T.C.

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

TOPLUMSAL CİNSİYET PERSPEKTİFİNDEN KADINA YÖNELİK PSİKOLOJİK ŞİDDET ALGISI: ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Feyza Nur AYHAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Hediye Şirin AK

Çankırı – 2022

T.C.

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

TOPLUMSAL CİNSİYET PERSPEKTİFİNDEN KADINA YÖNELİK PSİKOLOJİK ŞİDDET ALGISI: ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Feyza Nur AYHAN

ORCID: 0000-0002-6949-1501

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Hediye Şirin AK

Çankırı – 2022

İÇİNDEKİLER

Sayfa

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ ii
TEZ KABUL VE ONAY iii
ÖNSÖZ iv
ÖZET v
ABSTRACT vi
KISALTMALAR vii
TABLO LİSTESİ viii
ŞEKİL LİSTESİ ix

1.GİRİŞ 1

2.KAVRAMSAL ÇERÇEVE 3
2.1. Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Kurgulanışı 3
2.1.1 Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet 3
2.1.2. Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Kurgulanışı 6
2.2. Şiddet 15
2.2.1. Şiddet Türleri 23
2.3. Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Kadınlar Üzerinde Yeniden Ürettiği Şiddet 26

3.PSİKOLOJİK ŞİDDET 34
3.1. Psikolojik Şiddetin Tanımı 34
3.2. Psikolojik Şiddet Türleri 38
3.3. Psikolojik Şiddet İçeren Eylemler 41
3.4. Psikolojik Şiddet Uygulayan Bireylerin ve Şiddete Maruz Kalan Bireylerin Ortak Özellikleri 46
3.5. Psikolojik Şiddetin Birey Üzerindeki Etkileri 48
3.6. Psikolojik Şiddetin Farkına Varılması 49
3.7. Psikolojik Şiddetle Mücadele Etme Yolları 50
3.8. Hukuki Açıdan Psikolojik Şiddet 53
3.9. Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Psikolojik Şiddete Dönüşümü 55

4.TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİNİN KADIN ÜZERİNDE PSİKOLOJİK ŞİDDETE DÖNÜŞÜMÜNÜ SAPTAMAYA YÖNELİK BİR ANALİZ 64
4.1. Araştırmanın Konusu 64
4.2. Araştırmanın Amacı 64
4.3. Araştırmanın Önemi 64
4.4. Araştırmanın Problemleri 65
4.5. Araştırmanın Yöntemi 65
4.6. Veri Toplama Tekniği 65
4.7. Kapsam ve Sınırlılıklar 66
4.8. Araştırma Bulgularının Değerlendirilmesi 66
4.8.1. Toplumsal Cinsiyetin Şekillenme Süreci 67

4.8.1.1. Yetiştirilme Tarzının Birey Üzerindeki Etkileri 67
4.8.1.2. Aile Yapısının Toplumsal Cinsiyet Üzerindeki Etkisi 68
4.8.1.3. Coğrafi Bölgelerin Toplumsal Cinsiyet Üzerindeki Etkisi 70
4.8.2. Toplumsal Cinsiyetin Bireyleri Sınırlandırması 72
4.8.2.1. Kadınların Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Dışına Çıkması 78
4.8.2.2. Toplumun Sahip Olduğu Kültürel Değerlerin Yanlış Anlaşılması 79
4.8.3. Toplumsal Cinsiyet Rolleri Kapsamında Psikolojik Şiddete Maruz Kalma Süreci 80
4.8.3.1. Aile Ortamında Toplumsal Cinsiyetin Kadın Üzerinde Oluşturduğu Psikolojik Şiddet 80
4.8.3.1.1. İletişim Eksikliğinden Doğan Psikolojik Şiddet 82
4.8.3.1.2. Toplumsal Cinsiyetin Aile Ortamında Bireyler Arasında Eşitsizliğe Dönüşümü 85
4.8.3.1.3. Kadının Ev İçindeki İşlere Bakışı 87
4.8.3.2. Sosyal Hayat İçinde Toplumsal Cinsiyetin Kadın Üzerinde Psikolojik Şiddete Dönüşümü 91
4.8.3.3. İş hayatında Toplumsal Cinsiyetin Kadın Üzerinde Oluşturduğu Psikolojik Şiddet 93
4.8.4. Psikolojik Şiddet Üzerine 94
4.8.4.1. Psikolojik Şiddete Maruz Kalma Oranları 94
4.8.4.2. Psikolojik Şiddetin Kadının Hayatındaki Konumlandırılması 102
4.8.4.3. Kadınların Gözünden Psikolojik Şiddetin Kaynağı 106
4.8.4.4. Psikolojik Şiddet Mücadele 109

GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ 109
KAYNAKÇA 113
EKLER 125
ÖZGEÇMİŞ 127

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım *Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Kadına Yönelik Psikolojik Şiddet Algısı: Çankırı Karatekin Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma* adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

05 / 06 / 2022

İmza

Feyza Nur AYHAN

TEZ KABUL VE ONAY

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Feyza Nur AYHAN tarafından hazırlanan *Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Kadına Yönelik Psikolojik Şiddet Algısı: Çankırı Karatekin Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma* başlıklı bu çalışma, *05.08.2022* tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda *oybirliği* başarılı bulunarak jürimiz tarafından *Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi* Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Danışman	: Dr. Öğr. Üyesi Hediye Şirin AK	İmza: ……..
Üye	: Dr. Öğr. Üyesi Çağdaş ZARPLI	İmza: ……..
Üye	: Dr. Öğr. Üyesi İnci ÇOBAN İNCE	İmza: ……..

ONAY

Bu Tez, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun ...../..../ 201.. tarih ve ..... sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Coşkun Polat

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Öncelikle bu alanda çalışmaya karar verdiğim ilk andan itibaren bana destek olan, yolumu çizen, maddi ve manevi desteğini her zaman hissettiren, sadece çalışmam ile ilgili değil akademik kaygılarım karşısında da beni motive eden çok saygı değer danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Hediye Şirin AK'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Çalışma konumun oluşumu sürecinde bana düşünceleri ile yol gösteren Öğr. Görevlisi Doktor Burçin DEMİRBİLEK'e, Öğr. Görevlisi Doktor Çağlar EZİKOĞLU'na, Dr. Öğr. Üyesi İsmet AKBAŞ'a teşekkürlerimi sunarım.

Tez yazım sürecinde bana anlayış gösteren, yardımlarını esirgemeyen, destekleyen, motive eden, canım arkadaşlarıma ve değerli geniş aileme teşekkürü borç bilirim. Ayrıca bu çalışmaya destek sağlamak amacıyla katılım sağlayan kadınlara teşekkürlerimi sunarım.

Hayatımın her anında maddi ve manevi her türlü desteklerini yanımda hissettiğim, çocukları için kendilerinden fedakarlık yapmaktan hiç çekinmeyen ve tez sürecimde de üzerimdeki bütün sorumlulukları alıp tezime odaklanmam için çaba gösteren, varlıklarıyla motive olduğum değerli babam Yunus AYHAN'a ve kıymetli annem Nuray AYHAN'a sonsuz teşekkür ederim. Bu süreçte benimle stresime ve heyecanıma ortak olan, motivasyonumu yükselten, her daim yanımda olan biricik kardeşlerim Şenay AYHAN'a ve Tülay AYHAN'a teşekkürü borç bilirim. Eksikliklerini her geçen gün daha çok hissettiğim fakat desteklerinden hiç yoksun kalmadığım ve bu süreçte bana bir yeğen mutluluğu yaşatan abim Tarık Hüseyin AYHAN'a ve yengem Ayşegül AYHAN'a teşekkür ederim.

01/08/2022

Feyza Nur AYHAN

ÖZET

Tezin Başlığı : Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Kadına Yönelik Psikolojik Şiddet Algısı: Çankırı Karatekin Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma
Tezin Yazarı : Feyza Nur AYHAN
Danışman : Dr. Öğr. Üyesi Hediye Şirin AK
Anabilim Dalı : Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Tezin Türü : Yüksek Lisans
Kabul Tarihi : 05.06.2022

Toplum temel unsuru olan kadın ve erkeğe sahip olduğu kültürel, geleneksel, dini değerler çerçevesinde roller vermekte ve bireyin bu rollere uygun davranması beklenmektedir. Bu roller bireyin toplum tarafından kabul görülmesinin bir yolu olarak görülmekte ve bu rollere uygun davranılmaması bireyin toplum tarafından dışlanmasına sebep olduğu gibi çevresindeki insanlar tarafından her türlü şiddete maruz kalmasına sebep olmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın konusunu toplumun kadın ve erkek için biçtiği roller ve kadının bu rollere uygun davranmaması halinde maruz kaldığı psikolojik şiddet oluşturmaktadır. Çalışmada toplumsal cinsiyet rollerine, şiddete ve toplumsal cinsiyet rollerinden doğan şiddete değinilmektedir. Bu çalışma ile toplumsal cinsiyet rollerinin psikolojik şiddete dönüşümünü incelemek ve kadınların bu şiddet ile hangi durumlarda, ne sıklıkla karşılaştığı ve nasıl mücadele edebileceği analiz edilerek bireysel ve toplumsal farkındalığın oluşturulması ve yaygınlaştırılması amaçlanmaktadır. Diğer şiddet türlerinin besleyicisi ve habercisi konumunda olan psikolojik şiddetin önlenmesi diğer şiddet türlerinin engellenmesi açısından önemli bir adım oluşturmaktadır. Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmakta ve Çankırı Karatekin Üniversitesinde okuyan on iki öğrenci ile derinlemesine mülakat gerçekleştirilmektedir. Yapılan mülakatta kadınlara maruz kaldığı psikolojik şiddete, toplumsal cinsiyet rollerinin katılımcılar üzerinde psikolojik şiddete dönüşümüne, psikolojik şiddeti besleyen unsurlara ışık tutan sorular sorulmaktadır. Toplumsal cinsiyet rolleri ve bu rollere sıkı sıkıya bağlılık gösteren toplumlarda kadının yüksek oranda psikolojik şiddete maruz kaldığı saptanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Cinsiyet, Psikolojik Şiddet, Toplumsal Cinsiyetin Neden Olduğu Şiddet

ABSTRACT

Thesis Title **:** Perpection of Psycholoical Violence Against Women from a Gender Perpective: A Study on Cankırı Karatekin University Students
Author **:** Feyza Nur AYHAN
Supervisor **:** Assist. Prof. Dr. Hediye Şirin AK
Department **:** Political Science and Public Administration
Thesis Type **:** Master's Thesis
Date **:** 05.06.2022

The society gives roles to men and women which are the basic elements, within the framework of their cultural, traditional and religious values, and the individual is expected to act in accordance with the roles. These roles are considered a way for the individual to be part of society and not having attitudes fitting these roles causes the individual to be excluded from society and also exposed to all kinds of violence by people around the individual. In this context, the subject of the study is the roles that society has assigned for men and women and the psychological violence that women are exposed to if they do not act in accordance with these roles. Thus, in the study, gender roles, violence and violence arising from gender roles have been touched on.Thanks to this study, it is aimed to examine the transformation of gender roles into psychological violence and to create and disseminate individual and social awareness by analyzing, under what circumstances and how often women encounter this violence and how they can fight it. Prevention of psychological violence, which is the feeder and precursor of other types of violence, constitutes an important step in preventing other types of violence. In the study, acts involving psychological violence, women who are exposed to psychological violence, ways of combating psychological violence and psychological violence caused by gender have been touched on.The qualitative research method is used in the study and in-depth interviews are conducted with twelve students studying at Cankiri Karatekin University. In the interview, the questions, that have been asked, shed light on respectively the psychological violence that women are exposed to, and the factors that feed the psychological violence. It is determined that women are exposed to a high rate of psychological violence in societies that adhere strictly to gender roles.

Keywords: Gender, Psychological Violence, Gender-Induced Violence

KISALTMALAR

Akt	Aktaran
Bkz.	Bakınız
HIV	Human Immunodeficiency Virus/İnsan Bağışıklık Yetmezliği Virüsü
KADAV	Kadınlarla Dayanışma Vakfı
KAMER	Kadın Merkezi
KSGM	Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü
LGBT	Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Transseksüel veya Travesti
MS	Multiple Skleroz
TÜSİAD	Türkiye Sanayiciler ve İş İnsanları Derneği
TNSA	Türkiye Sağlık Araştırması
PMS	Premenstrüel Sendrom
vd.	Ve diğerleri
vs.	Vesaire
WHO	World Health Organization

TABLO LİSTESİ

Tablo No: **Sayfa**

Tablo 4.1: Kadınların demografik özellikleri..... 67
Tablo 4.2: Katılımcıların psikolojik şiddete maruz kalma oranları 94
Tablo 4.3: Toplumsal cinsiyet rollerinin psikolojik şiddete dönüşümü..... 102

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil No: **Sayfa**

Şekil 2.1: Ekolojik model – Şiddetin nedenleri 20
Şekil 3.1: Psikolojik şiddete maruz kalmış kadınların bölgelere göre dağılımı..... 35
Şekil 3.2: Yaygın olan psikolojik şiddet eylemleri 36

"İki cinsiyet birbirinden üstün ya da aşağı değildir.
onlar sadece birbirinden farklıdır."
Gregorio Marañón

1. GİRİŞ

Neredeyse bütün toplumların temel sosyal sorunlardan biri olan şiddet, Türk toplumunda da çözüme ulaştırılması gereken en temel sorunlardan biri olarak ilk sıralarda yerini almaktadır. Şiddet gün geçtikçe sıklığını ve dozajını artırarak özellikle kadınlar ve çocuklar üzerinde varlığını sürdürmeye devam ettirmektedir. Toplum içinde şiddete sebep olan eylemlere bakıldığında hem bireysel hem de toplumsal birçok nedenin öne çıktığı görülmektedir. Bu nedenlerin tespiti, şiddetin önlenmesinde önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir. Çalışmamızda şiddet genel çerçevesiyle değerlendirilmekte ve en yaygın şiddet türü olarak literatüre geçen psikolojik şiddet üzerine derinlemesine inceleme yapılmaktadır. Bu inceleme ise şiddete en çok maruz kalan kadınlar üzerinden yürütülmektedir.

Psikolojik şiddet, maruz kalan bireyin bile farkında olmadığı eylemler içermektedir. Bu kapsamda psikolojik şiddetin farkına varılması hem bahsi geçen şiddet türünün hem de diğer şiddet türlerinin önlenmesi adına atılacak önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle psikolojik şiddetin farkına varılması, nedenlerinin kavranması, mücadele yollarının geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması amaçlanmaktadır. Psikolojik şiddeti besleyen kaynaklar araştırılmakta ve toplumun bireye biçtiği rollerin bu kaynaklar arasındaki konumu saptanmaktadır. Toplum tarafından verilen bu rollerin bireyi sınırlandırmasının ve sınıflandırmasının birey üzerindeki etkileri gözlemlenmektedir.

Çalışma boyunca her kavram ayrı bir şekilde değerlendirildikten sonra bu kavramların birbiriyle olan bağı incelenmekte ve bu bağlamda toplumsal cinsiyet rollerinin kadın üzerindeki psikolojik şiddete dönüşümü incelenmektedir. Çalışmanın birinci bölümde cinsiyet, toplumsal cinsiyet ve bireylere yüklenen roller çerçevesinde oluşan şiddete yer verilmektedir. Bireyin toplum içerisinde sahip olduğu rolleri ve bu rollerin kurgulanış süreçlerini doğru bir şekilde anlayabilmek adına öncellikle cinsiyete, toplumsal cinsiyete ve bu iki kavramın ayrıldığı noktalara değinilmektedir. Bireylerin toplum içindeki konumları, rolleri ve sorumlulukları fizyolojik özelliklerine göre mi

yoksa toplumun bireyi konumlandırmasına mı göre oluştuğu birçok araştırmacı arasında tartışma konusu haline gelmiştir. Bireylerin üstünde baskı ve şiddet aracına dönen bu rollerin kaynağını nerde aldığı ve kimler tarafından meşru hale getirildiğinin analiz edilmesi, maruz kalınan baskı ve şiddetin çözümünde önemli bir adım olacaktır. İkinci bölümde psikolojik şiddet derinlemesine incelenmekte; tanımına, türlerine, psikolojik şiddet içeren eylemlere, psikolojik şiddete maruz kalan birey üzerindeki etkilerine, mağdur ile şiddet uygulanın bireyin ortak özelliklerine, psikolojik şiddetin farkına varılma sürecine, hukuki boyutuna, mücadele yollarına ve toplumsal cinsiyetin sebep olduğu psikolojik şiddete yer verilmektedir.

Son bölümde araştırmanın amacına uygun olarak seçilen sorular, on iki kişiden oluşan kadın katılımcılara sorularına ve cevaplarına değinilmektedir. Verilen cevaplar analiz edilerek saptamalarda bulunulmaktadır. Bu saptamalar ile psikolojik şiddet içeren eylemlerde toplumsal cinsiyetin etkisi ve konumu gözlemlenemeye çalışılmaktadır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Kurgulanışı

2.1.1. Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet

Cinsiyet; toplumun temel parçası olan kadının ve erkeğin biyolojik açıdan farklılara sahip olması ile ifade edilmektedir (Dökmen, 2019). Bu farklılıklar; doğuştan gelen, sonradan öğretilemez veya değiştirilemez biyolojik ve fizyolojik özellikler olarak tanımlanmakla birlikte evrensel farklılıklar olarak değerlendirilmektedir (TÜSİAD, 2018).

Bhasin; (2003) "Cinsiyet sadece cinsel organa bakılarak ifade edildiği için biyolojik anlamda herkes kadın ya da erkek olarak doğar" söylemiyle bireylerin sahip olduğu cinsiyet farklılıklarının fizyolojik farklılıklardan kaynaklandığını ifade etmektedir. Kadın ve erkek arasındaki bu biyolojik farklılıklara örnek olarak erkeklerde 4,5 litre kadınlarda 3,6 litre kan bulunması, erkeğin XY kromozomuna kadının ise XX kromozomuna sahip olması, kadının doğum yapabilmesi, vücutta salgılanan hormonlar, ergenlik gibi belli dönemlerdeki işlevsel ve yapısal farklılıklar gösterilmektedir. Bu farklılıklar, kadının ve erkeğin biyolojik yönünü ifade ederken temel olarak kadını ve erkeği birbirinden ayırdığı gözlemlenmektedir (Pehlivan, 2017).

Toplumsal cinsiyet; bireyin biyolojik cinsiyet yanında toplumsal cinsiyet terimi ile tanımlanmasını ifade etmektedir. Bu terimin ortaya çıkış sebebi biyolojik cinsiyet ile toplumsal cinsiyetin arasındaki anlam farklılıklarını kavramsal olarak ortaya koymaktır (Dökmen, 2006).

1968 yılında Robert Stoller "Sex and Gender" adlı kitabında ilk defa toplumsal cinsiyet terimini kullanmakta; kadınlığın ve erkekliğin birbirinden ayrıldığını, toplumsal cinsiyetin kültürel bir inşa olduğunu, bu inşanın kadınların ve erkeklerin yaşam deneyimleri baz alınarak oluşturulduğu belirtilmektedir (Vatandaş, 2020).

Toplumsal cinsiyet, toplum tarafından kadına ve erkeğe biçilen roller ve bu rollere uygun beklentilerin bütününü oluşturan bir kavram olarak tanımlanmaktadır. Burada bahsi geçen rol sosyolojik bir terimin karşılığı olup bireyin sosyal düzen içinde

bulunduğu pozisyonu ve bu pozisyonun getirdiği sorumlulukları, ayrıcalıkları ifade eden kurallar olarak tanımlanmaktadır (Dökmen, 2019).

Feminist araştırmacı ve aktivist Kalyani Menon-Sen (1998): "Toplumsal cinsiyet kavramı toplumun kadınlardan ve erkeklerden beklediği birtakım nitelikleri ve davranışları tanımlamaktadır." söylemiyle toplumsal cinsiyeti tanımlamaktadır.

Ayrıca Dünya Sağlık Örgütü (WHO) kadının ve erkeğin biyolojik ve fizyolojik olarak birbirinden farklılık göstermesini cinsiyet olarak, toplumun kadın ve erkek için uygun bulduğu, toplum tarafından inşa edilen rol, davranış, aktivite ve niteliği toplumsal cinsiyet olarak tanımlamaktadır (Avrupa Birliği, 2009). Yapılan tanımlara bakıldığında toplumsal cinsiyetin toplum tarafından inşa edildiği açıkça gözler önüne serilmektedir.

Kadın ve erkek terimi cinsiyeti karşılarken kadınlık ve erkeklik terimi toplumsal cinsiyeti karşıladığı vurgulanmakla beraber bu terimler toplumsal ve kültürel beklentilerin karşılığı olarak ifade edilmektedir. Bu beklentilerin zamana, yere, topluma, kültüre göre değişiklik ve çeşitlilik gösterdiği gözlemlenmektedir. Bu bağlamda toplumsal cinsiyet toplumdan topluma farklılık gösterdiği gibi her toplumda karşılaşılan bir olgu olması sebebiyle evrensellik taşıdığı ifade edilmektedir. Farklı coğrafyalarda bulunan toplumların kadından ve erkekten beklediği rollerin birbiriyle paralellik göstermemesi toplumun sahip olduğu kültürel farklılıklar olarak değerlendirilmektedir (Bingöl, 2014). Bu özelliği ile toplumsal cinsiyet biyolojik cinsiyetin aksine doğuştan öğrenilemez sonradan öğretilen bir olgu olarak değerlendirilmektedir (TÜSİAD, 2018).

Kalyani Menon-Sen; "Toplumsal cinsiyet biyolojik bir özellik değildir, kız ve erkek çocuklar nasıl görünmeleri, giyinmeleri, konuşmaları, davranmaları, düşünmeleri ya da tepki vermeleri gerektiğini bilerek doğmazlar" ifadesi ile toplumsal cinsiyetin doğuştan değil bunun öğretiler ile dolaylı veya doğrudan kazandırıldığı yargısını desteklemektedir (Avrupa Birliği, 2009). Bu ifade ile toplumsal cinsiyetin, bireyin biyolojik yönünden sıyrılarak sosyal olarak inşa edilmiş kadın ve erkek davranışlarını baz alan yönünü vurgulandığı görülmektedir (Alle Corliss, Alle-Corliss, 1999).

Toplumun kadından ve erkekten beklediği davranış ve tutumların temeli biyolojik cinsiyete mi, toplumsal cinsiyete mi dayalı olduğu uzun tartışmaları beraberinde getirmektedir. Çoğu düşünür toplumsal cinsiyet ile biyolojik cinsiyeti birbirinden

bağımsız değerlendirirken bazı düşünürler toplumsal cinsiyetin biyolojik cinsiyetten kaynaklandığını ifade etmektedir. Biyolojik cinsiyet doğal olarak tanımlanırken toplumsal cinsiyet sosyo-kültürel, insan icadı olarak tanımlanmaktadır (Bhasin, 2003a).

Lips, toplumun kadın ve erkekten beklentilerini biyolojik cinsiyetleriyle yani fiziksel özellikleriyle ilişkilendirilmektedir. Bu sebeple biyolojik cinsiyet ile toplumsal cinsiyetin birbirinden ayırmanın mümkün olmadığını ifade etmektedir. Kadın ile erkek arasındaki çoğu farklılığı bu iki terimin birlikte oluşturduğu etkinin bir sonucu olarak değerlendirmektedir (Dökmen, 2019).

Bu farklılıkların biyolojik kökenli olduğunu gösteren bir çalışmada kadınlara ve erkeklere duyusal içerikli durumlara karşı tepkilerini ortaya koyabilecekleri bir test uygulanmaktadır. Bu testte bireylere duyusal içerikli bazı görseller gösterilmekte ve bu esnada beyin taramaları yapılmaktadır. Tarama ile bireylerin görsele baktığı süreçteki durumları kayıt altına alınmaktadır. Tarama sonuçları neticesinde görsellere bakılan süreçte erkeklerin beyninin iki bölgesi aktifken kadınların dokuz farklı bölgesinin aktif hale geldiği tespit edilmektedir. Neticede ise kadınların erkeklere oranla daha duygusal, olaylara karşı daha hassas olduğu saptanmaktadır (Çakır ve Baş, 2018).

Ruigrok ve arkadaşları (2014) tarafından yapılan araştırmada kadın ve erkek beynindeki yapısal farklılıklarla ilgili 1990–2013 yılları arasında yayınlanan 167 çalışma incelenmekte ve 18-80 yaş aralığındaki bireyler baz alarak bazı sonuçlara varılmaktadır. Bu araştırmaya göre erkek beyninin farklı kısımlarının kadın beynine oranla daha büyük olduğu tespit edilmektedir (Toplam Beyin: %11, İntrakranial Alan: %12, Serebellum: %10, Boz Madde: %9, Ak Madde: %13, Beyin Omurilik Sıvısı: %11,5, Beyincik: %9). Bununla beraber özellikle konuşma alanlarındaki ve limbik sistem hacmindeki farklılıklar dikkat çekmekte ve beynin duygularla ilgili bölgelerden birisi olan limbik sisteminin kadınlarda daha büyük olduğu gözlemlenmektedir. Bu nedenle de kadınların duygusal uyarılara karşı hassasiyeti erkeklere göre çok ve daha kolay bağ kurdukları sonucuna varıldığı görülmektedir.

Yapılan bilimsel çalışmalar neticesinde elde edilen verilere göre kadın ve erkek arasındaki davranış ve tutum farklılıklarının doğuştan gelebildiği gibi bu farklılıkların

sadece doğuştan gelen farklılıklarla ilgili olmadığı aynı zamanda toplumsal bir inşa süreci olduğu saptanmaktadır (Gültekin, 2014).

Araştırmacılar kadın ile erkek arasındaki bu davranış farklılıklarını sosyo-kültürel etmenler aracılığıyla mı, doğuştan mı olduğunu uzun süredir tartışmakta ve kesin bir temele dayandırmak istemektedir. Gelinen noktada görülmektedir ki toplumsal cinsiyet ile biyolojik cinsiyet birbirinden ayrı tutulan kavramlar olup, kadın ile erkek arasındaki farklılıkların biyolojik mi toplumsal mı temelli mi olduğunu tamamıyla tanımlanamamakta ve yoruma açık bırakılmaktadır (Dökmen, 2019).

Kadın erkek arasındaki bu farklılıklar ne temelli olursa olsun birbiriyle sarmal bir bağ oluşturmakta ve bir bütün olarak değerlendirilebilmektedir. Böylece bireylerin hangi eylemlerde bulunabileceğine, hangi haklara ve güce kimin ne derece sahip olduğuna veya sahip olması gerektiğine ilişkin toplumsal beklentiler geliştirildiği sonucuna ulaşılmaktadır (Ecevit, 2003).

Bu bilgiler doğrultusunda toplumsal cinsiyet temelli oluşan bu farklılıkları ve bu farklılıktan doğan eşitsizliklerin kurgulanışını incelenecektir.

2.1.2. Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Kurgulanışı

"Kadın doğulmaz, kadın olunur…"

Simon de Beauvoir

Toplumsal cinsiyetin kurgulanışı ve oluşum sürecinde birçok etmenin birey üzerinde etkisi olduğu gözlemlenmektedir. İlk aile olmak üzere; okul, arkadaş çevresi, sosyal çevre, kültürel ve geleneksel değerler, kitle iletişim araçları gibi çeşitli etmenler bu süreçte etkin rol oynamakta ve toplumun bireyden beklediği rolleri doğrudan veya dolaylı bir şekilde bireye sunduğu saptanmaktadır (Avrupa Birliği, 2009).

Bu çalışmada toplumsal cinsiyet rollerini etkileyen ve bu rollerin aktarılmasına aracı olan etmenler cinsiyet, aile, çalışma hayatı, okul ve kitle iletişim araçları olarak ele alınmaktadır. Bu etmenlerin bilinmesi toplumsal cinsiyetin birey üzerinde nasıl bir etki oluşturduğunu ve ilerleyen süreçte bu rollerin bireyler arasında nasıl çatışmaya dönüştüğünün anlaşılması kolaylaştırmaktadır. Bahsi geçen rol kavramı, bireyin bir yapı içinde belirli kalıplara göre hareket etmesini ifade etmektedir. Toplumun bireyden statüsüne, konumuna uygun davranmasını beklemesi bireyin toplumsal cinsiyet rollerini oluşturduğu gözlemlenmektedir. Toplumsal cinsiyetin; çeşitli nesneleri,

etkinlikleri, oyunları, meslekleri ve kişilik özelliklerini bireyler için "uygun" ya da "uygun değil" olarak ayrıştırdığı görülmektedir (Dökmen, 2019). Rice; toplumsal cinsiyet rollerini, kadınlığın ve erkekliğin sosyal ortamlarda ki karşılığı olduğunu ifade etmekte, kadına ve erkeğe uygun bulunan özellik ve davranışlar erkeksi(maskülen), kadınsı (feminen) olarak adlandırmaktadır (Akt: Gök, 2013).

Toplumsal cinsiyet rolleri kapsamında kadın ve erkek belli kalıpyargılar içinde değerlendirilmektedir. Buradaki kalıpyargı terimi belli cinsiyet, ırk, yöre, ulus ve meslek gruplarından olan insanların kategorileştirilmesini ifade etmektedir. Ayrıca bireyler çok çeşitli özelliklere sahipken/sahip olabilecekken bireylerin cinsiyetlerine göre tek bir özellik altında toplaması olarak da yorumlanabilmektedir (Dökmen, 2019). Toplumun sıkı sıkıya bağlılık gösterdiği bu kalıp yargıların toplumsal cinsiyet rollerini belirlemesinde etkin rol oynadığı gözlemlenmektedir. Örnek olarak "kadınlar iyi çocuk bakar", "erkekler yemek yapmaktan anlamaz" gibi toplumun içine işlemiş olan bu kalıp yargılar gösterilebilmektedir.

Toplumda hakim olan bu yapı bireylerin ve bu bireyler aracığıyla gelecek nesillerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin algılarını birebir şekillendirmektedir (Gök, 2013). Bu öğretiler toplumsallaşma sonucu edinilmekte ve gelecek nesillere aktarılmaktadır. Bireyler özellikle çocuklar, gelişme çağlarında çeşitli modellerden etkilenmekte ve bu modellerden bazıları en başta anne ve babalar iken devamında öğretmenler, arkadaşlar ve kitle iletişim araçları olarak sıralanabilmektedir. Çocukların maruz kaldığı modeller gibi davranma, düşünme, tepkide bulunması oldukça yüksek görülmektedir (Dökmen, 2019). Ayrıca toplumsallaşma sürecinin ailede başladığı ve kamusal hayat ile pekiştirerek devam ettiği vurgulanmaktadır. Çalışmamızın bu aşamasında toplumsallaşma süreçleri incelenmektedir.

Toplumsal cinsiyet rollerinin bireye ilk kazandırıldığı yerin aile olması, cinsiyet rollerine ilişkin algının oluşmasında anne-baba faktörünü oldukça önemli hale getirmektedir. Birçok toplumda annenin ve babanın, toplumsal cinsiyet bakış açısını açık veya örtülü bir şekilde çocuklarına aktardığı gözlemlenmektedir. Bu bağlamda çocukların cinsiyete bağlı kimlikleri aile bireylerinin aktarımıyla oluştuğu ifade edilebilmektedir (Gök, 2013).

Bir bireyin toplumsal cinsiyeti ve rollerinin oluşması incelendiğinde bir anlamda anne rahmine düşmesi ile başladığı görülmektedir (Bhasin, 2003). Anne karnındaki bebek

daha dünyaya gelmeden aile bireylerinin kıyafetine, odasının eşyasının rengine, oynayacağı oyuncağa, ilerde sahip olacağı mesleğe kadar planlamalar yapıldığı gözlemlenmektedir (Gök, 2013). Nihayetinde bebek doğumu itibariyle ailenin ve toplumun bir parçası olarak nasıl davranması gerektiğini öğrenmeye başlamaktadır. Bu bağlamda Bhasin, yeni doğan bir bebeğin sadece cinsiyetiyle değil toplumsal cinsiyetiyle konumlandırıldığını ifade etmektedir (Bhasin, 2013a).

Ruth Hartley kadın ve erkeğin doğumuyla başlayan bu süreci, toplumsal cinsiyet rollerine uygun hareket edilmesini çocuğa karşı muamele biçimi olan manipülasyon, yönlendirme, sözel tanılar, etkinlik teşhiri olarak dört durumla açıklanmaktadır (Akt: Bhasin, 2013a). Bunlardan birinci durum olan manipülasyona örnek olarak erkek çocuklarının doğumuyla birlikte güçlü, bağımsız kız çocuklarının ise hassas ve güzellik üzerine kurulu bir algı oluşturulması gösterilmektedir. Küçük yaşlarda tohumu atılan bu algı zamanla kadını kibar, kırılgan, duygusal olarak şekillendirirken erkeği, girişken, cesur, rekabetçi, kaba olarak şekillendirdiği gözlemlenmektedir. Benzer şekilde kadın fiziksel olarak zayıf, bakımlı, zarif olarak tanımlanırken erkek güçlü, bakımsız ve kaba olarak tanımlandığı gözlemlenmektedir. İkinci durum olan yönlendirme, erkek ve kız çocuklarının dikkatleri toplumsal cinsiyet rollerine göre belli nesne ve durumlara yönetilmesi verilmekte ve erkek çocuklarına silah, araba, uçak gibi oyuncakların alınması kız çocuklarına bebek, mutfak eşyaları gibi oyuncaların alınması örnek gösterilmektedir. Erkek ve kız arasındaki oluşturulan bu farklı tutum çocukların gelecekteki amaçlarının, hayallerinin ve yeteneklerinin gelişiminde etkili olduğu düşünülmektedir (TUSİAD, 2018).

Bireyin daha dünyaya gelmeden belli renk, nesne, kimlik ve meslek ile özdeşleştirilmeye başlanması sonucunda bireyler cinsiyetlerine göre belli bir kalıba oturtturulduğu ifade edilmektedir. Bugün toplum içinde kız bebeğe mavi renk bir kıyafet giydirmek, aynı şekilde erkek bebeğe pembe renk giydirmek toplumsal cinsiyet kalıplarına uymadığı gibi erkek çocuğun bebek ile oyun oynamasının garip karşılanması, araba ve silah gibi oyuncaklara yönlendirilmesi; kız çocuklarının ise bebek bakma, yemek yapma gibi oyuncaklara yönlendirilmesi bu kalıpların sınırlarını oluşturduğu ifade edilmektedir. Kız çocukları için tasarlanan kıyafetlerde tavşan, kedi, çiçek gibi sevimli figürlere yer verilirken erkek çocukları için tasarlanan kıyafetlerde gücü simgeleyen aslan, kaplan gibi figürlere yer verildiği gözlemlenmektedir. Bu

yönlendirmeler erkeği güç ve iktidar ile kızı ise narin, hassas ve sevimli gibi duygularla bağdaştırdığı ifade edilmektedir (Ak, 2022). Nihayetinde bu durum bireylerin ilgi alanını, gelişimini ve gelecekteki seçimlerini etkilediği gibi becerilerini, hayal gücünü ve isteklerini sınırlayabilmektedir (Gök, 2013). Bhasin 'in bu durumu belirli nesnelere olan alışkanlıkların tercihleri yönlendirmesi ile açıklamaktadır. Bugün bakıldığında kadının ve erkeğin tercih ettiği işler ile küçük yaşlardan itibaren uğraştıkları nesnelerin ortak payda altında toplanabileceği görülmektedir.

Üçüncü durum sözel tanılar, bu duruma örnek olarak kız ve erkek çocukları için kullanılan hitapların bireylerin karakter, davranış ve düşünce oluşumunda oluşturduğu etki neticesinde kız çocuklarına ne kadar güzel, tatlı gözüküyorsun gibi söylemlerde bulunurken erkek çocuklarına ne kadar büyük ve güçlü görünüyorsun söylemlerinde bulunulması gösterilmektedir. Bugün ki toplumun kadın ve erkek olarak tanımladığı niteliklerin temelinin o zamanlardan atıldığı düşünülmektedir. Yapılan araştırmalar bu tür söylemlerin bireylerin benliğinin oluşmasında etkisi olduğunu ortaya koymakta ve bu söylemler karşısında birey kendisini konumlandırmakta ve buna uygun eylemlerde bulunduğu vurgulanmaktadır (Bhasin, 2013a).

Kadınlara hassaslık ve duygusallık, erkeklere güç ve iktidar üzerinden yapılan bu yönlendirmeler zamanla bireylerin duygu, düşünce dünyaları kontrol altına almakta bir anlamda duyguların da toplumsal cinsiyeti oluşturulmaktadır. Bugün bir erkeğin ağlaması toplum tarafından güçsüzlük olarak olumsuz yorumlanırken kadının ağlaması duygusallıkla bağdaştırılmak ve normal karşılanmaktadır. Herhangi bir durum karşısında erkeğin öfkelenmesi, sinirlenmesi ve bunu yansıtması mantıklı bir temele dayandırılırken sevgi ve merhamet emsali olarak görülen kadının öfkelenmesi, sinirlenmesi olumsuzluk olarak değerlendirilmektedir (Dökmen, 2019). Bu davranışların aksini sergileyen bireyler toplum tarafından dışlanma, onaylanmama gibi durumlarla karşılaşabilmektedirler.

Son durum etkinlik teşhiri, bu durum kız ve erkek çocuklarının küçük yaşlardan itibaren dişil ve eril eylemlerle karşı karşıya kalması ve bunları özümseme süreci olarak ifade edilmektedir. Kız çocuklarının ev işlerinde, yemek yapımında, çocuk bakımında annelerine yardımcı olmaları ve erkek çocuklarının babalarıyla dışarıdaki işleri halletmeleri bu duruma örnek olarak verilebilmektedir (Bhasin, 2013a). Aile içindeki bu konumlandırma ilerleyen süreçte yemek yapma, ütü yapma, temizlik ve

çocuk bakımı gibi daha çok ev içindeki işlerin kadının sorumluluğunda görülmesine sebep olmaktadır. Benzer şekilde erkeğin evin dışında tutulmasının kamusal ortamla özdeşleştirilmesine sebep olduğu gözlemlenmektedir. Aile içinde karar mekanizması daha çok erkekte bulunmakta ve aile bütçesini düzenlemek, evin geçimini sağlamak, alışveriş yapmak, ev içindeki tamirat gibi güç gerektirebilecek işlerden sorumlu olmak gibi roller erkek için daha uygun görülmektedir (Vatandaş, 2011). Bu ayrım zamanla iş hayatında da kendisini belli etmekte ve kadınlar çocuk bakıcısı hemşire, hostes, öğretmen, sekreter gibi mesleklere uygun görülürken erkekler mühendis, doktor, esnaf, yönetici gibi mesleklere daha uygun görülmektedir (TUSİAD, 2018).

Aile, bireylerin algıladıkları ve yapmak zorunda oldukları rollerin en belirgin şekilde ortaya çıktığı alan olarak değerlendirilmektedir. Farklı özelliklere ve yeteneklere sahip olan her bir bireyin üstlendiği roller olmakta ve bu rollerin ailelerinden gördükleri ve getirdiği alışkanlıklar, inançlar ve görüşler çerçevesinde oluştuğu gözlemlendiği gibi yaşadıkları toplumun kültüründen aldığı rollerden oluşabildiği ifade edilmektedir. Bu roller yeniden üretilerek nesillere aktarılacak bir rol paketi olarak sunulmaktadır (Gök, 2013).

Opprang ve Apu kadının yedi rolünden söz etmekte ve bunları "annelik, eşlik, ev kadınlığı, akrabalık, topluluk, mesleki roller ve bireylik rolleri" olarak ifade etmektedir. Toplumsallaşma sürecinde kadın, annelik rolünü en iyi şekilde yapması için hazırlandığı gibi annelik rolü; kadının çocuğunu büyütmesi, yetiştirmesi ve topluma hazırlaması olarak tanımlanmaktadır. Eşlik rolü, kadının kocasına karşı oynadığı rol olarak ifade edilmekte ve kadının kocasını mutlu etmesi, ona sadık kalması gibi eylemler bu rolün bir parçası olarak görülmektedir. Ev kadınlığı rolü; yemek yapmak, ütü yapmak, çamaşır ve bulaşık yıkamak gibi ev içinde yaptığı işleri kapsamaktadır. Akrabalık rolü, kadının akrabalık pozisyonu içinde oynadığı rolleri, mesleki rol ise kadının ev dışında, gelir getiren bir işte çalışması neticesinde sahip olduğu roller olarak tanımlanmaktadır. Mesleki rol diğer roller kadar eski olmamakla birlikte toplumda meydana gelen değişimler sonucunda ortaya çıktığı ifade edilmektedir. Bireylik rolü kişinin birey olarak kendini geliştirmesi ve yaşama dair olan biten olaylara katılma sürecinde sergilediği davranışlar olarak tanımlanmakta, topluluk rolü ise kadının yaşadığı aile ve meslek mekanının dışında kalan alanlardaki rollerini ifade etmektedir (Opprang ve Apu, 1985; Gönüllü ve İçli, 2008). Kadından

“iyi ev kadını”, “iyi anne”, ve “iyi eş” rolü bekleyen toplumun, erkekten iyi iş, başarı ve ailenin geçimini sağlamaya yönelik roller beklediği görülmektedir (Günindi Ersöz, 2010).

Aile ile başlayan toplumsallaşma süreci, bireyin topluma karışması ile devam etmektedir. Toplumsallaşma, insanın toplumun bir üyesi haline gelmesi; ailesinin, akrabasının, bulunduğu çevrenin, ulusunun bir parçası olduğunu öğrenmesi olarak tanımlanmaktadır. Büyümekte olan çocuğun etrafındakilerle etkileşim sonucu onlara benzer davranışlarda bulunması toplumsal bir birey haline geldiğini göstermektedir. Giddens (2000) toplumsallaşma sürecini, yardıma gereksinimi olan bebeğin, içerisinde doğduğu kültürün sahip olduğu becerileri yavaş yavaş edinerek kendi bilincinde olan, bilgili bir kişi haline gelme süreci olarak ifade etmektedir.

Bireyin sosyalleşmesinde okul, aileden sonra en önemli alanlardan bir tanesi olarak görülmekte; ailede temelleri atılan toplumsal cinsiyet rolleri, çocukların yaşıtlarıyla iletişime geçmesi neticesinde pekiştirildiği ifade edilmektedir. Ailede olduğu gibi okullarda da toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargılar doğrudan ve dolaylı yollarla çocuklara aktarıldığı görülmektedir (Gök, 2013).

Bireylerin toplumsal cinsiyet rolleri, içinde yaşadığı toplumun geleneksel veya modern olmasına göre değişiklik gösterdiği vurgulanmakta ve geleneksel ile modern toplumların aile yapılanmasında farklılıklar gözlemlenmektir. Özellikle otoriter aile yapılanmasında; rol dağılımı, karar alma ve çocuk yetiştirme gibi konuların farklılık gösterdiği saptanmaktadır. Geleneksel toplumlar ve ataerkil aileler toplumsal cinsiyet rolleri daha belirgin hissedildiği alanlar olarak vurgulanmaktadır. Ataerkillik hem özel alanda hem de kamusal alanda erkek egemenliğine işaret ederken, kadına egemen olan ilişki biçimini, kendi vasıtasıyla kadınların ikincilleştirildiği sistemi karakterize etmek için kullanılmaktadır (Altay, 2019).

Ataerkil ailelerde erkeğin en temel görevlerinden birisi aile geçimini sağlama, kadının ise çocuk bakma ve ev işlerini yapma olarak gözlemlenmektedir. Bu konumlandırma bireyleri belli bir daire içinde tutmakta önlerine birçok alanda çeşitli engeller koyduğu görülmektedir.

Burn erkek için atfedilen toplumsal cinsiyeti başarı, güçlü olma ve kadınsı olmama olarak üç norm ile incelemektedir. Başarı normu erkeğin her zaman başarılı olması, ekonomik gücü elinde bulundurması ile açıklanmaktadır. Güçlü olma normu, erkeğin

hem fiziksel hem de duygusal anlamda güçlü olması şeklinde ifade edilmektedir. Toplum tarafından fiziksel olarak güçlü olması beklenen erkeğin, zayıf ve çelimsiz olması bir zayıflık göstergesi olarak kabul edilmektedir. Bununla ilgili yapılan çalışmada erkeklerin fiziksel anlamda güçlü olmaları gerektiği; bu gerekliliğin etraftaki kadınları ve çocukları tehlikelerden koruma zorunluluğundan doğduğu, bunun ise toplumsal cinsiyetin bir dayatması olduğu dile getirilmektedir. Duygusal olarak güçlü olma ise toplum erkekten akıllıca karar almasını, hareket etmesini ve buna göre söylemlerde bulunmasını beklemektedir. Ayrıca "erkekler ağlamaz" mantalitesi üzerinden kurulan erkeğin duygusal olarak güçlü olması gerektiğine olan inanç da bu şekilde ifade edilmektedir. Son norm ise kadın gibi olmama, erkeğin kadınsı olması veya kadın gibi algılanacak hareketlerde bulunması onun değerini düşüren bir davranış olarak değerlendirilmektedir. Toplumda erkeğin duygularını dile getirme, ağlama, ev işleriyle ilgilenme gibi kadına yüklenen her türlü durum ve hareketten uzak durmalı düşüncesi hakim olduğu gözlemlenmektedir. Aynı çalışmada erkeklerin küpe takamaması, saçlarını uzatamaması gibi durumların toplumsal cinsiyet rollerinin erkekler üzerindeki kurduğu baskıyı göstermektedir. Burn'un değindiği bu normlar erkek için toplum tarafından kabul görme olarak değerlendirilmektedir. Bunların eksikliği ise kişinin kendi içinde, aile hayatında, toplum içinde çatışmasına sebep olmaktadır (Burn, 1996; Dökmen, 2019). Bu çatışmalar toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden ürettiği şiddet başlığında incelenecektir.

Cinsiyete dayalı kalıpyargılar Dünya'da birçok çeşit kültür olmasına rağmen bir noktada benzerlik göstermekte ve bu kalıpyargılar çok az değişime uğradığı ifade edilmektedir. Toplumun kadından beklentisi çocukları, eşi ve ev işleri ile ilgilenmesi, erkeğe bağlı olması, duygusal olarak; sessiz, sakin, fedakar, sabırlı, anlayışlı ve duyarlı olması iken erkekten beklentisi aile geçimini sağlaması, dışarıyla olan bağı kurması, evde güç gerektiren (tamir vs.) işlerle ilgilenmesi, eşi ve çocuklarını koruyup kollaması, duygusal olarak; güçlü, cesur, sert, mantıklı hareket etmesi şeklinde özetlenmektedir. Bu beklentiler de toplumsal cinsiyet yargıkalıpları olarak verilebilmektedir (Pehlivan, 2017).

Toplumsal cinsiyet rollerinin yoğun olarak hissedildiği diğer bir alan çalışma hayatı olarak tanımlanmaktadır. Özellikle ataerkil değerlere sahip toplumlarda kadının ev ile erkeğin ise kamusal alanla bağdaştırması neticesinde kadının iş hayatına girmesinin

oldukça uzun bir süre aldığı gözlemlenmektedir. Bu yargıyı destekler nitelikte Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü (2006) tarafından yapılan araştırmada 2637 erkek katılımcının %16,4'ünün kadının ücretli bir işte çalışmasının uygun bulmadığını, sebep olarak ise %61,9'unun kadının temel görevinin ev işleri ve çocuk bakımı olduğunu, %12,6'sının gelenek ve göreneklere uygun bulmadığı ifade ettiği görülmektedir (T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2006). Benzer bir araştırma Sancar (2011) tarafından yapılmakta ve 200 erkekle yapılan çalışma neticesinde "eşim çalışmazsa çocuğu daha iyi eğitir", "ben karımı çalıştırmam", "toplumumuz kadının çalışmasına kötü gözle bakar", "kreş çocuğa anne sevgisi veremez" gibi söylemler tespit edilmektedir. Bu söylemler bireyin üzerinde toplumun ve sahip oldukları kültürün etkisini ortaya koymaktadır.

Toplumsal cinsiyet; sorumlulukları, duyguları, giysileri, eşyaları toplumsal cinsiyete göre ayırdığı gibi meslekleri de bu şekilde ayırdığı gözlenmektedir. Toplum kadını ve erkeği cinsiyetlerine göre uygun gördüğü meslek grupları çerçevesinde yönlendirmektedir. Örnek olarak kadınlar için hosteslik, öğretmenlik, sekreterlik, hemşirelik, temizlik gibi işler uygun görülmesi verilirken erkekler için daha fazla rekabetin olduğu mühendislikler, siyaset, ticaret, gibi iş alanları uygun görülmesi verilebilmektedir. Bu yönlendirmenin bireylerin sahip olduğu potansiyelleri sınırladığı gibi istemedikleri iş alanlarına da yönlendirdiği düşünülmektedir (Pehlivan, 2017).

Tüm bunların yanında kadınlar, iş hayatında cinsiyet ayrımcılığına doğrudan maruz kalabildiği gibi dolaylı yollarla da maruz kalabilmektedir. Bu duruma örnek olarak çalışma koşullarının kadının ihtiyaçlarını karşılayamayacağı şekilde ayarlanması gösterilebilmektedir. Yeni doğum yapmış kadına, doğum sonrası izinin ihtiyacı kadar verilmemesi, çocuk için uygun kreş ortamlarının sağlanmaması, kadınların özel ihtiyaçlarını gidermeleri için uygun ortamların düzenlenmemesi kadını bu alanlarda dolaylı olarak seçim dışı bıraktığı vurgulanmaktadır (Dökmen, 2006).

Toplumsal cinsiyet rollerinin pekiştirilmesinde ve sürdürülmesinde önemli bir role sahip diğer etmen kitle iletişim araçları olarak değerlendirilmektedir. Geniş kitlelere erişim sağlamasıyla en etkili medya araçlarından biri olan televizyon, ataerkil yapının egemen söylemlerini farklı içeriklerle izleyici kitlesine sunarak toplumda yaygın bir kanaatin oluşmasına zemin hazırladığı ifade edilmektedir (Aktaş, 2020). Televizyonda kadınların güzelliği, vücudu, duygusallığı ve yardımseverliği ile erkeklerin kararlı,

güçlü, saldırgan eylemlerle izleyicilere sunulması bu etkiye örnek olarak verilmektedir. Bununla beraber televizyonun hem görsel hem işitsel duyulara hitap etmesi nedeniyle bireyler üzerindeki etkisi yadsınamaz derece fazla olduğu ifade edilebilir.

Bandura tarafından geliştirilmiş olan sosyal öğrenme kuramı ile çocuğun cinsiyet rolüne uygun olan veya olmayan davranışlarını ödüllendirme, cezalandırmayla edindiğini ayrıca bu rollerin aktarımında gözlem ve örnek almanın da önemli olduğu belirtilmektedir. Bu kuramdan örnekle, annesinin makyaj yaparken gören kız çocukları oyunlarında bu davranışı taklit etmekte böylelikle doğal örnek alma olgusu sonucunda hangi cinsiyet olduklarını ve bu sebeple hangi davranışları örnek alacaklarını bildikleri varsayılmaktadır. Aynı şekilde televizyon da örnek alma ve gözlem için net bir örnek olarak gösterilmektedir. Bu araçlarla çok fazla vakit geçiren çocukların daha çok toplumsal cinsiyet rollerine bağlılık gösterdiği gözlemlenmektedir (Bandura, 1977; Pehlivan, 2017).

Bu alanda yapılan bir araştırmada televizyon aracığıyla toplumsal cinsiyet rollerinin aktarımıyla ilgili şu sonuçlara varılmaktadır: Ataerkil toplumun kalıplaşmış toplumsal cinsiyet rolü kapsamında kadın karakterlerin %85'i özel alanda ev içi işler ve çocuk bakımıyla ilgili eş ve anne rollerinde, erkeklerin ise %87'si kamusal alanda iş içerikli eylemlerde çalışan ve patron rollerinde sunulmaktadır (Turhan, 2019). Birçok araştırma sonucu çocukların cinsiyet kalıp yargıları, aile içi roller, cinsiyetlere özgü çoğu niteliklere dair birçok bilgiyi televizyondan öğrendiklerini destekler nitelikte görünmektedir.

Toplumsal cinsiyet rollerinin kurgulanışındaki bir diğer etmen ise kullanılan dil olduğu görülmektedir. Dil düşünce biçiminin dışavurumu olmakta ve bilinçaltındaki yerleşmiş cinsiyet ayrımcılığının açıkça ortaya çıktığı alan biri olarak tanımlanmaktadır. Dile yerleşmiş bu toplumsal cinsiyet kalıplarına bakıldığında; devlet adamı, adam akıllı, insanoğlu, iş adamı gibi ifadelerinden yola çıkarak erkek bireylere atfedilen üstün konumlandırma; kız gibi davranmak, kız kurusu, kız başına, kız gibi ağlama gibi kadına atfedilen aşağı konumlandırma görülmektedir (TÜSİAD, 2018). Bu söylemlerim neslinden nesle aktarıldığı ve özümsendiği ifade edilmektedir. Bu aktarım aynı zamanda toplumun tarafından kullanılan atasözleri ve deyimler tarafından sağlanmaktadır. Bu atasözlerine;

> *"Yuvayı dişi kuş yapar", "Kadın erkeğin eşi, evin güneşidir", "Erkek getirmeyi, kadın yetirmeyi bilmeli", "Peyniri deri kadını erkeği saklar", "Oğlan atadan (babadan) öğrenir sofra açmayı, kız anadan öğrenir biçki biçmeyi.", "Oğlan olsun deli olsun, ekmek olsun kuru olsun." "Oğlandır oktur, her evde yoktur.", "Oğlanı her karı doğurmaz, er karı doğurur.", "Kız doğuran tez kocar.", "Kız yükü, tuz yükü.", "Kızın var mı, derdin var.", "Kızın var mı, sızın var."* (Genç, 2018).

gibi örnekler verilerek kadının toplum içinde konumlandırılmasını gözler önüne seren söylemler gösterilmektedir.

Sonuç olarak toplumun çeşitli etkenlerle kadın ve erkek için farklı sorumluluk ve roller yüklediği ve bunların hayatın her alanında hissedildiği saptanmaktadır. Bu durum kadın ile erkek arasındaki eşitsizliği tetiklediği gibi cinsiyete dayılı ayrımcılığı da beslediği düşünülmektedir (Saygılıgil, 2015).

2.2. Şiddet

"Şiddet yetersiz kimsenin
son barınağıdır."
Isaac Asimov

Şiddet en genel tanımıyla (Erten ve Ardalı, 1996);

> *"Saldırganlık, hâkim olmak, yenmek, yönetmek amacı ile güçlü, şiddetli, etkili bir hareket, fiil, işlem: bir işi bozma engelleme, boşa çıkarmaya karşı düşmanca, yaralayıcı, hırpalayıcı veya tahrip edici (yıkıcı, yok edici) amaç taşıyan bir davranıştır."*

şeklinde ifade edilmektedir. Bununla beraber şiddetin çok boyutlu bir kavram olması sebebiyle tanımı ve uygulanış sebepleri tek bir başlık altında toplamak mümkün gözükmemekte farklı tanımlar ve sebeplere bağlandığı gözlemlenmektedir. Şiddet kavramı terim olarak sertlik, sert ve katı davranış, kaba kuvvet kullanma olarak ifade edilmekte şiddet olayları ise; insanları sindirmek, korkutmak için yaratılan olay ya da girişimler olarak tanımlanmaktadır (Ünsal, 1996).

Düşünsel olarak şiddet denildiğinde akıllara fiziksel şiddet; öldürme, yaralama, sakat bırakma gibi eylemler gelirken aslında şiddeti bu sınırlar içinde tanımlamanın doğru bir analiz çerçevesi sunmadığı gözlemlenmiştir. Türk Dil Kurumu sözlüğünde şiddet, kaba güç, karşıt görüşte olanlara kaba kuvvet kullanma ve duygu ve düşüncede aşırılık olarak (TDK,2022)[1] tanımlandığı gibi Oxford English Dictionary'de da şiddetin

[1] Türk Dil Kurumu Sözlükleri, https://sozluk.gov.tr/

bedene zor uygulama, bedensel zedelenmeye sebep olma tanımının yanında kişisel duygularda sertlik, tutkulu davranışlara ya da dile başvurma gibi tanımını da içinde barındırdığı görülmektedir (Bufacchi, 2005). Bu tanımların ortak paydasına bakıldığında şiddetin sadece fiziksel yönüne değil duygu ve düşünceye etki eden yönünde değerlendirildiği görülmektedir.

Uluslararası kuruluşların şiddet tanımlarına bakıldığında, Dünya Sağlık Örgütü şiddeti;

> *"Fiziksel güç ya da kuvvetin, amaçlı bir şekilde kendine, başkasına, bir gruba ya da topluluğa karşı fiziksel zarara ya da fiziksel zararla sonuçlanma ihtimalini artırmasına, psikolojik zarara, ölüme, gelişim sorunlarına ya da yoksunluğa neden olacak şekilde tehdit edici biçimde ya da gerçekten kullanılmasıdır"* (Dünya Sağlık Örgütü, 2002).

şeklinde tanımlamaktadır.

Birleşmiş Milletler Kadına Karşı Şiddetin Engellenmesi Bildirisi'nde (1992), şiddeti kadına yönelik değerlendirmekle birlikte;

> "*İster özel ister toplumsal yaşamda olsun tehdit, cebren ya da keyfi olarak özgürlükten alıkoymak da dahil olmak üzere kadına fiziksel, cinsel ya da psikolojik zarar ve acı veren ya da verebilecek, cinsiyete dayalı her türlü şiddet hareketi"*

olarak tanımlanmaktadır (Akt: Yıldırım, 1998).

Şiddet her geçen gün dozajını artırarak insanın var olduğu her yerde kendini göstermekte, toplumların kanayan yarası olarak devamlılığını sürdürmektedir. Bugün Dünya'da her üç kadınında birisi en az bir kere şiddete maruz kalmış ve 736 milyon kadın şiddet mağduru olarak saptanmaktadır (WHO, 2021).[2] İnsanlık tarihi boyunca farklı düzeylerde ve biçimlerde uygulanan şiddet, önüne geçilemeyen toplumsal sorun olmakla birlikte insan hakları ihlali olarak değerlendirilmektedir. Bu durum bireyi, şiddetin yaratmış olduğu fiziksel ve ruhsal bozukluklarla karşı karşıya getirmektedir. Dünya çapında şiddet üzerine çeşitli araştırmalar ve uygulamalar yapılmış olsa da somut bir çözüm ulaşılmamakta ve bundan dolayı şiddet birçok araştırmacı için ilgi odağı olmaya devam etmektedir.

[2]https://www.dw.com/tr/d%C3%BCnyada-736-milyon-kad%C4%B1n-%C5%9Fiddetma%C4%9Fduru/a-56819819

1960 yılından itibaren Dünya'da etkin olmaya başlayan kadın hareketleri ve kadına yönelik şiddet çalışmalarının ortaya çıkması, Türkiye'de 1980'lerin sonuna doğru gündeme oturmakta ve tartışılabilir hale geldiği gözlemlenmektedir. Bu araştırmalar ve incelemeler neticesinde kadına yönelik şiddetin sıklığına, sebeplerine ve sonuçlarına dair büyük ölçüde bilgi toplandığı görülmektedir (Tezcan ve Tunçkanat, 2009).

Şiddetin toplum içinde nasıl yer aldığı, toplum tarafından nasıl sunulduğu ve nasıl kabul gördüğü önemli bir nokta olarak değerlendirilmektedir. Bunun sebebi toplum tarafından kabul gören eylemler şiddet olarak değerlendirilmemekte ve şiddeti meşru hale getirmektedir. Bu meşruluk ne yazık ki şiddetin bir sorun olarak görülmesinin önüne set çekmektedir (Ergil, 2001).

Şiddetin kaynağı eşitsiz güç ilişkilerinden kaynaklandığı gibi güçlünün güçsüze iradesini kabul ettirmesi olarak ortaya çıkmaktadır. Bu kapsamda aile içinde büyüklerin küçüklere, erkeklerin kadınlara; çalışma hayatında üstün asta ve kadına uyguladığı şiddet aynı payda altında toplanabilmektedir (Ünlü vd., 2009). Şiddete kaynak olabilecek birçok faktör bulunmakla birlikte bunun en temel kaynağı toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve bu bağlamda kadın ve erkek arasındaki ataerkil toplum yapısından kaynaklanan güç ilişki olarak saptanmaktadır. Buna paralel olarak kadına yönelik şiddet ve bir alt tür olarak kadına yönelik aile içi şiddet; ataerkil düzeni sürdürme, itaati sağlama ve güç dengesizliğini korumada en etkin araç olarak görüldüğü ifade edilmektedir (Şener, 2011; Akyıldız, 2014).

Kadına yönelik şiddet, toplumun her alanında hissedilen cinsiyet eşitsizliğinin bir yansıması olarak değerlendirilmektedir (Gökkaya, 2009). Bu bağlamda bu çalışmanın ilerleyen kısımlarında toplumdan topluma zaman içinde değişen toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin şiddet yönünden incelenecektir. Şiddete maruz kalan bireyler; kadına yönelik şiddet, çocuğa yönelik şiddet, yaşlıya yönelik şiddet, akranlar arası şiddet, kardeşler arası şiddet, flört şiddeti, engelliye yönelik şiddet, LGBT şiddeti, mülteci şiddet, kişinin kendine yönelik şiddeti şeklinde gruplandırılmaktadır (Polat, 2017).

Bu grupların arasında Dünya Sağlık Örgütünün 2002 yılında yayınladığı rapora göre şiddetin en fazla aile ortamında ve kadına yönelik olduğu tespit edilmektedir (World Report on Violence and Health, Geneva; WHO; 2002). Benzer şekilde uluslararası araştırmalarda kadına yönelik şiddete başvuran bireylerin çoğunluğu eş, baba, erkek

kardeş vb. konuma sahip olan fiziksel ve toplumsal gücü elinde bulunduran erkekler olduğu ifade edilmektedir (Arıkan, 2011).

Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de kadına yönelik şiddet en temel insan hakları ihlali ve ayrımcılık biçimi olarak değerlendirilmektedir (Çalışkan ve Çevik, 2018). Kadına yönelik şiddet, yaşama, beslenme, sağlık, eğitim, gelişme, toplumsal ve ekonomik yaşama katılmayı ihlal eden bir sorun olarak tanımlanmaktadır. Kadın olma, şiddetin başlıca kaynağı olarak görülmektedir. Bununla birlikte bazı etmenler uygulanan şiddetin sıklığını, sürekliliğini, etkisini ve boyutunu artırdığı gözlemlenmektedir (Aşkın ve Aşkın, 2017).

Dünya Sağlık Örgütü'nün 2013 yılında yayımladığı kadına yönelik şiddet raporu ile kadınların %13 ile %61'i arası 15-49 yaşları arasında hayatlarında en az bir defa eşlerinden fiziksel şiddete maruz kaldığını, kadınların %6 ile %59'unun, eşlerinden yaşamı boyunca en az bir kez zorla cinsel ilişkiye girme veya buna teşebbüs etme durumuna maruz kaldığını, %1'den %28'i ise gebelik sırasında eşinden fiziksel istismara uğradığını bildirilmektedir (WHO, 2013).

Aile içi şiddete bakıldığında "eşler ve aile bireyleri arasında çoğunlukla ev içerisinde yaşanan şiddet" olarak tanımlandığı görülmektedir. Bu şiddet çoğunlukla erkek tarafından kadına uygulanmakla birlikte genel olarak aile içindeki bireylerin fizyolojik ve psikolojik bütünlüğünü bozmayı amaçlanmaktadır (Stewart ve Robinson, 1998). Dünya genelinde yapılan kırk sekiz çalışmanın neticesinde Dünya Sağlık Örgütü, kadınların eşleri tarafından şiddete maruz kalma oranını %10-69 arasında tespit etmektedir (Krug vd., 2002).

Kadına yönelik şiddetin farklı boyutlarını belirlemek, nedenlerini tespit etmek ve bu konuda veri toplama ihtiyacını gidermek amacıyla, 2008 yılında ilk defa kapsamlı bir "Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması" gerçekleştirilmektedir. Bu araştırma (2014) ile evli kadınların %36'sı fiziksel şiddet, %12'si cinsel şiddet, 18 yaşından sonra evlenmiş kadınların %42'si psikolojik şiddet, %30'unun ise ekonomik şiddet ile karşı karşıya kaldığını tespit edilmektedir (HÜNEE-ASPB, 2015). KAMER (2015)'in yaptığı araştırma sonuçlarına göre kadınların %94,3'ü aile içi şiddet görmektedir. Benzer araştırma Ayrancı ve arkadaşları (2002) tarafından 154 hamile kadınla gerçekleştirilmekte ve kadınların %71,4'ünün hamileliği süresinde aile içi şiddet gördüğü tespit edilmektedir (Aşkın ve Aşkın, 2017).

Kadına yönelik aile içi şiddet, Türkiye'de önemli ve yaygın bir sosyal sorun olarak ifade edilmektedir. Bu alanda birçok çalışma bulunsa da bu çalışmaların yeteri kadar kapsamlı olduğu düşünülmemektedir. Bunun sebebi ise Dünya'da ve Türkiye'de kadına yönelik şiddetin ailenin mahrem alanı olarak kabul edilmesi ve dışarı aktarmada zorluk yaşanması olarak ifade edilmektedir. Bu sebeple bugün hala pek çok kadın aile içi şiddete maruz kalmakta ve paylaşmadığı için söz konusu şiddet eylemi gizli kalmaktadır (Yüksel Oktay, 2015).

Her türlü şiddetin kendisini hissettirdiği diğer alan iş hayatı olarak tanımlanmaktadır. İş yerlerindeki şiddet iş güvenliği ve iş sağlığı problemlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Bahsi geçen şiddet, fiziksel şiddeti içinde barındırmasıyla beraber psikolojik şiddet ve cinsel şiddeti de kapsadığı görülmektedir. Çalışma ortamında korkutma, tehdit, alay etme, küçük görme gibi psikolojik şiddete maruz kalan bireyler olduğu gibi istenmeyen temas ve söz gibi cinsel şiddete de maruz kalan bireylerin varlığı da söz konusudur (Çöl, 2008).

Şiddetin bu kadar yaygın olduğu bir durumda sebeplerini tek bir nedene bağlamanın mümkün olmayacağı gibi birçok nedenle birlikte açıklanamayan nedenlerin varlığında da bahsedilmektedir. Bu nedenlerin özünde bireyin davranışlarını korkuya dayalı olarak baskılama ve kontrol etme yattığı gözlemlenmektedir (Akkaş ve Uyanık, 2016).

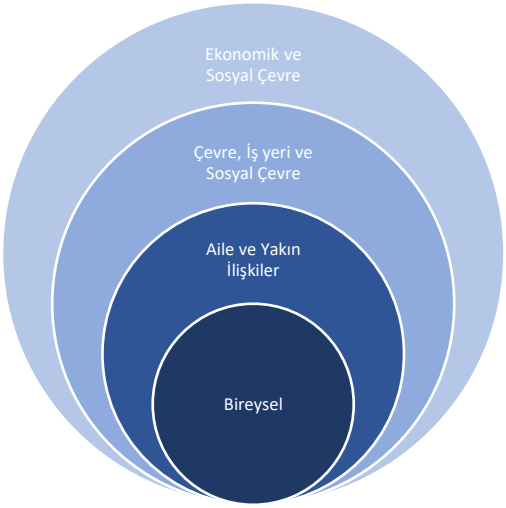
Günümüzde şiddetin altında yatan neden açıklanırken kullanılan en yaygın model; "ekolojik model" olarak dikkate alınmaktadır. Bu model ile kadına karşı uygulanan şiddetin etkenleri dört dairede toplanmaktadır.

Bu dairelerin merkezleri aynı olmak üzere en içteki daire, bireyin davranışlarında taşıdığı biyolojik yönü ve kişisel geçmişini ifade etmektedir. İkinci daire ise aile veya diğer yakınlarını da içine alındığı ve bu ortamdaki istismarın gerçekleştirildiği daire olarak konumlandırılmaktadır. Üçüncü daire yaşanılan çevre, iş yeri, sosyal ağlar ve arkadaş grupları ile ilişkilerin bulunduğu hem resmi hem de resmi olmayan kurum ve sosyal yapıları ifade etmektedir. Son daire ise kültürel normlarında ön plana çıktığı ekonomik ve sosyal çevreyi ifade etmektedir (Polat, 2017). (Bkz: Şekil 1.1)

Şiddetin ortaya çıkış nedenlerine en geniş çerçeveden bakıldığında bireysel ve toplumsal nedenler ön plana çıkmaktadır. Bahsi geçen bireysel nedenler psikolojik nedenler olarak da ifade edilebilmektedir. Eğitim yaşamındaki başarısızlık, çatışma ve çözüm bulma becerilerindeki eksiklik, öfke kontrolünde yetersiz kalmak, sosyal beceri

eksikliği, aşırı alınganlık, dışlanmışlık ve yalnızlık duyguları, özgüven eksikliği, aile içi iletişim eksikliği, tutarsız disiplin yaklaşımı, aşırı baskıcı ve rahat aile tutumları, ilgi eksikliği, sıklıkla engellenme ve cezalandırılma, aile içi şiddete maruz kalma veya tanık olma, fiziksel, psikolojik ve cinsel açıdan istismar edilme, madde ve alkol bağımlılığı gibi psikolojik nedenlere örnek gösterilebilmektedir (Çiftçi, 2013).

Şekil 2.1: Ekolojik model – Şiddetin nedenleri

Kaynak: Polat, 2017

Şiddet uygulayan veya şiddete maruz kalan birey, çocukluk çağında aile içinde şiddete maruz kaldıysa ya da tanık olduysa ilerleyen süreçte tekrar bununla karşılaşması çok olası görülmektedir (Altınay ve Arat, 2007). Güler ve arkadaşları tarafından 2015 yılında yapılan bir çalışmasında, kadınların %40,4'ü kocaları tarafından fiziksel şiddete maruz kaldığını belirtmekle birlikte %76,7'si ise çocuklarına fiziksel şiddet uyguladıkları tespit edilmektedir. Benzer bir sonuç da Türkiye'de Yıldırım'ın çalışması neticesinde ortaya çıkmakta, şiddete uğrayan kadınların %75'inin annesinin de kocaları tarafından şiddete maruz bırakıldığı bildirmektedir.

Bu sebeple aile içindeki ilişkiler ve bireyin içinde büyüdüğü ailenin şiddeti nasıl konumlandırdığı oldukça önemli bir husus olarak değerlendirilmektedir. Bu kapsamda aile ilişkilerinin sağlıklı olması şiddet döngüsünü kırmakta önemli bir adım olarak değerlendirilebilir (Page Zara ve İnce, 2008)

Şiddetin nedenleri genel bir çerçeve içinde değerlendirildiğinde; bireysel nedenler kadar toplumsal nedenlerinde şiddeti ortaya çıkardığı ve beslediği görülmektedir. Toplumsal nedenler ise toplumda egemen olan geleneksel cinsiyetçi tutumun etkisi ile

ortaya çıktığı düşünülmektedir. Şiddet toplumun aile yapısına, kültürüne, mevcut yasalarına, bireylerin eğitim durumlarına, kadın-erkek arasındaki eşitliğe, iletişim kopukluğuna, sosyo-ekonomik düzeylerine, kültürlere ve dini inanışlarına göre değişim gösterebilmektedir (Parmaksızoğlu, 2011).

Yapılan araştırmaların neticesinde kadına yönelik aile içi şiddetin en temel nedeni, ataerkil toplumsal sistem ve bu sistem aracılığıyla kadının getirildiği ikincil konum olarak tespit edilmektedir. Toplumun sahip olduğu inançlar, kültür ve gelenekler şiddeti besleyen bir etmen olarak değerlendirilmektedir. Kadını bağımlı taraf olarak gören/gösteren ataerkil toplumlar erkeğin üstün; kadını denetleme, sistemin düzenini ve disiplinini sağlamak amacıyla şiddeti bir denetim, yaptırım aracı kullandığı gözlemlenmektedir (Aşkın ve Aşkın, 2017).

Bu saptamalarla birlikte var olan kültürel yapının şiddeti desteklediği vurgulanmaktadır. Bunun kültür haline gelmesi, sürekliliğin sağlanması nesiller arası aktarım ile gerçekleşmektedir (Okutan, 2007). Bununla beraber toplumsal ve sosyal bozukluklar, geçimsiz aile ortamı, şiddetin bir cezalandırma aracı olarak görülmesi, kadının toplumsal cinsiyet rolleriyle sıkı sıkıya bağdaştırılması, ekonomik problemler de toplumsal nedenler arasında yer aldığı ifade edilmektedir (Çiftçi, 2013).

Yoksulluğun pek çok ekonomik, sosyal ve psikolojik etkileriyle birlikte aile içinde kadına yönelik şiddetin artmasında önemli bir etmen olarak altı çizilmektedir. Özellikle aileyi geçindirmesi beklenen erkeğin işsizlik ve yoksulluk nedeniyle bu beklentiyi karşılayamaması, yetersizlik duygusu ve gerilimler kadına şiddet uygulamasını beraberinde getirdiği saptanmaktadır. Böylelikle yoksulluk kadına yönelik şiddetin dozajını ve sürekliliğini etkileyen nedenler başında ifade edilmektedir (Aşkın ve Aşkın, 2017).

Tauchen vd. 1991 yılında yaptıkları araştırma neticesinde gelir düzeyi daha yüksek ailelere oranla düşük ve orta gelirli ailelerde erkeğin kadına karşı şiddet uygulaması daha yüksek oranlarda olduğu tespit edilmektedir. Bununla birlikte erkek ve kadının çalıştığı durumlarda kazandıkları para ile şiddetin derecesinin doğrudan bağıntılı olduğunu ifade edilmektedir. Dolayısıyla bu şiddet türünün kadının çalışmayıp eşine bağımlı olması, çalıştığı durumda eşinden az kazanması veya daha çok kazanması, kocanın çalışmaması gibi durumlara bağlı olarak farklı dozajlarda ortaya çıktığı vurgulanmaktadır (Harcar vd., 2008).

Bununla beraber kadın-erkek arasındaki sosyal farklılıklar şiddeti doğurduğu görülmektedir. Bu duruma örnek olarak eşler arasındaki ekonomik farklılıklar ve eğitim farklılıkları sonucunda ortaya çıkan çatışmalar verilebilmektedir. Eşler arasında kadını erkekten güçlü kılacak eğitim, kariyer, gelir gibi durumlar şiddet ihtimalini artırmakta, erkeğin kadın üzerindeki aşağı kalan gücünü şiddet ile ortaya çıkartabildiği gözlemlenmektedir. Altınay ve Arat'ın Türkiye'de aile içi şiddet üzerine 56 ilden 1800 kadın ile yaptığı araştırmada fiziksel şiddete uğrayan okuma yazma bilmeyen kadınların %43'ünün en az bir kere şiddete uğradıklarını, yüksek öğrenim görmüş kadınların ise %12'sinin şiddete maruz kaldığı tespit edilmektedir. Aynı araştırmada tanışıp ailelerinin onayını alarak evlenen kadınların %28'inin, kendileri tanışarak aile onayı almadan evlenen kadınların %49'unun, görücü usulü ile evlenen kadınların %37'sinin fiziksel şiddete maruz kaldığı ifade edilmektedir (Altınay ve Arat, 2007).

Dobash ve Dobash (1992), erkekler tarafından kadınlara yönelik uygulanan şiddet nedenlerini dört başlık altında toplanmaktadır. Bunlar; "erkeklerin kadınları başkaları ile paylaşmak istememesi ve bu isteğin yönettiği kıskançlık duygusu", "erkeklerin kadınların özellikle hane ve aile içerisindeki görevlerine ilişkin beklentisi", "erkeklerin kadınların yaptıkları 'yanlış' davranışlardan ötürü onları cezalandırabilme hakkını kendilerinde görebilmeleri" ve "erkeklerin kadınlar üzerinde otorite kurma ve pozisyonlarının önemi" şeklinde tanımlanmaktadır.

Şiddete maruz kalan kadınların sağlık durumları ile ilgili yapılan araştırmalarda birey üzerinde bıraktığı çeşitli etkilerinden bahsetmektedir (Köse ve Beşer, 2007). Şiddet, ona maruz kalan bireylerin yaşam kalitesinin düşmesine, sosyal hayata ve çalışma yaşamına katılımlarının azalmasına, şiddetin kuşaklar arasında aktarılmasına, bireylerin sosyal, kültürel, ekonomik ve psikolojik açıdan çökmesine zemin hazırlamaktadır. Bu durum sürekli olarak şiddete maruz kalan bireylerde görüldüğü gibi yalnızca bir defa şiddete maruz kalan bireylerde de görülebilmektedir. Şiddetin maruz kalan bireyler üzerindeki etkilerinden birkaçı fiziksel yaralanmalar, bilinç kaybı, ilaç ve alkol kullanımı, depresyon, güvensizlik, intihar girişimleri, yetersiz hissetme gibi benlik saygısını yitiren duygusal durumlar ve yaşanılan travmaya bağlı psikolojik rahatsızlıklar olarak ifade edilmektedir (Güler vd., 2005). Şiddetin birey üzerinden oluşturduğu etkilerden üzerinde durulan noktalardan biri mağdurun ruh sağlığı olduğu düşünülmektedir. Şiddete maruz kalan kadınların birçoğu utanç

duygusundan intihar düşüncesine kadar gidebilmekte ve kendini yalnızlaştırarak toplumdan uzaklaştırdığı gözlemlenmektedir (Arın, 1996).

2.2.1. Şiddet Türleri

Kadına yönelik şiddet genellikle dört farklı şekilde sınıflandırılmaktadır. Bunlar fiziksel şiddet, psikolojik şiddet, ekonomik şiddet ve cinsel şiddet olarak dörde ayrılmaktadır (Uluocak vd., 2014).

Şiddet türleri ayrı ayrı ortaya çıkabildiği gibi aynı anda bir arada da uygulana bilmektedir. Fiziksel şiddete maruz kalan kadınlar çoğunlukla şiddeti bir seferden fazla yaşadıklarını ve genelde birden çok şiddet türüne maruz kaldıklarını ifade etmektedir (Page Zara ve İnce, 2008). Bu duruma örnek olarak Türkiye genelinde kadınların %36'sı fiziksel şiddete, %12'si cinsel şiddete, kadınların %38'inin iki şiddet biçiminden en az birine maruz kalması ve genellikle cinsel şiddetin fiziksel şiddet ile birlikte yaşandığı gösterilmektedir (Çalışkan ve Çevik, 2018).

Dünya genelinde erkeklerden fiziksel şiddet gören kadınların oranının %25-50 olduğu rapor edilmekle birlikte Türkiye'de 2009'da yapılan Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması neticesinde kadınların %39'unun fiziksel, %15'inin cinsel ve %44'ünün duygusal şiddete maruz kaldığı tespit edilmektedir (Başar ve Demirci, 2015). Bu durum birbirini besleyen ve üreten mekanizmalardan oluşan şiddet çemberi olarak ifade edilmektedir (İlkkaracan, Gülçür ve Arın, 1996).

Fiziksel şiddet; şiddetin en sık ve görünür biçimi olarak tanımlanmaktadır. Bu şiddet türü hafif yaralanmalara sebep olan eylemler içerdiği gibi ölüm ile sonuçlanacak eylemlere kadar uzanan geniş kapsamlı bir yelpazeye sahip olduğu ifade edilmektedir (Adak, 2000). Bu sebeple birey üzerinde en ağır etkiler bırakan ve travmatik sonuçlar doğuran şiddet türü olarak değerlendirilmektedir. Fiziksel şiddetin en çok aile içinde kadına karşı ve eş/eski eş tarafından uygulandığı düşünülmektedir. Şiddete maruz kalan birey gizlese de diğer şiddet türlerine göre tespit edilmesi daha kolay olduğu ifade edilmektedir (Yanık vd., 2014).

Fiziksel şiddet, mağdurun en temel hakkı olan yaşam hakkını elinden alabildiği gibi kendisini değersiz hissetmesine, özsaygısını yitirmesine ve korku duymasına sebep olmaktadır (Uluocak vd, 2014). Fiziksel olarak güçlü olan erkeğin kontrol etmek, cezalandırmak, korkutmak, güç gösterisinde bulunmak ve baskı kurmak amacıyla

fiziksel anlamda güçsüz olan kadına karşı şiddete başvurduğu gözlemlenmektedir. Örnek olarak itip kakma, tokatlama, yaralama, dövme, yakma, sert bir cisimle vurma, öldürmek verilmektedir (Yıldırım, 1998).

Türkiye'de yapılan araştırmalara neticesinde, özellikle geleneksel aile yapılarının görüldüğü toplumlarda dayak bir terbiye aracı olarak cezalandırma yöntemi olduğu tespit edilmektedir (Yanık vd., 2014). Bu durum şiddet tanımlamasının yapıldığı bölümde de bahsedildiği gibi şiddeti meşrulaştıran bir mekanizma olarak düşünülmektedir.

Ekonomik şiddet; sahip olunan kaynakların ve paranın düzenli bir şekilde birey üzerinde tehdit, yaptırım ve kontrol aracı olarak kullanılması olarak tanımlanmaktadır. Ekonomik şiddete mağdurun çalışmasına izin vermeme, istemediği işte zorla çalıştırma, çalışıyorsa iş hayatını olumsuz etkileyecek kısıtlamalar getirme, sık sık işyerinde olay çıkartmak, çeşitli bahanelerle işe girmesine engel olma, çalışma yaşamında ilerlemesine engel olma, sağlık hizmetlerinden yararlanmasını engelleme, ailenin tasarrufları, gelir ve giderleri konusunda bilgi vermeme, aileyi ilgilendiren ekonomik konularda kadının fikrini almadan tek başına karar verme, kadının ev ekonomisine katkısını kabul etmeme gibi örnekler verilmektedir (Can Gürkan ve Coşar, 2009; Köse ve Beşer, 2007; Gökkaya, 2014).

İnci (2019);

> "*Ekonomik şiddet; kendi kazandığı parayı harcamada bile kendi kararını verememesidir. İradesi dışında daha kendi parasına dokunmadan paranın eş tarafından harcanmasıdır. Bahsettiğim gibi maaşını kendi bankadan çekmiyor olmak en uç örnektir. Para kazandığı halde bir gömleği alırken eşine sormak veya kuaföre giderken bile eşine harcayabilir miyim diye sormak*"

şeklinde ifade etmektedir.

Bununla birlikte ekonomik şiddet çalışan kadınla çalışmayan kadınlar arasında farklı şekillerde meydana geldiği vurgulanmaktadır. Çalışmayan kadınlarda harçlık vermeme, kadının maddi ihtiyaçlarının karşılanmaması veya kadına çalışma imkanı tanınması gibi ortaya çıkarken çalışan kadınlarda ise maaşına veya maaş kartına el koyma, kendi maaşından yapılan harcamalara kısıt koyma, maaşını istediği gibi harcayamama gibi ortaya çıktığı ifade edilmektedir. Netice olarak kadın çalışsa da çalışmasa da dezavantajlı konuma düştüğü gözlemlenmektedir (İnci, 2019).

Ataerkil toplumlarda evin geçiminin ve para yönetiminin erkeğin sorumluluğunda olması neticesinde bu ailelerin çoğunda erkeğin kadına yönelik uyguladığı şiddet türü olarak karşılaşılmaktadır (Oktay Yüksel, 2015). Bu şiddet türü erkeğin zor kullanmaya başvurmasıyla meydana geldiği gibi kadınlar tarafından da meşru hale getiren aileler bulunmaktadır. Bazı ataerkil ailelerde kadınlar, "evin reisi erkektir, evi erkek idare etmelidir" düşüncesiyle kendi rızasıyla maaşlarını veya para kontrolünü direkt olarak erkeklere devrettiği görülmektedir (İnci, 2019). Ev hayatı ile sınırlandırılan kadının bu alandan çıkıp kamusal alana katılması son dönemleri bulmuştur. Kamusal hayatta/ çalışma hayatında bulunamayan birçok kadın uzun bir süre maddi özgürlüğe sahip olamamakta ve erkeklere bağımlılığı halde düşünülmektedir. Maddi gücü elinde bulunduran erkek, bu durumu kadın üzerinde bir yaptırım aracı olarak kullandığı gözler önüne serilmektedir.

Cinsel şiddet; cinselliğin kadına yönelik bir tehdit, yaptırım ve kontrol etme aracı olarak kullanılması olarak tanımlanmaktadır. Bu duruma kadının istemediği, duygusal baskı altına alınarak utanç verici biçimlerde cinsel ilişkiye zorlanması şeklinde karşılaşıldığı gibi başkalarıyla cinsel birlikteliğe zorlama, istemediği kişilerle evlendirilme olarak da karşılaşılmaktadır (Tatlılıoğlu ve Küçükköse, 2015).

Cinselliğin mahremiyet içeren bir konu olması sebebiyle bu şiddet türünün açığa çıkması oldukça zor olduğu belirtilmektedir. Cinsel şiddete sadece fiili değil sözlü olarak da maruz kalınmaktadır. Telefon, mesaj, mektup, sosyal medya aracılığıyla cinsel içerikli davranışlar sergileme bu şiddet türüne girmektedir. Bu kapsamda yine değerlendirilecek olursa doğum kontrol hapı kullanmasını engelleme, kadının rızası dışında gebe bırakılması, kürtaja zorlanması birer cinsel şiddet çeşidi olarak tanımlanmaktadır (Aktaş ve Uyanık, 2016). Aynı zamanda kanunen yasaklanmış olan yakın akrabalık ilişkisine sahip kişiler arasında meydana gelen cinsel ilişki olan ensest ilişkilerde, cinsel şiddet olarak değerlendirilmektedir (Yetim, 2008).

Başkaları tarafından farkına varılması zor olan cinsel şiddetin mağdur tarafından farkına varılması da oldukça zor olduğu ifade edilmektedir. Mağdur kendisine 'maruz kaldığı eylemi istiyor mu, istemiyor mu' şeklinde soru sorması tespitinde önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir. Cinsel şiddetin en üst noktası tecavüze uğrama olarak ifade edilmektedir. Tecavüz, saldırganlığın ve şiddetin cinsel yolla dışa vurumu

olarak ifade edilmektedir. Aynı zamanda mağdurun çoğunlukla yakın çevresi tarafından tecavüze maruz kaldığı da vurgulanmaktadır (Çalışkan ve Çevik, 2018).

Duygusal şiddet olarak da ifade edilebilen psikolojik şiddet, bireyin duygularının düzenli olarak istismar edilmesi, sindirilmesi, yaptırım ve tehdit aracı olarak kullanılması şeklinde ifade edilmektedir (Tatlılıoğlu ve Küçükköse, 2015). Bu başlık altında psikolojik şiddet genel tanımıyla verilmekte ikinci bölümde derinlemesine inceleme yapılması amaçlanmaktadır

Psikolojik şiddet tespit edilmesi en zor şiddet türü olarak tanımlanmaktadır. Mağdurun kendisinin bile farkına varmadığı şiddet türü genelde bireyin en yakınları tarafından uygulandığı saptanmaktadır.

Bağırmak, hakaret etmek, tehdit etmek, duygularını kullanarak baskılamak, küfretmek, korkutmak, alay etmek, küçük görmek psikolojik şiddet türüne örnek olarak verilmektedir (KSGM, 2008). Psikolojik şiddete maruz kalan bireylerde özsaygının kaybedilmesi, yetersiz hissetme, suçlu hissetme, intihar düşüncesi gibi olumsuz etkiler ortaya çıkmaktadır (Aktaş ve Uyanık, 2016).

2.3. Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Kadınlar Üzerinde Yeniden Ürettiği Şiddet

Toplumsal cinsiyet rollerini tanımlandığı bölümde kadın ve erkeğe toplum tarafından verilen roller ve bu roller içinde sınırlanan davranışlardan bahsedilmiştir. Bu sınırlılıkların, bireyin kendi içinde, ikili ilişkilerinde ve toplum içinde birtakım çatışmaları beraberinde getirdiği ifade edilmektedir. Birey kemikleşmiş toplumsal cinsiyet rollerinin aksine eylemlerde bulunması halinde birçok zorlukla mücadele etmekte ve bu zorluklar bireyin toplum tarafından dışlanmasından ölümü ile sonuçlanmasına kadar gidebilmektedir (Gök, 2013). Bireyin bu kapsamda maruz kaldığı zorluklar ve sıkıntılar cinsiyet temelli şiddet ile açıklanabilmektedir.

Cinsiyet temelli şiddet, bireyin yalnızca sahip olduğu cinsiyetinden dolayı maruz kaldığı her türlü şiddet türü olarak tanımlanmaktadır. Sözgelimi bir kadının sırf kadın olmasından dolayı şiddete maruz kalması cinsiyet temelli şiddetin en temel nedeni olarak kabul edilmektedir (Başar ve Demirci, 2015).

Cinsiyet temelli şiddet, kaynağını toplumun kadınlara ve erkeklere biçtiği toplumsal rollerin çatışmasından aldığı vurgulanmaktadır. Bireylerin bu rollere sıkı sıkıya bağlanmaları ve bu rollere uygun hareket etmeleri beklenmektedir. Bu rollerin varlığı

ve toplumun bu rollere olan bağlılığı bireyleri sınırlandırmakta sahip oldukları potansiyelleri gerçekleştirmelerinde önlerine set çekmektedir (Bora ve Üstün, 2005).

Kadının fiziksel, cinsel ya da psikolojik zarar görmesiyle sonuçlanan veya sonuçlanması olası görülen her türlü davranış ve bu tür davranışlarla tehdit etme, baskı kurma, keyfi bir biçimde özgürlüğün engellenmesi gibi her türlü şiddet eylemi içeren davranışlar cinsiyete dayalı şiddet eylemi olarak tanımlanmaktadır (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2003). Kadını baskı altında tutmayı ve kadın üzerinde üstünlük kurmayı amaçlayan toplumsal cinsiyet temelli şiddet, erkek egemen toplumsal yapının etkisiyle oluşmakta ve toplum tarafından meşrulaştırılmaktadır (Acar, 2013).

Ataerkil yapıya sahip toplumlar özel ve kamusal alan fark etmeksizin erkek egemenliğinin var olduğu bir toplumu işaret etmektedir. O halde cinsiyete dayalı şiddet türünü ataerkil kültürün beslediği söylenebilir. Ertürk'ün "Şunu unutmamak gerekir ki bir kadının dövülmesini, sakat bırakılmasını ya da öldürülmesini dikte eden kültür değil, kültür adına konuşma hakkını tekeline alanlardır. Buna da olsa olsa ataerkil kültür diyebiliriz" sözü var olan durumu açıkça ifade etmektedir (Akt: Taşdemir Afşar, 2015).

Ataerkil yapı kadını aile, çalışma yaşamı ve toplum içinde denetim ve baskı altına alan bir sistem olarak biçimlenmektedir. Ataerkil sistem erkeklere kadınların üzerinde hükmetme, davranışlarını kontrol altına alma, yönlendirme ve koruma hakkı tanımaktadır. Bu haklar erkeğin sahip olduğu güç ile kontrol altına alınmaktadır. Bu alanda yapılan bir araştırmada şiddete maruz kalan kadınların daha çok ataerkil yapılanmada, kadının erkekten geri planda olması gereken düşünce sisteminin hakim olduğu ailelerde ortaya çıktığı ifade edilmektedir (Ayan, 2018).

Bu şiddet ile birey isteği ve iradesi dışına çıkmakta toplumun ve kültürün beklentilerini karşılamaya zorlanmaktadır. Toplumsal cinsiyete dayalı şiddetten kadın, erkek, LGBT bireyler etkilenmekle birlikte bu gruplar arasında en çok etkilenen kız çocukları ve kadınlar olduğu vurgulanmaktadır.[3]

[3]UNHCR,https://help.unhcr.org/turkey/tr/tcds/toplumsal-cinsiyete-dayali-siddet-nedir/#:~:text=Toplumsal%20cinsiyete%20dayal%C4%B1%20%C5%9Fiddet%20(TCD%C5%9E,d%C4%B1%C5%9F%C4%B1nda%20hareket%20etmeye%20zorlamay%C4%B1%20kapsamaktad%C4%B1r .

Kadın aile ortamında, iş hayatında, okulda, sosyal ortamlarda çeşitli şiddet türlerine maruz kalmakta ve yaşanan bu şiddetin mağdurlar üzerinde bıraktığı etkiler ilerleyen süreçte aile içinde ve sosyal hayatta olumsuzluk olarak karşılarına çıkmaktadır (Bora ve Üstün, 2005). Bu olumsuzluklara kendisini keskin bir şekilde hissettirdiği ve kadının şiddette en çok maruz kaldığı aile ortamı incelenerek başlanmaktadır.

Sınıflı toplumların olmadığı zamanlardan bu zamanlara kadar kadının cinselliği ve üreme kabiliyeti, neslin devamı için merkeze konulmakta ve kadının bedeni toplumsal denetim altına alınmaktadır. Bu bağlamda şiddet ve zor kullanım ile erkek, kadın üzerinde hakimiyet kurmayı hedeflemektedir (Afşar Taşdemir, 2015). Türkiye'de etkin olan ataerkil düzen bu hakimiyeti daha belirgin hale getirmektedir. Aile içinde kadına yönelik şiddetin temel nedeni olarak ataerkil sistem ve bu sistemin kadını erkeğin hakimiyeti altında tutması ve bağımlı taraf olarak tanımlaması olduğu ifade edilmektedir (Aşkın ve Aşkın, 2017). Süreç içinde toplumsal, kültürel ve ekonomik anlamda ne kadar değişimler yaşansa da ataerkil sistemin ve bu sistemin etkilerinin belli noktalarda şekil değiştirse de varlığını hala devam ettirdiği gözlenmektedir. Gelişen reformlara rağmen kadının erkeğin gerisinde kaldığı gözlemlenmektedir

Toplumsal hayatı tamamen şekillendiren bu düzen kadına ve erkeğe belli roller biçtiği vurgulanmaktadır. Bireyin bu rollere toplumsal bir sınırlılıktan ziyade doğumundan itibaren maruz kalması neticesinde benimsemesi, düzeni normalleştirmekte ve birey için aksi düşünülemez hale gelmesine sebep olmaktadır.

Ataerkil sistem ve toplumsal değerler kadını sosyal hayat ile değil ev ile bağdaştırmaktadır. Bu bağdaştırma kadının rollerini ve sorumluluklarını tamamen ev içerisinde, aile ilişkileri üzerinden şekillendirmektedir. Ev içinde çocuk bakımı, yaşlı bakımı, yemek yapımı, evlerin toplanması ve düzenlenmesi kadının temel görevi sayılmaktadır. Bu işleyişte aksaklık veya eksiklik olması halinde ev içinde bireyler arasında çatışmaların meydana geldiği gözlemlenmektedir. Erkek tarafından basit ve değersiz görülen ev içindeki işlerin eksikliği veya istenilen gibi olmaması kadının üstünde bir baskı aracına dönüşmektedir (Taşdemir Afşar, 2015). Örnek olarak yemek yapması beklenilen kadının yemek yapmaması veya istenilen gibi yapılmaması durumunda erkek ile kadın arasında çıkan çatışma verilebilmektedir. Bu durum karşısında mağdur bağırma, aşağılanma, yetersiz görülme gibi davranışlarla karşılaşılabileceği gibi erkeğin evi terk etmesi ve fiziksel zarar verme girişimde

bulunması da olası bir durum olarak değerlendirilmektedir. Benzer şekilde çocuk bakımından sorumlu görülen kadının çocuğun yemesi, giyinmesi, kıyafetleri, dersleri, okula götürülmesi konusunda oluşan eksiklik karşısında anneliğinin sorgulanması, yetersiz ve beceriksiz görülmesi şeklindeki eylemler örnek verilmektedir. Bu eylemler psikolojik şiddeti doğurduğu gibi fiziksel şiddete de dönüşebilen durumlar olarak değerlendirilmektedir.

Türkiye Nüfus Sağlık Araştırması'na (2008) göre; kadınların %24,7'sinin yemeği yakması, kocasına karşılık vermesi, çocuklarının bakımın ihmal etmesine karşı erkeğin kadını dövmesi haklı görülmektedir (Başar ve Demirci, 2015). Bu örnekler artırılabileceği gibi genel tablo şunu göstermekte, kadınların ev ve aile ile ilgili rolleri basit ve değersiz görülmekle birlikte bunların eksikliği veya aksaması halinde psikolojik ve fiziksel şiddeti maruz kalmaktadır.

Toplumun her alanında olduğu gibi duygu ve düşüncelerin dışavurumunda da toplumsal cinsiyet kalıplarını bireylere dayatılmaktadır. Toplum erkeği aktiflik ve güç etrafında, bir kadını pasiflik ve duygusallık etrafında konumlandırmaktadır. Bireylerin bu rollere uygun davranışlar sergilememesi toplum tarafından hoş karşılaşmamaktadır. Örnek olarak erkeğin kadına atfedilen rolleri sergilemesi gösterilebilmekte; fiziksel ve duygusal anlamda güçlü olması beklenilen erkeğin ağlaması, duygularını açıkça ifade etmesi, pasif olması toplumsal cinsiyetin kalıplarına ters olarak ifade edilmektedir. Bu sebeple erkekler günlük hayatlarında karşılaştıkları sıkıntıları veya herhangi bir konuda duygularını ifade etme noktasında zorlanmakta, birçoğunda susmayı tercih etmektedir. Bu durum aile içinde ve ikili ilişkilerde sorun oluşturmakta sağlıklı iletişim kurulmasını engellemektedir. Örnek olarak eşler arasında çıkan bir anlaşmazlık karşısında konuşarak çözüm aramak yerine susarak problemlerden uzaklaşmak aile içinde bireyler arasında oluşan iletişim problemleri verilebilmektedir. Erkeğin bu tutumu sadece kendisini değil kadını da baskı altına almakta, sessiz bir şiddet uygulamaktadır. İnsanların konuşarak anlaştığı noktada kişinin kendisini iletişime kapatması ve yetersiz duygu aktarımında bulunması bireyler arasında kapalı iletişimin oluşmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda toplumsal kalıpyargıların aile bireylerinin birbirine aktarmak istedikleri düşüncelere ket vurduğu belirtilmektedir. 300 evli kadın ile yapılan araştırma neticesinde evli çiftler arasında psiko-sosyal anlaşmazlıkların önde gelen nedenleri arasında, %94 eşler arasındaki iletişim yetersizliği, %93 rol

çatışması, %90 eşlerin birbirine zıt düşen davranışta bulunmaları olarak tanımlanmaktadır (Gök, 2013). Bu durumun sürekli bir şekilde dozajını artırarak devam etmesi kadının psikolojik şiddete maruz kalmasına sebep olmaktadır.

Ataerkil ailelerde karar alma mekanizması erkek olarak kabul edilmektedir. Kadının çalışıp çalışmaması, kaç çocuk doğurması veya çocuk doğurup doğurmaması dışarı çıkması, kimlerle görüşmesi ve ne kadar süre dışarıda kalmasına kadar erkeğin kararına bağlı olması bu durumu desteklemektedir (Gök, 2013). Karar verme gücünü elinde tutan erkek bu gücü kadını baskılamak için kullanmaktadır. İstanbul'da 116 çift yapılan bir araştırma neticesinde kadınların %44'ünün en az bir kere eşi tarafından fiziksel şiddetine maruz kaldığını ve bu şiddetin nedeninin "söz dinlememe" olduğu ortaya koymaktadır (Başar ve Demirci, 2015). Bunlara örnek olarak bir kadının komşusu arkadaşları veya ailesi ile görüşmesinin sınırlandırılması, dışarı çıkıldığında sürekli ne yaptığının haber verilmesi, verilmez ise çatışmaların ortaya çıkması, görüştüğü arkadaşlarının bir erkek tarafından kontrol altına alınması kadının üstünde ciddi bir baskı oluşturmaktadır. Kadının varlığı yok sayılmakta kendi karar ve düşüncelerine saygı duyulmamakta, özgürlüğünün kısıtlandığı belirtilmektedir (Altınay ve Arat, 2007).

Bunun dışında kadınların nasıl giyinecekleri, yaşayacakları, davranacakları en yakınından başlayarak çevresindeki bütün erkeklerin kararına bırakılmaktadır. Sözgelimi kadının giyimi evdeki erkeklerin denetimi ile bitmeyip sokaktaki komşunun, yoldan geçen bir erkeğin bile kontrolüne tabi olmaktadır. Bugün birçok toplumda kadın giyiminden dolayı psikolojik, cinsel ve fiziksel şiddete maruz kalmaktadır. Kadının toplum tarafından kendisine uygun görülmeyen şekilde giyinmesi onun taciz edilmesinden öldürülmesine kadar maruz kaldığı eylemlere haklı olarak değerlendirilmesine sebep olmaktadır. Bu durum sadece giyim ile değil hangi saate nerde olacağınla ilgili de olabilmektedir. Örnek olarak erkek ile kız çocukları eşit şartlara sahip olmaması neticesinde erkek çocukların akşam 22.00 'de istediği ortamda tek başına gezebilmesi fakat bir kız çocuğunun bunu yapmasına izin verilmemesi gösterilmektedir. Bununla beraber kadınının toplumun uygun görmediği saatlerde veya mekanlarda bulunması sonucunda şiddete maruz kalması toplum tarafından meşru görülmektedir. Ataerkil düşüncenin egemen olduğu toplumlarda kadının bedeni ve cinselliği namus kavramıyla aynı paydada birleştirilmekte ve namusun

korunmasında erkek sorumlu tutulmaktadır. Kadının açık giyinmesi, pantolon giymesi, dışarı yalnız çıkması, gece dışarı olması, yabancı kişilerle konuşması, erkeklerle görüşmesi, açık giyinmesi, evlilik dışı cinsel birliktelikte bulunması, evlilik dışı hamilelik yaşaması kadının ve sorumlu olan erkeğin namusunu kirleten sebepler olarak görülebilmektedir. Namusunu temizlemek amacıyla kadın çeşitli yaptırımlara tabi tutulmaktadır (T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2007). Bu yaptırımlar kadını sosyal hayattan uzaklaştırabileceği gibi temel hakkı olan yaşama hakkını da elinden alabilmektedir (Aktaş ve Uyanık, 2016). Namus cinayetleri bu hakkın elinden alınmasının en acı örneği olarak verilmektedir (Altınay ve Arat, 2007).

Kadınlar daha küçük yaşlarda toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden nasibini almakta; kız çocuklarının eğitim hayatına erkekler kadar önem verilmemektedir. Bu durum kız çocuklarını kendi rızası dışında eğitim hayatından mahrum bırakmakta ve küçük yaşta evliliklere yönelttiği vurgulanmaktadır. Eğitim hakkından yoksun kalan kız çocukları yaşamları boyunca bunun olumsuz etkileriyle karşılaşmaktadır. Tüm hayatı ev etrafında gelişmekte, emeği sömürülmekte ve ekonomik anlamda bağımsızlık kazanamamaktadır (Gökkaya, 2011).

Ekonomik anlamada özgürlüğünü eline alamayan kadın erkeğe daha da bağımlı hale gelmekte ve hayat ile mücadeleye geride başlamakta olduğu ifade edilmektedir (Aşkın ve Aşkın, 2017). Kadının bu bağımlılığı erkeğe kadın üzerine yaptırım gücü verdiği belirtilmektedir. Kadın, ev içindeki ekonomik meselelerin dışında bırakıldığı gibi, kısıtlı bir para ile ev ihtiyaçlarının karşılanması istenmesi ve az bir miktar para kazansa da eşi tarafında buna el konulması gibi durumlarla karşı karşıya kalmaktadır. Ev içinde kadının bu alanda yok hükmünde olması kendisini değersiz ve bağımlı hissettirmektedir.

Bu kapsamda aile içindeki çatışmaların en önemli nedenlerin birisi de sosyoekonomik durum olarak değerlendirilmektedir. Ekonomik durumu düşük olan ailelerde şiddetle daha çok karşılaşılmaktadır. İşsizliğin ve yoksulluğun aile içinde oluşturduğu çatışma psikolojik, ekonomik ve fiziksel şiddete dönüşebilmektedir (Markowitz, 2003). Özellikle ev geçindirme sorumluğu erkeğe verilen ailelerde ekonomik anlamda yaşanılan sıkıntılarda, erkek kendisini başarısız ve yetersiz hissedebilmektedir. Ekonomik gücü elinde bulunduramayan erkeğin gücünü şiddete dönüştürerek farklı bir şekilde ortaya çıkarttığı düşünülmektedir (Oktay Yüksel, 2015). Kadının

çalışmasına izin verilmemesini ve ev içinde rollerini, sorumluluklarını yerine getirmesinin kadın olmanın doğal bir sonucu olarak görülmektedir. Ayrıca sarf edilen çaba ve emek değersiz görülmektedir. Bu durum kadında bir süreden sonra psikolojik bozukluklara sebep olabileceği gibi kendisini değersiz ve önemsiz hissetmesine de sebep olabilmektedir (Eğitim-Sen, 2010).

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin hissedildiği ve kadınların her türlü şiddet türüne maruz kaldığı bir diğer alan, çalışma hayatı olarak tanımlanmaktadır (Dökmen, 2019). Ataerkil ailelerde kadının çalışması ikinci plana atılmakta ve bu durum son zamanlarda değişse de tam anlamıyla bir eşitlik sağlanamamaktadır.

Kadının çalışma hayatına girmesiyle toplumsal cinsiyet rollerine bir tanesi daha eklenmekte, bu durum kadın üstünde farklı bir baskı aracı olarak değerlendirilmektedir. Erkeklere göre daha çok çalışma ve kendini kanıtlama zorunluluğunda kalan kadın, emeğinin karşılığını alamamakta düşük ücretlerle çalışmaktadır. Bununla beraber kimi ailelerde kadın çalışsa bile parasını dilediği gibi harcayamamakta, harcamalar para yönetimini elinde tutan erkeğin iznine tabi olmaktadır. Bu durum ekonomik şiddeti doğurduğu gibi kadının psikolojik şiddete de maruz kaldığını işaret etmektedir. Çalışma hayatında kadınlar, erkekler kadar kariyer basamaklarında hızlı yükselememekte, doğrudan veya dolaylı engellerle karşılaştığı düşünülmektedir. Buradaki durum kadının yetersizliğinden kaynaklanan bir durum olmayıp, durumun fiziki ve ruhsal açıdan erkeği kadından daha üstün gören anlayıştan kaynakladığı ifade edilmektedir. Çalışma hayatına girmekte ve üst kademelere yükselmekte zorluklarla karşılaşan kadın, tanımlamayan ve doğrudan gözlemlenemeyen engellerle karşılaşmaktadır. Bu durum cam tavan etkisi (Glass Ceiling Effect) ile açıklanmaktadır. Buradaki tam tavan terimi bireysel yetersizlikler nedeniyle değil sadece kadın olmaktan dolayı yükselmemeyi ifade eden bir metafor olarak ifade edilmektedir (Dökmen, 2019). “Cam” metaforu, kadınların iş hayatında yükselmelerine karşı önlerine çıkan engellerin görülmemesi ile ilişkilendirilmekte (Hoobler, Wayne ve Lemmon, 2009) ve bahsi geçen engel fiziksel değil, büyük ölçüde kalıpyargılar ve yanlış inançlardan oluşan bir engel olarak ifade edilmektedir (Harlander, 2014). Cam tavan ister iş dünyasında ister politika veya eğitim hayatında olsun, özünde sosyal ve ekonomik cinsiyet eşitsizliğinin bir yansıması olarak kabul edilmektedir (Wirth, 2001; Utma, 2019). Bu nedenle üst kademelere doğru kadın sayısı

azalmakta hatta yok denecek kadar az olduğu vurgulanmaktadır. Türkiye'de son ve net sayılar bilinmemekle beraber şirketlerde kadın yöneticilerin oranı sadece %0,3 olmakla beraber şirketlerde üst düzey konumunda %5,4 tam zamanlı çalışanların sayısı ise %21,9 oranında olduğu belirtilmektedir. (Uyar, 2018)

Anne ve eş rolleri çerçevesinde incelenen kadın, çalışma hayatına girmesiyle sahip olduğu rollere bir yenisi eklemektedir. Kadın kendisine verilen rolleri yerine getirmesi sonucunda ailesinde gerekli anlayış ve destek görmemesi durumunda kendisini değersiz ve yetersiz gördüğü saptanmaktadır. Bu durumun neticesi ise ortaya çıkabilecek çatışma ve kriz şiddeti beslediği düşünülmektedir (İnci, 2019).

Toplumların sahip olduğu gelenek, görenek ve kültür nesilden nesle aktarılarak varlığını devam ettirmekte ve bu devam ettiği sürece de kadın erkek arasındaki eşitsizliğin tamamen ortadan kalkması mümkün görülmemektedir. Bu eşitsizliği getirdiği çatışmalar bireylerde özellikle de kadınlar üzerinde ölümle sonuçlanabilecek kadar büyük zararlara sebep olabilmektedir. Toplumdaki çoğu kadının, en yakınından sokakta hiç tanımadığı erkeğe kadar ve aile içinden çalıştığı ortama kadar şiddetin her türlüsüne maruz kaldığı vurgulanmaktadır. Toplumsal değerler bu şiddeti beslediği gibi meşru hale de getirebilmektedir. Çalışmanın ikinci bölümünde psikolojik şiddet ve bu şiddete maruz kalan kadınlar incelenmektedir.

3. PSİKOLOJİK ŞİDDET

"Kadınların maruz kaldığı duygusal, cinsel ve psikolojik klişeler, doktor 'Bir kızınız olacak' dediğinde başlar."
- Kongre üyesi Shirley Chisholm

3.1 Psikolojik Şiddetin Tanımı

1980'li yıllarda tanımlanmaya başlayan psikolojik şiddet yakın zamanda daha çok üstünde durulan bir şiddet türü haline gelmekte öyle ki şiddet türleri arasında en yaygın görülen şiddet türü olarak araştırmalara konu olmaktadır (Vatandaşlar ve Hatipoğlu Sümer, 2019).

Psikolojik şiddet; bireyin başka bir birey ya da bir topluluğu yaptırım ve tehdit etme amacıyla duygularını ve duygusal ihtiyaçlarını çeşitli yöntemlerle; istismar etme, zayıflatma, kontrol altına alma amacıyla gösterdiği her türlü davranış bütünü olarak tanımlanmaktadır (Uçar, 2003). Birey fiziksel veya cinsel saldırıda bulunmadan yalnızca söz ve davranışları ile psikolojik şiddet uygulayabilmektedir (Vatandaşlar ve Hatipoğlu Sümer, 2019).

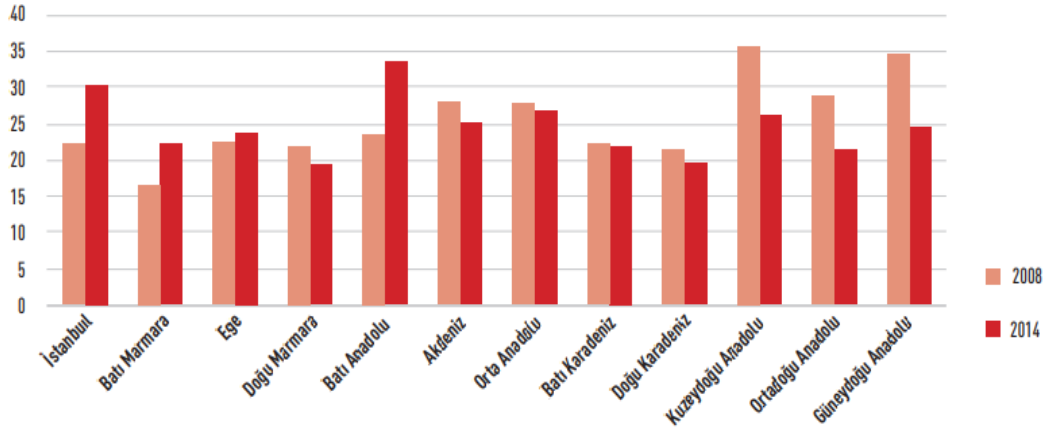
Mağduru çeşitli alanlarda güçsüzleştirme, soyutlama ve baskı altına almayı amaçlayan psikolojik şiddet aynı zamanda duygusal şiddet, psikolojik istismar ve duygusal istismar şeklinde adlandırılmaktadır. Bununla beraber bazı araştırmacıların psikolojik şiddet ile sözel şiddeti aynı başlık altında incelediği de görülmektedir (KADAV, 2008).

Kadın erkek fark etmeksizin her birey psikolojik şiddete maruz kalabilmekte fakat diğer şiddet türlerinde de olduğu gibi kadınlar ve çocuklar direkt hedef olarak alınmaktadır. Türkiye'de her iki kadından birinin psikolojik şiddete maruz kaldığı tespit edilmiştir.[4] Bu alandaki çalışmaların verilerine bakıldığında, 2015 yılında yapılan Türkiye Aile İçi Şiddet Araştırması neticesinde Türkiye'de kadınların %44 ü psikolojik şiddete maruz kaldığı gözlemlenmektedir (Kan, 2018). Benzer şekilde Alan Dikmen ve arkadaşları (2018) tarafından yapılan araştırmada kadın öğrencilerinin en çok maruz kaldığı şiddet türü, psikolojik şiddet olarak saptanmaktadır. Şahin, Yetim ve Öyekçin tarafından yapılan araştırma ile kadınların %61,4'ünün eşleri tarafından

[4]"Boşanma Davasında Psikolojik Şiddet", https://kadimhukuk.com.tr/makale/bosanma-davasinda-psikolojik-siddet-ispat/

şiddete maruz kaldığı ve en fazla maruz kalınan şiddet türünün ise %54,6 oranıyla psikolojik şiddet olduğu vurgulamaktadır (Vatandaşlar ve Hatipoğlu Sümer, 2019).

Şekil 3.1: Psikolojik şiddetine maruz kalmış kadınların bölgelere göre dağılımı (Son 12 Aylık)

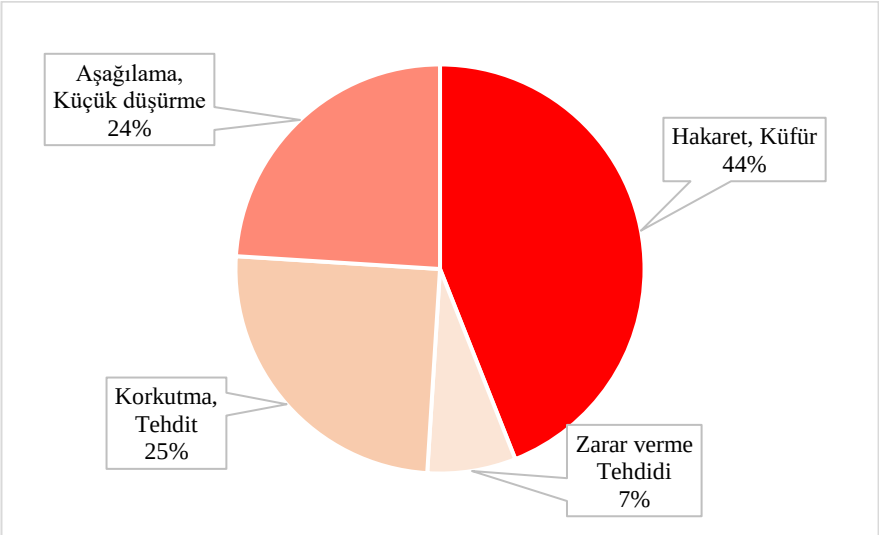
Kaynak: Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması (KSGM, 2008; KSGM, 2014)

Maruz kalınan psikolojik şiddetin türlerinin yüzdelerine bakıldığında; Hakaret, küfür % 36.8 oranıyla hakaret etme, % 20.3 aşağılama, küçük düşürme, % 21.2 , korkutma ve tehdit, % 5.8 kadına ve çevresine zarar verme tehdidi şeklide şeklinde olduğu görülmektedir (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2015). (Bkz: Şekil 2.2)

Konu olan şiddet türüne birey doğrudan maruz kalabildiği gibi dolaylı yollardan da maruz kalabilmektedir. Ayrıca birey birden fazla şiddet türüne aynı anda maruz kalabileceğinden söz etmek mümkündür. Sözgelimi psikolojik şiddetin olduğu ilişkilerde kesin olarak fiziksel şiddetten bahsedilemediği fakat fiziksel şiddetin olduğu ilişkilerde psikolojik şiddetin olma olasılığının oldukça yüksek olduğu belirtilmektedir. Psikolojik şiddet ile fiziksel şiddetin arasında yakın bir ilişkiden bahsedilmekte ve fiziksel şiddetin derecesi doğrudan psikolojik şiddetin derecesiyle aynı oranda olduğu ifade edilmektedir (Çetiner, 2006). Temelinde her şiddet türü birbirini besleyen bir çember olarak değerlendirilmekte, bu sebeple de psikolojik şiddet devamında maruz kalınabilecek diğer şiddet türlerinin habercisi olarak yorumlanabilmektedir.[5]

[5] "Boşanma Davasında Psikolojik Şiddet, İspat- Karar", https://kadimhukuk.com.tr/makale/bosanma-davasinda-psikolojik-siddet-ispat/

Şekil 3.2: Yangın olan psikolojik şiddet eylemleri

Kaynak: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2015

Psikolojik şiddete süreklilik içeren eylemlerin sonucunda maruz kalınabildiği gibi bir defalık bir eylem karşısında da psikolojik şiddet mağduriyetinden söz edilebilmektedir. Örneğin mağdurun bir kişi tarafından sürekli aşağılanması psikolojik şiddete örnek verilebildiği gibi mağdurun insanlar içinde veya yalnız bir ortamda bir defalık maruz kaldığı aşağılanma eylemi de birey üzerinde yaratığı etkiler neticesinde psikolojik şiddet olarak tanımlanabilmektedir (Hafızoğulları ve Özen, 2016). Şiddetin bu türü genellikle eş, dost, akraba gibi en yakın olarak görülen kişiler tarafından uygulanmakta ebeveyn-çocuk, arkadaşlar, akrabalar ve meslektaşlar arasındaki her türlü ilişkilerde ortaya çıktığı ifade edilmektedir (Uzel, 2017)

Bahsi geçen şiddet türü bireyin psikolojik bütünlüğünde yıkımlara sebep olduğu saptanmaktadır. Bu yönüyle psikolojik şiddet fiziksel zarar vermekten ziyade bireyin ruhsal bütünlüğü bozmayı hedef alan bir şiddet türü olarak düşünülmektedir. Kan (2018) psikolojik şiddeti "*Fiziksel şiddetten farklı olarak yüz yerine kalbe darbe aldığı, kemikler yerine duyguların kırıldığı, beyin yerine benliğin sarsıntı geçirdiği bir şiddet türüdür*" olarak tanımlamaktadır.

Çoğu zaman göz ile görünür yaralar açmayan psikolojik şiddetin, yapılan araştırmalar neticesinde bireyin ruhuna açtığı yaralarla en az fiziksel şiddet kadar yıkıcı sonuçlara sebep olduğu saptanmaktadır (Baygal, 2012). Bu saptamalar uluslararası incelemelerle desteklenmektedir (Kudat, 2007).

Dünya Sağlık Örgütü'nün 2015 yılında kadınlarla yaptığı araştırma neticesinde en yıkıcı şiddet türü olarak psikolojik şiddet olarak tespit edilmekte ve katılımcı kadınların psikolojik şiddeti fiziksel şiddetten daha acı veren bir şiddet türü olarak ifade ettiği vurgulanmaktadır (Akyürek, 2017). Bu bağlamda kimi durumlarda atılan bir tokatın fiziksel acısından ziyade mağdur üzerinde bıraktığı ruhsal acının daha yıpratıcı olduğu ifade edilebilmektedir (Güdek, 2016).

Psikolojik şiddet aile hayatında, çalışma yaşamında, toplumsal alanda ortaya çıkmakta ve ikili ilişkiler veya daha çok kişiler arasında kendisini göstermektedir. Şiddetin bu kadar yaygın olmasının aksine toplum tarafından kolay kolay fark edilememekte ve şiddete karşı yeterli bir tepki gösterilmemektedir. Bu durumun en temel sebeplerinden biri psikolojik şiddetin farkına varılmasının oldukça güç olduğu belirtilmektedir. Bir başka sebebi birey üzerinde neden olduğu olumsuz etkilerinin gözle görünür nitelikte olmaması şeklinde belirtilmektedir. Bu durum psikolojik şiddetin tanımlanmasını, sınırlarının belirlenmesini ve kanıtlanmasını diğer şiddet türlerine kıyasla daha zor hale getirmekte ve psikolojik şiddetin yaygınlaşmasına neden olan etkenler arasında gösterilmektedir (KADAV, 2008). [6]

Psikolojik şiddet toplumdan topluma, kültürden kültüre değişiklik göstermekte ve farklı şekillerde varlığını hissettirmektedir. Bu sebeple de bireyler arasında psikolojik şiddetin tanımlanması ve ortaya çıkış nedenleri farklılık göstermektedir. Kimi bireyin şiddet olarak tanımladığı davranışlar kimi birey tarafından şiddet olarak algılanmamaktadır. Bu durumun psikolojik şiddet üzerine evrensel bir tanımlama yapılması zorlaştırdığı düşünülmektedir. Bir eylemin şiddet olarak algılanması temelinde eylemden mağdurun olumsuz etkilenmesi, baskı ve tehdit hissetmesi şeklinde tanımlanabilmektedir. Fakat bahsi geçen eylem başka bir birey üstünde aynı duyguları oluşturmaması durumunda bu durum farklı nedenlere bağlanabileceği gibi temel olarak içinde bulunduğu toplumun şiddet algısı ile paralel olduğu ifade edilmektedir. Şiddet algısı toplumun kültürel değerlerine, inanç yapısına, ahlak anlayışına göre değişiklik gösterebilmektedir (Kurtulmuş, 2018). Buradan hareketle psikolojik şiddetin kültürden kültüre farklılık gösterebildiği gibi, toplumun sahip

[6]https://kadimhukuk.com.tr/makale/bosanma-davasinda-psikolojik-siddet-ispat/

olduğu şiddet algısına göre de değişiklik gösterebileceği ifade edilmektedir (Vatandaşlar ve Hatipoğlu Sümer, 2019).

Örnek olarak Vietnam'da yapılan bir çalışma verilerine göre bir kadının eşi tarafından zorla cinsel ilişkiye girmeye zorlanması psikolojik şiddet olarak değerlendiriliyorken Afrika'daki bir kadının evden çıkmasına izin vermeme, cinsel istekte bulunma gibi eylemler daha çok psikolojik şiddet olarak değerlendirilmektedir (Krantz ve GarciaMoreno, 2011).

Şiddetin görünmez yüzü olarak ifade edilen psikolojik şiddet, çoğu zaman bireyler tarafından kabul edilmekte, normalleştirilmekte ve toplum tarafından da desteklenip, meşrulaştırılmaktadır (Baygal, 2012). Bu yönüyle psikolojik şiddet hem kanıtlanması zor olması hem de somut izler bırakmaması sebebiyle şiddetin en saydamlaştırılmış hali olarak adlandırabilmektedir (Gücenmez, 2007). Bunun sebebi ise karşılaşılan hareketin şiddet olup olmadığına dair kesin bir bilgiye ulaşılamaması ve şiddetin ne zaman başladığı, kim tarafından başlatıldığı kesin bir çizgiyle belli olmaması şeklinde belirtilmektedir. Bu özelliği de onu şiddet türleri arasında en sinsi şiddet türü haline getirmektedir (Kan, 2018). Tespitinin ve tanımlanmasının bu zorluğu karşısında yapılan araştırmalar sonucunda ortaya konan verilerin tamamen doğruyu yansıtmadığını, çıkan verilerin sadece gözlenebilir durumda olanların olduğu düşünülebilmektedir.

3.2. Psikolojik Şiddet Türleri

Kişi mağdurun kendisine olan saygısını, güvenini kaybettirme ve mağduru güçsüz kılmak için doğrudan veya dolaylı yollarla mağdur üzerinde baskı kurmaktadır. Bu baskıyı çeşitli eylemler ortaya koymaktadır (Kan, 2018). Psikolojik şiddetin türlerine maddeler halinde şu şekilde tanımlanmaktadır.

Kişiyi yalnızlaştırma; şiddetin bu türü mağduru kontrol etme ve hâkimiyet kurma amacıyla akrabaları, arkadaşları, en yakınlarından ayırmayı hedefleyen davranış türü olarak tanımlanmaktadır. Burada mağdur yalnızlaştırılmakta, maddi ve manevi destek alabileceği sosyal ortamından uzaklaştırılma hedeflenmektedir. Öte yandan yalnızlaştırma politikası uygulayan birey mağdura "onlar senin iyiliği düşünmüyor, seni kıskanıyor" gibi söylemlerde bulunarak yakınları tarafından sevilmediği, kimsenin onu istemediği algısıyla mağdurun tamamen kendisine ait olmasına, her türlü

destek için sadece kendisiyle iletişim geçmesini sağlamaktadır. Mağdur üzerinde yapılan bu manipülasyon, herhangi bir şiddet karşısında mağdurun sosyal destek alabileceği alanları kısıtlanmasına sebep olmaktadır (Orbay, 2021). Örneğin, mağdur bir ilişkiye başladığında sahip olduğu arkadaşları, çevresi, vakit geçirdiği insanlar veya ortamlardan sebepsiz yere zamanla uzaklaşmaya başlamışsa burada sistematik bir yalnızlaştırma eyleminden bahsedilebilmektedir. (Ergül, 2021)

Ghosting, yok olma taktiği; sürekli konuşulan, görüşülen bir kişinin, sıkıntı olmadığı halde herhangi bir açıklama yapmadan aniden ortadan kaybolma durumu olarak tanımlanmaktadır. Hiçbir iletişime izin verilmemesi ve geri de kalan mağdur üzerinde hayal kırıklığı, reddedilmiş hislerin bırakılması olarak ifade edilmektedir (Erdoğan ve Öztürk, 2018). Örnek olarak sürekli iletişim halinde bulunan bireylerinden bir tanesinin diğerinin kasıtlı olarak aramalarına ve mesajlara sebepsiz yere geri dönmemesi ve mağduru endişe ve korku içinde bırakması verilebilmektedir (Ergül, 2021).

Zombieing, aniden ortaya çıkma; ortadan kaybolan veya önceden iletişim halinde olunan kişinin bir anda tekrardan ortaya çıkıp iletişime geçmeyi hedeflemesi şeklinde tanımlanabilmektedir. Yok olmanın tam tersi olarak değerlendirilmekte ve kişi bu eylemle bir anda mağdurun hayatına dâhil olarak gündemde kalmayı hedeflemektedir (Ergül, 2021).

Cushioning, tampolamak; kişi evli olduğu veya görüştüğü birisi olduğu halde mağdura bu ilişkiden mutluluk duymadığını ve ilişkiyi bitireceğini ifade ederek mağduru duygusal ve fiziksel anlamda oyalamakta, aynı zamanda var olan ilişkisine de devam etmesi durumu olarak tanımlanmaktadır. Psikolojik şiddetin bu örneği Türk toplumunda çok görülen bir tür olarak saptandığı ifade edilmektedir (Ergül, 2021).

Stashing, Saklamak; psikolojik şiddetin bu türü mağdurun partneri tarafından etrafındaki kişilerden saklaması şeklinde ortaya çıkmaktadır. Kişi mağdur ile görüşmek için açık ortamlarda değil genellikle tenha yerleri tercih etmekte ve eylemleriyle mağdura yasak ilişki yaşıyormuş hissiyatı vererek güven duygusundan yoksun bırakmaktadır (Ergül, 2021).

Breadcrumbing, yemleme; bu tür şiddet eylemine ikili ilişkilerde rastlandığı gibi iş hayatında da rastlanmaktadır. Herhangi bir sıkıntı olmadığı halde mağdura gerekilen ilgi veya önemin verilmemesi olarak tanımlanmaktadır. Bu duruma örnek olarak iş

hayatında bir konuda başarı elde eden mağdura bunun karşılığının verileceği söylenip fakat geçen süreçte herhangi bir eylem gerçekleşmemesi ve dahası hiçbir şey olmamış gibi davranılması verilebilmektedir. Bu eylemler mağdurda beklenti, stres ve kaygı bozukluğu, umutsuzluk gibi rahatsızlıklara sebep olmaktadır. (Ergül, 2021)

Gaslighting, akıl bulandırma, mağdurun iradesinden ve bilgisinden bağımsız olarak, algısının çarpıtılması böylelikle mağdurun kendisinden ve akıl sağlığından şüphe eder hale getirilmesi amaçlanan psikolojik şiddet türü olarak tanımlanmaktadır. Algı çarpıtmalarının yoğun ortaya çıktığı gaslighting, temelini kadın düşmanlığının var olduğu sosyal normlarla kurduğu düşünülmektedir. Gaslighting, genel olarak erkeğin kadına uyguladığı ve duygusal ilişkilerde meydana gelen bir istismar türü olarak değerlendirilmektedir (Öztürk, 2021).

Kişi, mağdurun eylemlerini, düşüncelerini, gördüğü birçok şeyin aslında var olmadığını kendi kendine kurduğunu ifade ederek mağdurun bir anlamda paranoyak olduğuna inandırmaya çalışması olarak tanımlanmaktadır. Bu durum sonucunda mağdur doğru bir düşünce yapısına sahip olmasına rağmen karşısındakinin dediklerine inanmaya başlamakta ve "gerçekten zihnimde mi kuruyorum", "böyle olmamış mıydı" gibi söylemlerle akıl sağlığın şüphe eder hale gelmektedir (Aslıtaş, 2022)

Mansplaining, küçümseme; eylem ile kişi mağduru her konuda küçük görmeyi, yaptıklarını basite almayı ve sürekli eleştirel bir tavırla yaklaşmayı ifade etmektedir. Bunların yanı sıra mağduru küçümserken kendisini övme eğiliminde tavırlar sergilemektedir. Mağdurun bu eylemler karşısında kendisini yetersiz ve eksik hissetmesine sebep olmaktadır (Ergül, 2021). Bu duruma örnek olarak Kurtulmuş (2018) tarafından yapılan araştırmada kadının katılımcının psikolojik şiddet için ifade ettiği tanım gösterilebilmektedir. Katılımcı, psikolojik şiddete maruz kaldığını **"**Beni sürekli gözaltında tutmak istiyordu. Bütün hayatımı kontrol ediyordu. Benim becerikli olduğum durumlarda kendini ön plana çıkarıyor." ifadesiyle belirtmektedir.

Aşırı kıskançlık, kişinin aşırı kıskançlığından dolayı mağdurun hayatını kısıtlaması, mağduru kendi kontrol ve denetim altına alması sonucunda maruz kalınan psikolojik şiddet türü olarak ifade edilmektedir.

Mobbing, yıldırma; iş yerlerinde var olan psikolojik şiddet türü olarak ifade edilmektedir. Mobbing, bir kişinin veya grubunun belirli bir kişiye karşı uyguladığı istikrarlı, sistematik, yıldırıcı, haksız söz ve davranışlar olarak tanımlanmaktadır

(Arpacıoğlu, 2008). Mobbing bir süreç olarak düşünülmekte mağdurun onuru, dürüstlüğü, doğruluğu ve güvenilirliği ve mesleki yeterliliğine saldırı ile başladığı düşünülmektedir. Devam eden süreçte mağdurun kişisel imajına saldırma amaçlanmakta yaptığı iş yetersiz ve değersiz görülmektedir (Tutar, 2004). Örnek olarak iş yerinde çalışanlar tarafından mağduru kendisini ifade etmesini engelleme, iş ve özel hayatının sürekli eleştirme, mağdurla iletişime geçmeme ve yokmuş gibi davranma, mağdurla alay etme, arkasından konuşma, dedikodusunu yayma, mağdura işe vermeme veya kendi işiyle ilgili görevler vermeme, yeterliliğini aşan görevler verme şeklindeki eylemler verilebilmektedir (Uzunçarşılı ve Yoloğlu, 2007)

3.3. Psikolojik Şiddet İçeren Eylemler

Psikolojik şiddetin sınırlarının belli olmaması ve değişkenlik göstermesi neticesinde nedenleri ve ortaya çıkış türleri açısından oldukça geniş bir yelpazeye sahip olduğu ifade edilmektedir. Bu sebeple psikolojik şiddet içeren eylemlerin öğrenilmesi oldukça önemli bir nokta olarak düşünülmektedir. Psikolojik şiddete örnek olabilecek eylemlerin farkında olmak karşılaşabilecek şiddeti azaltmaya yardımcı olacağı belirtilmektedir. Bu sebeple psikolojik şiddetin diğer şiddet türlerine kıyasla daha derin araştırmalara tabi tutulması gerektiği belirtilmektedir (Orbay, 2021). Bu kapsamda araştırmanın bu bölümünde psikolojik şiddet içeren eylemler örneklerle birlikte incelenecektir.

Dışarıdan gelen etkilere açık olan insan ruhu psikolojik şiddetin hedefi olmakla birlikte, tehdit ve baskı ile bedenden ziyade ruha zarar verme amacıyla yapılan her türlü söylem ve hareket psikolojik şiddet olarak tanımlanmaktadır (Gücenmez, 2007).

Kişi, mağduru tamamen kendi kontrol ve denetimi altına alan eylemlerde bulunmaktadır. Örneğin kişi, mağdurun ne yapması ne demesi, nasıl davranması konusunda sürekli yönlendirmekte, mağdurun kişiliğini hiçe saymakta ve mağduru kendisinin bir uzantısı olarak görebilmektedir (Uluocak vd., 2014). Mağdurun dışarı çıkarken kiminle çıkacağına, nereye gideceğine, kimlerle olacağına, kaçta çıkıp geri döneceğine, ne kadar para harcayacağına, dışarı çıkarken giyeceği kıyafete kadar karışmakta, mağduru sürekli kontrolü altında tutmaktadır. Bu yargı destekler nitelikte KSGM tarafından yapılan bir araştırma neticesinde kadınların %43,3'ü partnerinin kendilerinin başka bir erkekle konuşmasını sinirlendirdiğini ve buna müsaade etmediğini ifade etmektedir (Orbay, 2021). Bu eylemler ise psikolojik şiddetin

örnekleri olarak gösterilmektedir. Bununla beraber maruz kaldığı psikolojik şiddetin farkında olmayan mağdur, maruz kaldığı davranışlara "seven kıskanır" mantalitesiyle yaklaşmakta ve kişisel haklara müdahaleyi meşru hale getirmektedir (Karaçay, 2020).

KSGM (2015) tarafından yapılan araştırma neticesinde kadınların en çok maruz kaldığı psikolojik şiddet; %54 ile %74 arasında kadının bulunduğu yeri her zaman bilmek istemek, %37 ile %60 arasında herhangi bir erkekle iletişim kurmasını engellemek, %30 ile %43 oranında ise kadının giyeceği kıyafete karışmak olarak tespit edilmiştir. Bu davranışların her biri mağdura psikolojik olarak zarar verme amacıyla yapılan davranışlar olarak değerlendirilmektedir.

Kişi mağdurun sosyal çevresini kısıtladığı gibi aile ve akraba ile olan iletişimlerini de kontrol altına almaktadır. KSGM tarafından yapılan araştırma sonucunda Türkiye'de kadınların %8,7'sinin ailesiyle, %12,3'ünün ise arkadaşlarıyla görüşmesinin birlikte olduğu erkek tarafından engellendiği tespit edilmiştir (Orbay, 2021). Örneğin, evli çiftlerde kadın eşinden izin almadan evine ne ailesini çağırabilmekte ne de onlara gidebilmektedir. Bununla beraber mağdurun onlarla olan ilişkileri kısıtlanmakta bağlı olduğu sosyal çevreden tamamen uzaklaştırmaktadır.[7] Bir anlamda bireyi yalnızlaştırılmaktadır. Bu durum ise psikolojik şiddetin en büyük göstergelerinden biri sayılmaktadır (KADAV, 2008).

Kişi, mağduru kontrol ve denetim altında tutmak için sürekli mesajla bilgi istemek, aramalara ve mesajlara dönmediğinde problem çıkartmak, görüntülü arayıp etrafını göstermesini istemek gibi kısıtlamalara gidebilmektedir. Bununla beraber internette arama geçmişini ve e-postalarını kontrol etmek, mesajlarını, konuşmalarını takip altına almak gibi hareketlerle mağduru baskı altına almaktadır. KSGM (2018) tarafından yapılan araştırma bulgularında erkeklerin, kadınların %17,9'unun sosyal medya kullanmasına engel olduğu tespit edilmektedir. Aynı zamanda kişi tüm bu davranışları sergilemesinin doğal hakkı olduğuna inanmakta aksi bir düşünce karşısında mağdura kendisini suçlu hissettirecek yersiz ithamlarda bulunmaktadır. Örnek olarak evli bir çiftin birbirlerinin telefonuna bakmak istemesi verilebilir. Birey eşinin telefonuna bakmasından veya karıştırmasından rahatsızlık duyduğunu ifade edebilir fakat eşi bu durum karşında aldatma, başkaları ile konuşma veya ondan bir şeyler sakladığını ifade

[7] https://morcati.org.tr/siddet-bicimleri/

eden ithamlarda bulunabilmekte ve mağduru suçlu hissettirtebilir. Bu durumda mağdurun sınırlarının ihlal edildiği ve isteklerinin görmezden gelindiği düşünülebilir.

Kişi mağdurun yaptıklarını, yapacaklarını, yeteneklerini, hayallerini, düşüncelerini küçümser, sürekli eleştirir veya onları dikkate almaz, alay eder ise bu durum psikolojik şiddete şiddette örnek olarak gösterilebilmektedir (Baygal, 2012). Ayrıca kişi, mağdurun eylemlerini gereksiz ve basit görerek bunların bir zaman kaybı olduğunu vurgulamakta, yardımcı olmak veya desteklemek yerine mağduru sürekli eleştirerek kendisini yetersiz hissetmesine sebep olmaktadır. [8] Örnek olarak mağdurun geleceğe dair hayalleri ve hedefleri ile dalga geçmek, bunları küçük görmek, mağdurun hedeflerine ulaşma yolunda cesaretini kıran ve inancını kaybettiren eylemler verilebilmektedir. Kişi, mağduru yetersiz hissettirirken kendisinin bu işi çok iyi yapabileceğini vurgulamakta bir anlamda mağduru kendisine bağımlı hale getirmektedir.[9] Ayrıca herhangi bir durum karşısında doğruyu yanlışı ayırt edebilecek, iyinin kötünün farkına varabilecek donanımın sadece kendisinde olduğu algısı yaratmaktadır.

Şiddet uygulayanın mağduru oynadığı ve karşısındaki bireyin kendisini suçlu hissetmesine sebep olduğu, kendisini sorgulattığı ve kendisinden şüphe ettirdiği durumlar çeşitlilik göstermektedir. Bu duruma bir örnek olarak kişinin mağdurun rahatsız olduğu bir konuda alay etmesi karşısında mağdurun tepki göstermesi neticesinde “aşırı hassasın”, “şakadan anlamıyorsun”[10]"Ben öyle bir şey söylemedim!" veya "Neden bahsettiğini anlamadım! Nereden çıkarıyorsun bunları!" gibi suçlayıcı tepkilerle karşılaşılmaktadır. Bu gibi ithamlarla sürekli karşılaşan mağdur bir süre sonra doğrunun ne olduğunu kavramakta sıkıntı çekmeye başlamaktadır.

Mağdurun maruz kaldığı psikolojik şiddet algısını değiştirmek ve kendinden şüphe eder hale getirmek üzerine Amerika’da yaşanan gerçek bir olay örnek olarak gösterilmektedir. Olay aynı evde yaşayan çiftten erkek olanı kız arkadaşından habersiz sürekli kız arkadaşının eşyalarının yerlerini değiştirmiş veya ortadan kaldırmıştır. Kadın bu durumla ilgili söylenmeye başlayınca erkek, kız arkadaşının kafasından uydurduğunu, aslında eşyaların yerinin değişmediğini ifade etmiştir. Süreç içerisinde

[8] https://www.davidwolfe.com/20-signs-relationship-emotionally-abuse/
[9] https://morcati.org.tr/siddet-bicimleri/
[10] https://sedatirgil.com/psikolojik-siddetin-isaretleri/

kadında kendinde şüphe etme, kaygı bozukluğu ve depresyon gibi belirtiler görülmeye başlamıştır. Olayın devamında kadının eve yerleştirdiği kamera ile eşyaların yerlerini bilerek erkek arkadaşının değiştirdiği görülmüştür. Bu örnekte görüldüğü üzere kişi, mağduru yanlış bir algı içine sokarak akli sağlığı konusunda şüpheye düşürmekte bir anlamda gerçeklik algısını bozarak deli muamelesi yapmayı amaçlamaktadır (Kan, 2018).

Şiddet uygulayan kişi genellikle kendisini haklı çıkartmaya çalışmakta ve karşılaştığı her türlü problemde mağduru suçlamaktadır. "Senin yüzünden" "sen böyle yapmasaydın olmayacaktı" "yeterince desteklemedin" gibi söylemlerle yaşanılan olayların mağdurun davranış ve tutumları yüzünden olduğunu vurgulamakta, kendisi mağdur rolünü oynamaktadır. Böylelikle kişi yaptığı kötü muamele için kendisini sorumlu tutmamakta ve bu muamelenin mağdurun hatası olduğunu ve sorunun mağdurda olduğuna inandırmayı hedeflediği ifade edilmektedir (Belen Alan, 2017). Bu tavır karşısında mağdur, haklı olsa bile bir süreden sonra kendisini suçlu hissetmektedir (Karaçay, 2020)

Herhangi bir olumsuz tavır karşısında "sen hep böylesin", "her zaman bunu yapıyorsun" "hiç ilgilenmiyorsun" gibi genelleyici cümleler kullanarak kişinin karakterinin suçlanmak, konuşma dilinde rica etmekten ziyade "yap, getir, konuş" gibi emir cümlelerinin kullanılmak psikolojik şiddete örnek verilecek eylemler arasında değerlendirilmektedir (Karaçay, 2020). Yalnızken ya da kalabalık bir ortamda hakaret etme, aşağılama, saygınlığı zedeleyebilecek ve rencide edecek tavırlarda bulunma bireyi küçük düşürücü sözler söylemek de psikolojik şiddetin belirgin örnekleri arasında yer almaktadır.

Kişi bağırarak, küfür ederek, korkutarak, öfke patlamaları yaşayarak, küçük şeylerden sık sık kavga çıkartarak mağduru baskılamayı amaçlamaktadır. Bununla beraber şiddet uygulayan kişinin ne zaman nerede nasıl davranacağı bilinmemesi ve sık sık duygu değişimleri sergilemesi, etrafındakilere kafa karıştırıcı ve çelişkili davranması "her an her şey olabilir" baskısı yaşatmakta psikolojik şiddete örnek olabilecek eylemler arasında yer almaktadır. Bu duruma örnek olarak ani bir öfke patlamasının ardından hiçbir şey olmamış gibi sevgi ve şefkatle davranmaya başlaması gösterilebilmektedir (Yanıkkerem, 2002).

Psikolojik şiddetin diğer belirgin örnekleri günlük hayat rutininde masum gibi görünen lakap takma, kişinin boyu, saçı, kilosu, giyimi, görünümüyle dalga geçme, mağdurun kendine olan güvenini ve saygısını kaybettirme, bir hata veya yanlışı görüldüğünde her fırsatta bunu gündeme getirme ve sürekli olarak suçlayıcı dile başvurma olarak verilebilmektedir (Uluocak vd., 2014).

Aile de başlayan psikolojik şiddet okul, sokak, sağlık kuruluşları, medya ve diğer alanlarda var olduğu vurgulanmaktadır. Örnek olarak aile bireylerinin zorla evlendirme çalışmaları, evden atmaları, toplumsal cinsiyete normlarına göre uygun giyinmelerine, hareket etmelerine zorlanması verilebilmektedir. Bununla beraber LGBT bireylerin maruz kaldığı psikolojik şiddete; sokaklar da sürekli taciz maruz kalma, hedef gösterilme, gözaltına alınma, sağlıkta HIV pozitif olarak algılanma, bazı doktorlar tarafından ameliyatlarının yapılmasını reddetme gibi eylemler örnek verilebilmektedir (Özbek, 2017).

Bu alanda yapılan çalışmalar incelendiğinde yaş, cinsiyet, cinsel yönelim, kronik hastalıklar, hamile olmak, LGBT'li olmak psikolojik şiddete maruz bırakılmak için bir gerekçe gösterilmektedir (Orbay, 2021). LGBT bireyler sokakta yürürken, alışveriş yaparken, toplu taşımalarda, bir restoranda, herhangi bir kültürel ve sosyal etkinlikte her türlü ayrımcılığa maruz kaldığı gözlemlenmektedir. Toplumsal cinsiyet normlarından doğan ayrımcılık bakış veya jestlerle, hizmet vermeme, olumsuz tavır sergilme, mobbing uygulama, saldırganlık veya hakaret olarak psikolojik şiddeti dönüştüğü ifade eilmektedir (Aslan, 2020). LGBT bireylerinin toplum tarafından dışlanıyor olması bu bireyleri fiziksel ve psikolojik şiddete türüne maruz kalma olasılığını artırdığı ifade edilmektedir. LGBTİ bireylerin cinsel kimlik ve yönelimlerinin ifşa edilmesi ve kişisel tercihlere saygı duyulmaması konusunda maruz kaldığı psikolojik şiddete örnek gösterilebilmektedir (Orbay, 2021).

Kişinin, mağduru da ilgilendiren bir konu üzerinde ona danışmadan tek başına karar vermesi, kendi istediklerini yaptırmak için küsmesi, konuşmaması psikolojik şiddete örnek olarak gösterilmektedir. Ayrıca bir durum karşısında tepkisiz kalmak, eyleme geçmemek de şiddete sebep olduğu gözlemlenmektedir. Örnek olarak bireyler arasında sessiz şiddet olarak da ifade edilebilecek bir davranış olan problemler karşısından çözüm aramak yerine susmayı, olaya sırt çevirmeyi ve küsmeyi tercih etmek verilebilmektedir. Bireyler bu noktada karşı tarafı anlamayı reddetmekte, surat

asmakta, iletişimi tamamen kapatmaktadır. Aradaki bu eylemsizlik ikili arasındaki ilişkiyi kopma noktasına kadar getirebilmektedir (Karaçay, 2020)

Mağdurun ruhi varlığını hedef alır şekilde yok saymak, sevdiği ve değer verdiği eşyalara zarar vermek ya da uzak tutmak ile tehdit etmek**,** mağdurun istemediği halde özelini başkalarıyla paylaşmak, duygusal ihtiyaçlarını keyfi olarak karşılamamak, sevgi, saygı ve sosyal destekten yoksun bırakmak, bireyin dinine, diline, ırkına ve geçmişine değer vermemek ve küçümsemek psikolojik şiddete örnek olabilecek davranışlar olarak belirtilmektedir.[11]

İş yerlerinde ortaya çıkan psikolojik şiddet türü olan mobbinge örnek olarak önemli gelişmeler ve haberler dışında bırakılması, kendi beceri ve yeteneklerinin çok altında görevler verilmesi, yapılan her işi bir gözetlenme altında yapma, kişi ofise girdiği zaman ofisteki insanların konuşmayı bir anda kesilmesi ve konuşmanın konusunu değiştirilmesi, iş yerine giriş ve çıkış saatlerinin ayrıntıyla kontrol edilmesi, sözlü ve yazılı soru ve taleplerine karşılık alamaması, diğerleri tarafından sürekli eleştirilmesi ve küçümsenmesi verilebilmektedir (Tınaz, 2006).

Yönetimsel olarak çeşitlilik gösteren psikolojik şiddet, zorlama, tehdit, her yaptığını takip etme, sürekli eleştiri ve suçlamada bulunma, bireyin üzerine aşırı sorumluluk yükleme, bireyin üzerinde otorite kurma, toplum içine çıkmasını, işe girmesini engelleme, hamilelik ve lohusalık döneminde değersizleştirme ve ilgilenmeme gibi davranışlar ile ifade edilmektedir (Kan, 2018).

Yukarıda verilen örnekler bireyin üstünde oluşturduğu etkiler doğrultusunda çeşitlendirilebilir ve artırılabilmektedir. Genel olarak verilen örneklere bakıldığında ise bireyi değersizleştiren ve kendisini yetersiz hissetmesine sebep olan davranışlar bütünü olarak ele alındığı görülmektedir.

3.4. Psikolojik Şiddet Uygulayan Bireylerin ve Şiddete Maruz Kalan Bireylerin Ortak Özellikleri

Her birey şiddete maruz kalabileceği gibi şiddet uygulamaya da eğilimi olabileceği düşünülmekte ve bu bireylerin bazı ortak özelliklerinin varlığından söz etmenin mümkün olduğu belirtilmektedir. Araştırmanın bu kısmında psikolojik şiddet

[11] https://sedatirgil.com/psikolojik-siddetin-isaretleri/

uygulayan bireylerin ortak özelliklerine değinilecektir. Tespit edilen özellikler her zaman bireyler üzerinde karşılık bulmamakla birlikte birçoğunda bu tutum ve davranışların gözlemlendiği vurgulanmaktadır.

Yapılan istatistikler, psikolojik şiddet uygulayan bireylerin büyük çoğunluğunun erkek olduğu ve bu kişilerde çoğunlukla uyuşturucu bağımlılığı ve alkol kullanımının oldukça fazla olduğu vurgulanmaktadır (Belen Alan, 2017). Psikolojik şiddet uygulayan bireylerin öyküsüne bakıldığında birçoğunun şiddetin var olduğu bir ailede ya da ortamda büyümüş olduğu, şiddeti hayatın olağan akışı içinde gördüğü tespit edilmiştir. Bu kişilerin çocukluk travması olduğu ve belli bir dönemde bir şekilde şiddete maruz kaldığı ifade edilmektedir (Türk ve Çimen, 2015). Psikolojik şiddet uygulayan kişilerin başlıca karakter özellikleri incelendiğinde ortaya belli başlı ortak unsurlar çıkmaktadır. Bu unsurlar aşırı kontrol ve denetleyici tutum, düşük öz güven, eleştiriye açık olmama, aşırı kıskançlık, manipülasyon, her zaman kendilerini haklı görmeleri, fevri tavırlar, ani karar almalar, katı toplumsal cinsiyetçi rolleri benimseme, çocuklar ve hayvanlara karşı genellikle duyarsız ve acımasız tavılar sergileme olarak sıralanabilmektedir (Belen Alan, 2017).

Psikolojik şiddet uygulayan bireyler narsist kişilik bozukluğu, anti sosyal kişilik bozukluğu gibi tıbbi tanılarının konulduğu tespit edilmiştir.[12] Kişilik bozukluğu olan bireylerin toplum veya aile içindeki bireylerle sağlıklı iletişim kuramadığı ve toplumun kendisinden beklediği eylemlere uyum sağlayamadığı düşünülmektedir. Ayrıca bu kişilerin iç güdülerini ve dürtülerini bastıramadığı, engelleyemediği ifade edilmekle birlikte doğaya, insanlara ve nesnelere yönelik şiddet eylemlerinde bulunabileceği ifade edilebilmektedir (Köknel, 1996).

Konu olan şiddeti uygulayan bireyler toplum içinde son derece ilgili, sevgi dolu ve sorumluluk sahibi bir insan olarak görünmekle birlikte şiddete daha çok mağdurun savunmasız olduğu ve çoğu zaman mağdur ile yalnız oldukları zamanlarda başvurduğu düşünülmektedir (Kan, 2018). Bu bağlamda bireyin dışarıda saygılı içerde ise her türlü şiddete başvuran, toplumda ve özel hayatında iki farklı kişilik sergileyen bir tavır içinde olduğu ifade edilmektedir. Bu durum "dışarı da hızır, içeride hınzır" deyimi ile bağdaştırabilmektedir (Belen Alan, 2017).

[12] https://liveboldandbloom.com/02/relationships/signs-of-emotional-abuse

Psikolojik şiddete maruz kalan bireylerin ortak özelliklerine bakıldığında ise ağlamaya meyil, çekingen tavırlar, baskın suçluluk duygusu, hata yapma korkusu, sık sık özür dileme, sürekli insanları memnun etme çabası, başkalarından onay bekleme ve kabul görme, hayır diyememe gibi özelliklere örnek olarak gösterilebilmektedir.[13] Ayrıca bu bireylerin; sessiz, sakin, duygularını ve kendisini ifade etmekte zorluk yaşayan, karşı tarafın vereceği tepkilerden korkan, düşük benlik saygısı, duygusal ve ekonomik bağımlılık, depresyon, stres bozuklukları, kalıplaşmış cinsiyet rollerine bağlılık gibi özelliklere sahip olduğu ifade edilmektedir (Gücenmez, 2008).

Bireylerin cinsiyet rollerine sıkı sıkıya bağlı olmaları ve bu kalıplardan dışarı çıkmamaları bu şiddet türünü bir anlamda beslemektedir. Örnek olarak yapılan bir araştırmada evli bireylerde bir konu üzerinde yaşanılan anlaşmazlık durumunda kadının susması ve tartışmaması gerektiğini düşünen kadınların psikolojik şiddete maruz kalma oranın oldukça yüksek olduğunun tespit edilmesi gösterilebilmektedir. Bununla beraber aldatılan, çocukken istismara uğramış, eşi ile rızası olmadan cinsel ilişkiye giren kişilerin psikolojik şiddete maruz kalma oranının daha yüksek olduğu ifade edilmektedir (Çalışkan ve Çevik, 2018).

Mağdur şiddet uygulayan bireyi haklı bulma, kendisinden daha zeki ve üstün olduğunu kabul etme, kendisini yetersiz ve beceriksiz olarak kabul etme, şiddet uygulayan bireyin değişeceğine dair inanç besleme, maruz kaldığı şiddet karşısında suçu üstlenme, problemi kendisinde arama gibi tavırlar da gözlenmektedir. Örneklendirilen bütün bu özelliklerin ışığında şiddet uygulamaya meyilli bireylerin bu özelliklere sahip bireyleri ayırt edebildiği ve özellikle bu bireylerle iletişim halinde olduğu pek çok çalışma ile kanıtlanmaktadır.[14]

3.5. Psikolojik Şiddetin Birey Üzerindeki Etkileri

Çalışmalar neticesinde fiziksel şiddetten daha olumsuz etkilere sahip olduğu defalarca kez vurgulanan psikolojik şiddetin, mağdur üzerindeki etkilerine gereken önem verilmemekte ve mağdur üzerindeki etkileri gözle görünür olmadığı için hafife alınmaktadır (Gücenmez, 2007). Toplumun bu konuda yetersiz kalmasının yanı sıra şiddete maruz kalan bireylerde yaşadığı durumu anlamakta, tanımlamakta ve kendisinde oluşturduğu etkilerin farkına varmakta zorluk çekmektedir. Bu durum ise

[13] https://sedatirgil.com/psikolojik-siddetin-isaretleri/
[14] https://sedatirgil.com/psikolojik-siddetin-isaretleri/

maruz kalınan şiddetle mücadele etmeyi imkansız haline getirmekte ve zamanla şiddetin bireyin üstündeki yıkıcılığını artırmaktadır (Şenol ve Yıldız, 2013). Bu kapsamda psikolojik şiddetin birey üzerinde bıraktığı etkilerin farkına varılması ve tanımlanması oldukça önemli bir hal almaktadır.

Psikolojik şiddete maruz kalan bireylerde psikolojik rahatsızlıklarla birlikte fiziksel rahatsızlıklarında görüldüğü saptanmıştır. Bunlara örnek olarak göğüs ağrısı, fibromiyalji, PMS riski, cinsel işlev bozukluğu, migren, baş ağrısı, eklem ağrıları, kekeleme verilebilmektedir. Bununla beraber hamilelik sürecinde psikolojik şiddete maruz kalan bireylerin herhangi bir şiddet görmeyen bireylerden daha zorlu bir doğum süreci geçirdiği vurgulanmaktadır (Orbay, 2021; Akpınar, 2011).

Psikolojik şiddete maruz kalan bireylerdeki psikolojik rahatsızlıklara bakıldığında ise; sürekli yorgun hissetme, yeme bozuklukları, ne kadar başarılı olursa olsun kendisine güvensizlik, yetersiz hissetme, özgüven eksikliği, suçluluk duygusu duyma gibi belirtiler kendisini göstermektedir. Bu bireylerde sosyal ilişkiler ve aile ilişkilerinde bozulmalar meydana gelebilmektedir. Bu şiddet türüne maruz kalan bireyler şiddet içeren davranışları benimseyebilmekte ve farkında olmadan başkalarına da uygulayabildiği vurgulanmaktadır. Aynı zamanda özellikle bu davranışları ona gösteren insanları hayatına almaya meyilli olduğu ifade edilmektedir. Bu belirtiler devam eden süreçte dozunu artırmakta ve depresyon, travma sonrası stres bozukluğu, anksiyete bozukluğu, madde ve alkol bağımlılığı, intihar gibi olumsuz sonuçlar doğurabilecek eylemlere dönüşebilmektedir (Kan, 2018).

Böylelikle psikolojik şiddete maruz kalan bireylerle duygusal iletişim kurmak oldukça zor olmakta ve bireyin kişilik gelişimi ile ilgili sorunların varlığında söz edilmektedir (Aktaş ve Uyanık, 2016).

3.6. Psikolojik Şiddetin Farkına Varılması

Psikolojik şiddetin farkına varılmaması bireysel ve toplumsal anlamda ciddi yıkımlara yol açabilmektedir. Bu nedenle şiddetin önlenmesi ve müdahale edilebilmesi oldukça önemli bir noktada tutulmaktadır. Bu yolda atılacak ilk adım bireyin maruz kaldığı eylemlerin şiddet içerdiğinin farkında olması, şiddet olarak algılaması şeklinde belirtilmektedir (Tutar, 2004). Bu kapsamda değerlendirildiğinde bireyin maruz kaldığı psikolojik şiddetin farkına varmasının oldukça zor olduğu saptanmaktadır.

Bunun birçok sebebi bulunmakla birlikte en temel sebebi mağdurun şiddete yakınları ve sevdikleri tarafından maruz kalması olarak ifade edilmektedir. Mağdurun maruz kaldığı psikolojik şiddetin farkına varmamasının diğer bir sebebi ise maruz kaldığı söylemlerin gerçekliğine inanmaya başlaması olarak değerlendirilmektedir. Mağdur böylelikle maruz kaldığı söylemleri veya eylemleri şiddet olarak değerlendirmemektedir. Birey herhangi bir mesele hakkında düşüncelerini özgürce ifade edebiliyorsa, kaygı duymadan davranabiliyorsa, yargılanmaktan, alay edilmekten korkmuyorsa psikolojik şiddetten bahsetmenin daha az olasılıklı bir ihtimal olduğu düşünülmektedir. Ayrıca birey psikolojik şiddete maruz kalıp kalmadığını sorguluyorsa ve bundan emin olamıyorsa büyük olasılıkla psikolojik şiddete maruz kaldığı ifade edilmektedir. Aynı zamanda bu şiddet türünün sadece mağdur ile birey arasında geçmesi var olan şiddetin farkına varılmamasının bir sebebi olarak görülmektedir. [15]

Bununla beraber Türkiye'de psikolojik şiddete ölçmeye yönelik; Flörtte Şiddete Yönelik Tutum Ölçekleri, Psikolojik Şiddet Ölçeği, Aile Değerleri Ölçeği, Kadına Yönelik Eş Şiddet Ölçeği, Yakın İlişkilerde Şiddet Sorumluluğu Ölçeği, Ergenler için Algılanan Duygusal/Psikolojik İstismar Ölçeği, Ergenler İçin Algılanan Duygusal/Psikolojik İstismar Ölçeği Kısa Formu, Flört Şiddetine Yönelik Algı Ölçeği, Duygusal Şiddete Maruz Kalma Ölçeği, Psikolojik İstismar Profili, İş Yerinde Psikolojik Şiddet Anketi, Kadına Psikolojik Kötü Muamele Envanteri gibi testler mevcuttur. Bu topluma ve bireye psikolojik şiddetin varlığını, türünü ve düzeyini değerlendirme imkanı sunmaktadır. (Tarhan, 2021)

3.7. Psikolojik Şiddetle Mücadele Etme Yolları

Bir problemin çözülmesi ve bu konuda önlem alınması için atılması gereken ilk adım konu olan eylemin varlığının kabul edilmesinden geçmektedir. Problemin varlığı kabul edilmediği sürece ortada mücadele edilecek bir durumun varlığından söz etmek mümkün değildir. Bu kapsamda psikolojik şiddetle mücadele kapsamında atılacak ilk adım bu şiddet türünü anlamak ve varlığını kabul etmek olarak ifade edilmektedir. Kabul etme eylemi direkt mağduru ilgilendirdiği gibi toplumun da dahil olması gereken bir süreç olarak görülmektedir (Şenol ve Yıldız, 2013). Fakat bu sürecin

[15]https://www.hiwellapp.com/her-yonuyle-duygusal-siddet

farkına varmak mağdurun ve toplumun şiddeti normalleştirmesi neticesinde oldukça zor bir hal aldığı düşünülmektedir.

Psikolojik şiddetle mücadelede şiddete maruz kalan bireylerin yanında toplumun bütün kesimlerinin bu sürece dahil edilmesi ve bilinçlendirilmesi gerektiği savunulmaktadır (Canbaz, 2014). Bu farkındalığın oluşturulmasının gelecek nesiller ve toplumun sağlığı için oldukça önemli bir nokta olduğu vurgulanmaktadır. Daha sonraki süreçte şiddetin neden kaynaklandığının araştırılması, şiddeti önleyici ve çözümleyici yöntemlerle önlemler alınması gerektiği saptanmıştır (Tutar, 2004). Aynı zamanda yapılan araştırmalar ile kadın erkek eşitsizliği ile yaygınlaşan şiddetin arasındaki ilişkinin gösterilmesi gerektiği ve kadına yönelik şiddetin altında yatan ve toplumda bir norm olarak kabul görmesini sağlayan olguların değiştirilmesi yönünde adımlar atılmasına ön ayak olunması gerektiğine değinilmektedir (KSGM, 2021).

Psikolojik şiddet içeren davranışlar açık bir şekilde uygulandığı gibi manipülatif yollarla da uygulanabilmektedir. Bu duruma örnek olarak mağdurun yakınlarının "eşin değil miyim, baban değil miyim, abin değil miyim karışırım" gibi manipülatif söylemlerle kendisinin bu eylemleri bulunmada hakkının olduğunu iddia etmesi ve meşrulaştırması verilebilmektedir (Karaçay, 2020). Bununla beraber mağdur da bu tür eylemleri bireyin hakkı olarak değerlendirmektedir. Türkiye demografik ve Sağlık Araştırması tarafında yapılan bir araştırma sonucu dikkate alınabilir. Araştırma ile kadınlara yemeği yakılması, kocasına karşılık vermesi, kadının parayı lüzumsuz yere harcaması, kadının çocukların bakımını ihmal etmesi veya cinsel ilişkiye girmeyi reddetmesi durumlarında kocaların kadınları dövmekte haklı olup olmadıkları sorulmakta ve kadınların %39,2'si bu nedenlerden birinin dayak gerekçesi olabileceği şeklinde yanıt alınmaktadır. Bununla beraber kırda yaşayan kadınların %57'si belirtilen durumların en az biri için kadının dövülmesini haklı bulurken kentte bu oran %32'ye düştüğü gözlemlenmektedir (HÜ Nüfus Etütleri Enstitüsü, 2003).

Psikolojik şiddetle mücadele de en önemli noktalardan birisi de mağdurun kalıplaşmış düşüncelerini değişime açık hale getirmek olarak tanımlanabilmektedir. Mağdurun kendini bu manipülatif yollara kapaması ve en yakınlarından görebileceği bu şiddet türünün farkında olması gerektiği ifade edilmektedir.

Psikolojik şiddet ile bireysel başa çıkma yöntemleri olarak bazı adımlar tanımlanmaktadır. Bu adımlar mağdurun kişiliğini geliştiren ve bu şiddet türüne karşı

direncini artıran eylemleri barındırmaktadır. Ayrıca öz saygının geliştirilmesi, mağdurun her türlü düzensizlik ve güvensizlikten uzak olduğu kendini güvenli ve huzurlu hissedebileceği bir denge bölgesi oluşturulması, ruh salığının korunması, psikolojik şiddete karşı algılama stratejileri güçlendirmesi ve bireysel değerlerin farkına varılması şeklinde belirtilmektedir (Kurtulmuş, 2018).

Psikolojik şiddete maruz kaldığının farkında olan birey, konuşarak karşısındaki bireyin davranışlarında değişim olup olmadığını gözlemlemeli ve bu süreç sonunda kişinin davranışlarında herhangi bir değişlik olmadığı gibi aksine bilinçli olarak eylemlerine devam ettiğini fark ettiği durumlarda bir an önce harekete geçmesi gerektiği vurgulanmaktadır.[16]

Konuşma dilinde başlayan şiddetin, kadın cinayetlerine kadar uzanan patolojik bir süreci içinde barındırdığı ifade edilmektedir. Bu kapsamda mücadelenin diğer bir ayağı, basit olarak görülen günlük konuşma ve medya dilinin değiştirilmesi gerektiği düşünülmektedir (Orbay, 2021).

Bununla beraber psikolojik şiddetle mücadelede Tutar (2004) birtakım adımlardan bahsetmektedir. Bu adımlardan ilki mağdurun maruz kaldığı şiddet karşısında nasıl baş edeceğini bilmemesi üzerine şiddet uygulayan bireyden kaçması durumu olarak tanımlamaktadır. İkinci adım ise ortamın sakinleşmesini beklemek, üçüncü adım çözüm odaklı eylemlerle sağlıklı iletişim kurmaya yönelik atılan adımlar olarak değerlendirmektedir. Dördüncü adım sözüne itimat edilen veya alanında uzman gibi güç ve otorite kullanımı olarak görülen kişilerden yardım alınarak o kişilerin hakemliğinde problemleri çözmeye yönelik atılan adım olarak tanımlamakla birlikte son adım bireylerin ortak bir noktada uzlaşarak hareket etmesi ödün verme durumu olarak ifade etmektedir.

Şiddete maruz kalan birey ailesi ve yakınlarından aldığı sosyal desteğin yanında alanında uzman psikologlar ile görüşerek de profesyonel bir desteğe başvurması gerektiği vurgulanmaktadır.[17] Psikolojik şiddete maruz kalan bireylerin sağlıklı düşünme, çözüm bulma, yardım isteme gibi duyularının yıpranmış olması sebebiyle bu konuda eğitim almış uzmanlar ile hareket etmesi oldukça önemli görülmektedir.

[16]https://www.psikologofisi.com/blog/psikolojik-siddet
[17]https://www.hiwellapp.com/her-yonuyle-duygusal-siddet/

Bununla beraber psikolojik şiddet uygulayan bireylerin sadece cezaya tabii tutulması çözüm sağlamamakta bununla beraber bireylerin rehabilite edilmesi gerektiği düşünülmektedir (Kan, 2018). Ayrıca şiddet mağduru bireylerin polis, Aile İçi Şiddet Acil Yardım Hattı, Aile, Kadın, Çocuk ve Özürlü Sosyal Hizmet Danışma Hattı, Acil servis, Jandarma gibi kurumlara destek çağrısında bulunabileceğinin altı çizilmektedir. (Özbay, 2021)

Psikolojik şiddetle mücadelede en önemli noktalardan birisi bu şiddet türünün anayasada doğrudan tanımlanması ve gerekli yaptırımların uygulanması gerektiği şeklinde ifade edilmektedir. Türk Ceza Kanunda psikolojik şiddete ilişkin doğrudan tanım bulunamaması ve herhangi bir somut düzenleme yapılmamasının şiddetin bu türüyle mücadeleyi yetersiz kıldığı gözler önüne serilmektedir (Kan, 2018)

3.8. Hukuki Açıdan Psikolojik Şiddet

Türk Ceza Kanununca şiddet bir suç olarak tanımlanmakta ve bu bağlamda bir şiddet türü olan psikolojik şiddetin aynı kapsamda tanımlanması ve değerlendirilmesi gerektiği ifade edilmektedir (Kan, 2018). Türk hukukunda doğrudan doğruya psikolojik şiddet ile ilgili bir madde bulunmamakta fakat kanunlarda psikolojik şiddet içeren eylem çoğu zaman gizlenmiş kalıplar içerisinde değinilmektedir (Canbaz, 2014).

Günümüzde yürürlükte olan 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun'un üçüncü, dördüncü ve beşinci maddelerinde yer alan koruyucu ve önleyici tedbirlerin, şiddete karşı mücadeleyi mümkün hale getirdiği ifade edilmektedir. Örnek olarak Kanun'un 5'inci maddesinin birinci fıkrasında yer alan, Şiddet mağduruna yönelik olarak şiddet tehdidi, hakaret, aşağılama veya küçük düşürmeyi içeren söz ve davranışlarda bulunmaması(a), Korunan kişinin şahsi eşyalarına ve ev eşyalarına zarar vermemesi(e), Korunan kişiyi iletişim araçlarıyla veya sair surette rahatsız etmemesi(f) 18 gösterilmektedir (Orbay, 2021).

Türk Ceza Kanunun 28'inci maddesinin ikinci fıkrasında *"Cebir ve şiddet, korkutma ve tehdit Karşı koyamayacağı veya kurtulamayacağı cebir ve şiddet veya muhakkak ve ağır bir korkutma veya tehdit sonucu suç işleyen kimseye ceza verilmez. Bu gibi*

[18]Türk Ceza Kanunu, (2004, 26 Eylül) https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6284.pdf

hallerde cebir ve şiddet, korkutma ve tehdidi kullanan kişi suçun faili sayılır."[19] hükmü psikolojik şiddet içeren eylemlerle ilişkilendirilebileceği belirtilmektedir.

Türk Ceza Kanunu 232'nci maddesinin birinci fıkrası "*Aynı konutta birlikte yaşadığı kişilerden birine karşı kötü muamelede bulunan kimse, iki aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır*."[20] hükmüyle kötü muamele niteliğindeki eylemlere aşağılama, mağdurun başkaları ile iletişimini engelleme ve insan onurunu zedeleme gibi psikolojik şiddet içeren davranışlar örnek gösterilebilmektedir (Hafızoğulları ve Özen, 2016).

Türk Ceza Kanunun 232'nci maddesinin ikinci fıkrası "*İdaresi altında bulunan veya büyütmek, okutmak, bakmak, muhafaza etmek veya bir meslek veya sanat öğretmekle yükümlü olduğu kişi üzerinde, sahibi bulunduğu terbiye hakkından doğan disiplin yetkisini kötüye kullanan kişiye, bir yıla kadar hapis cezası verilir"*[21] hükmünce disiplin yetkisini kötüye kullanma ifadesi ile iş yerlerinde birey üzerinde uygulanan psikolojik şiddet türü olan mobbing bağdaştırılmaktadır (Kan, 2018).

Türk Ceza Kanunun 233'üncü maddesinin birinci, ikinci ve üçüncü fıkrası;

> *"Aile hukukundan kaynaklanan yükümlülüğün ihlali "Aile hukukundan doğan bakım, eğitim veya destek olma yükümlülüğünü yerine getirmeyen kişi, şikayet üzerine, bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır."*
>
> *"Hamile olduğunu bildiği eşini veya sürekli birlikte yaşadığı ve kendisinden gebe kalmış bulunduğunu bildiği evli olmayan bir kadını çaresiz durumda terk eden kimseye, üç aydan bir yıla kadar hapis cezası verilir."*
>
> *"Velayet hakları kaldırılmış olsa da itiyadi sarhoşluk, uyuşturucu veya uyarıcı maddelerin kullanılması ya da onur kırıcı tavır ve hareketlerin sonucu maddi ve manevi özen noksanlığı nedeniyle çocuklarının ahlak, güvenlik ve sağlığını ağır şekilde tehlikeye sokan ana veya baba, üç aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır."*[22]

hükümlerine göre aile hukukundan doğan bakım, eğitim veya destek yükümlülüğünü yerine getirilmemesi ihmali suç olduğundan bu bağlamda psikolojik şiddet ile bağdaştırılabilmektedir. Yine bu kapsamda hamile bir kadını çaresiz durumda bırakarak terk etme, maddi veya manevi özen yoksunluğu nedeniyle hem kadının hem

[19]Türk Ceza Kanunu, (2004, 26 Eylül) https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6284.pdf
[20]Türk Ceza Kanunu, (2004, 26 Eylül) https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6284.pdf
[21]Türk Ceza Kanunu, (2004, 26 Eylül) https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6284.pdf
[22]Türk Ceza Kanunu, (2004, 26 Eylül) https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6284.pdf

çocukların ahlak, güvenlik ve sağlığını ağır şekilde tehdit etmesi psikolojik şiddet içeren davranışlar olarak değerlendirilmektedir (Kan, 2018).

Bunların yanı sıra psikolojik şiddetin mağdur üzerinde bıraktığı etkiler gözle görülemediği gibi kısa süre de farkına varılmasının oldukça güç olduğu ifade edilmektedir. Bu bağlamda şiddetin tespitinde aranan şartların tespit edilememesi şiddetin önlenmesini engellemektedir. Örnek olarak men davalarında men kararının alınabilmesi için şiddetin tespiti ve şiddete dair bir iz/emare aranmaktadır. Kendisini o süreçte belli etmeyen daha sonra ortaya çıkan rahatsızlıklar göz ardı edilip, kişi ile eylem arasında nedensellik bağı kurulamadığı ifade edilmektedir. Şiddet sonrasında mağdurda meydana gelebilecek olacak MS, fibromiyalij, lupus, sedef, kurdeşen gibi gözle görülebilen ve psikolojik kökenli hastalıkların ortaya çıkması sonradan ortaya çıkan bu rahatsızlıklara örnek olarak verilebilmektedir (Orbay, 2021).

Psikolojik şiddetin önlenmesi sadece yasalarla çözümlenmeyecek kadar karmaşık bulunmakta sosyo kültürel, ekonomik, pek çok temelinin olduğu ve çözümünün de son derece karmaşık olduğu kabul edilmektedir (Şenol ve Yıldız, 2013).

3.9. Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Psikolojik Şiddete Dönüşümü

Toplumsal düzen, yazılı ve yazısız kurallara göre işlemekte fakat toplum içinde insan ilişkilerinin doğru analiz edilebilmesi için toplumdaki bu kuralların hangi profile sahip insanlar üzerinden kurgulandığının bilinmesi oldukça önem arz etmektedir. Doğru bir analiz yapılabilmesi, bireylerin sahip olduğu toplumsal cinsiyet rolleri üzerinden değerlendirilmeleri ile mümkün olduğu vurgulanmaktadır. Kadının ve erkeğin sahip olduğu toplumsal cinsiyet rollerindeki farklılıklar beraberinde çeşitli girdi ve çıktılar doğurmaktadır.

Toplumsal cinsiyet rollerinin belirgin olarak hissedildiği ataerkil toplumlar, kadını ve erkeği farklı yapabilirlik düzeylerinde konumlandırmakta ve erkeklere çeşitli imkânlar sunulurken kadınları yaşamın belirli alanlarda sınırlı tuttuğu düşünülmektedir (Orbay, 2022). Kadın ve erkek arasındaki eşitsizlikten doğan bu ayrımcılık her türlü şiddet türüne kaynak olarak görülmektedir. Bu bağlamda erkek egemen toplum düzeninin sonucu olan güç, baskı ve yıkıcı otorite unsurları toplumsal cinsiyete dayalı şiddet olarak varlığını ortaya koymaktadır (Özen, 2016).

Mevcut olan toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin sebep olduğu ve şekillendirdiği problemlerden biri psikolojik şiddet olarak belirtilmektedir (Orbay, 2021). Psikolojik şiddet, iktidar ilişkisini kurmak ve cinsiyet ayrımcılığını devam ettirmek için kullanılan bir araç olarak varlığını sürdürdüğü düşünülmektedir.

Her toplumda olduğu gibi Türk toplumunda kendine has sosyal ve kültürel değerleri bulunmaktadır. Toplumun sahip olduğu bu değerler şiddeti besleyen bir unsur olarak değerlendirilmektedir (Genç, Altınparmak ve Ustabaşı, 2019). Üniversite öğrencileri ile yapılan çalışma neticesinde evlilikte kadına uygulanan fiziksel şiddetin ataerkillik ve toplumsal cinsiyet kaynaklı olarak ortaya çıktığı saptanmaktadır. Bununla birlikte şiddete maruz kalan kadınlar bu eylemleri belli bir noktada kabul etmekte ve suçu kendilerinde aramaktadır. Bu sebeple toplumda hakim olan ataerkil düşünce ve toplumsal cinsiyet şiddetin hafifletici bir nedeni olarak değerlendirilebilmektedir. Buradan hareketle fiziksel şiddetin olduğu eylemlerde psikolojik şiddeti de var olması, benzer yargı psikolojik şiddet içinde öne sürülebilir hale getirmektedir (Sakallı Uğurlu ve Ulu, 2003). Bu bağlamda değerlendirildiğinde toplumun sahip olduğu değerler şiddeti meşrulaştırmakta ve şiddete karşı duyarsızlaştıran bir yapıyı mevcut kıldığı düşünülmektedir. Bu duruma örnek terbiye amaçlı şiddete başvurulması gösterilebilmektedir. “Kızını dövmeyen dizini döver”, “dayak cennetten çıkmadır” gibi atasözleri de baz alınarak, Türkiye’de çok yaygın olan bu anlayış şiddetin önü açmakta, normalleştirilmekte ve bir gereklilik gibi algılanmasına sebep olmaktadır (Şenol ve Yıldız, 2013).

Bireyin dünyaya gelmesiyle birlikte dayatılan toplumsal cinsiyet rolleri kadını fedakar, sabırlı, yumuşak başlı olarak şekillendirmekte ve toplum kadından bu rollere uygun davranması beklenmektedir. Bu roller zaman içinde kalıplaşmakta ve dışına çıkılması zor bir çember oluşturmaktadır. Bunun sonucunda birey maruz kaldığı şiddet karşısında çoğu zaman öğretilenin dışına çıkmayı reddetmekte ve bireyin maruz kaldığı şiddete boyun eğdiği gözlemlenmektedir. Bu durum ise eşitlikten uzak, baskıcı, insan haklarını yok yasan ataerkil bir ürün olarak değerlendirilmektedir (Orbay, 2021). Bu yapının erkek egemen bir düzen sunması ve kadınları toplum tarafından atfedilmiş roller içinde sınırlandırması, kadına yönelik her türlü şiddetin kaynağını oluşturduğu düşünülmektedir (Yüksel, 2016).

Ataerkil yapıya sahip toplumlarda ve ailelerde bireyler için biçilen rol ve eylemlerin farklılığı kadını erkeğin geri planında tutmaktadır. Bireyin dünyaya gelmesiyle başlayan bu süreçte kız çocuklarına hanım hanımcık olmaları, sessiz olmaları, taleplerini ve şikayetlerini her zaman açıkça ifade etmekten kaçınmaları gerektiği öğretilmektedir. Bu durum şiddetin önlenmesinde bir duvar oluşturmakta ve maruz kalınan şiddeti meşru hale getirebilmektedir (Orbay, 2021). Örnek olarak kadınlarla yapılan bir görüşme sonucunda şiddeti başlatan ya da şiddetin dozajını artıran etmenler şiddet uygulayan bireye karşılık vermek, sessiz kalmamak, durumdan şikayet etmek şeklinde saptanması verilebilmektedir. Bu tavrı gösteren kadınlar eylemlerinden dolayı suçlu bulunmakta ve şiddetin sorumlusu kadın olarak görülmektedir (Şenol ve Yıldız, 2013).

Yapılan başka bir araştırmada eşler bir konu üzerinde aynı fikirde olmadığında kadının susması ve tartışmaması gerektiğini düşünmekte ve bu düşünce yapısına sahip kadınların psikolojik şiddete maruz kalma oranın daha yüksek olduğu tespit edilmektedir (Çalışkan ve Çevik, 2018). Kadının mağdur, erkeğin fail olarak yeniden oluşturulduğu ataerkil toplumsal yaşam düzeninde psikolojik şiddetin bir tür ilişki biçimi olduğuna dair fikirler bulunmaktadır. Bu kapsamda her birey maruz kaldığı eylemin bir şiddet türü olduğunu fark etmemekle birlikte bu eylemlerin toplumsal cinsiyet rolleri neticesinde ideal birlikteliğin unsurlarından biri olarak görebildiği ifade edilmektedir (Orbay, 2021).

Hakim olan erkek egemenliği, ataerkil toplumların en temel özelliği olarak vurgulanmakta ve bu toplumlarda erkeklerin karar alması kadınların ise alınan kararlara uyması beklenmektedir (Şenol ve Yıldız, 2013). Ayrıca toplumsal cinsiyet rollerine sıkı sıkıya bağlı erkeklerin psikolojik şiddet göstermeye daha meyilli olduğu gözlemlenmektedir (Belen Alan, 2017). Böylelikle ataerkil toplumlarda kadınların erkeklere oranla daha fazla şiddete maruz kaldığı açıkça gözlemlenebilir. Toplum erkeği şiddetle özdeşleştirmekte ve bu eylemleri yüceltmektir.

Erol (2014), "erkek, şiddet ve toplumsal cinsiyet" üçlü sarmalını şu şekilde ifade etmektedir:

> *"Var olan toplumsal cinsiyet ilişkilerinde erkek, kadınlardan farklı olarak şiddet kullanabilen ve buna hakkı olan cins olarak konumlanmaktadır. Erkeğin şiddet kullanımı ise çoğu kez toplum tarafından belirlenen*

görevler ve bunların 'erkekte yarattığı' istek ve arzularla ilişkili olduğu görülmektedir."

Toplumsal yapıyı oluşturan en önemli kurum ailedir, aile toplumun özü olarak kabul edilmekte ve ailedeki değişimler toplumsal değişimlere gebe olmaktadır. Bu kapsamda toplumsal cinsiyet rollerine sıkı sıkıya bağlı aile yapılanması toplumu beslemekle ve bu iki unsur birbiriyle etkileşim halinde bir sarmal oluşturmaktadır (Şenol ve Yıldız, 2013). Aile şiddetin görüldüğü en sık alanlardan biri olmakla birlikte her türlü şiddet türü görülmekte ve en sık görülen şiddet türü olarak da psikolojik şiddet ifade edilmektedir. Ayrıca aile içi her türlü şiddetin birinci dereceden mağduru kadın olarak tanımlanmaktadır. Kadının aile içerinde maruz kaldığı şiddeti sadece şiddeti uygulayan kişinin mağdura bakış açısını değerlendirmek yetersiz kalmakta ve toplumun kadına uygulanan şiddete bakış açısıyla birlikte değerlendirmenin daha doğru bir analiz doğuracağı düşünülmektedir. Bununla beraberinde aile içinde erkeğin kadına bakış açısı, toplumun kadına bakış açısıyla aynı çizgide olduğu saptanmaktadır (Sakallı Uğurlu ve Ulu, 2003).

Toplumsal cinsiyet kadını özel alan ile erkeği kamusal alanla bağdaştırmasının sonucu olarak bireylere birtakım sorumluluklar yüklemektedir. Bu sorumlulukların ihmali, yanlış yapılması veya istenilen gibi yapılmaması bireylerin psikolojik şiddete maruz kalmasına sebep olmaktadır. Bu duruma örnek olarak; kadının ev işçisi olarak görülmesi, yemekten, temizlikten, çocuklardan sorumlu olması ve bunların bakımında veya yapılmasında eksiklik görülmesi durumunda kadını baskılamak için bir sebep olmaktadır. Psikolojik şiddete dönüşen bu davranışlara örnek olarak eşin, erkek arkadaşın, veya babanın yemek, ev işi veya çamaşırların istendiği zamanda halledilmemesi sonucunda sinirlenmesi, (Boyacıoğlu, Uysal ve Erdugan, 2020) yemekleri beğenmemesi ve beğenene kadar tekrar yaptırması, mutfağın dağınık kalması, bulaşıkların toplanmaması gibi günlük işlerin aksamasında sonucunda sinirlenmesi ve bireyi baskı altına alması, yaptığı işleri basite alarak o işi bile yapamadığını söyleyerek aşağılaması psikolojik şiddette örnek olarak gösterilebilmektedir (Kan, 2018).

Ataerkil toplumlarda kız çocuklarının eğitim hayatına önem verilmemesi, erkeğin ise önceliğe sahip olması psikolojik şiddeti besleyen başka bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Bu sebeple erkek çalışma hayatına kısa sürede girmekte ve ekonomik özgürlük kazanmaktadır. Tersi durumu yaşan kadın, eğitim hakkından

yoksun kaldığı gibi çalışma hayatına girmesi oldukça güç hale gelmekte ve ekonomik anlamda her zaman eş, baba, abi gibi bireylere bağımlı kalmaktadır. Bu bağımlılık erkeğin kadın üzerindeki hakimiyetini daha da artırmakta ve birçok olumsuzluğu beraberinde getirmekte, şiddete dönüşebilmektedir (Şenol ve Yıldız, 2013). Örnek olarak birey kendisine bağımlı olan mağdur üstünde, kendisinden ayrılamayacağı, kendisine bakamayacağı, ayrılırsa yoksulluk içinde yaşayacağı algısı oluşturması gösterilebilmektedir. Bu algı kadının kendine olan güvenini kırmakla birlikte kendisinde maruz kaldığı eylemi değiştirebilecek gücü bulamamasına sebep olmaktadır. Erkeğin kadın üstündeki kurduğu "bensiz idare edemezsin bana bağımlısın, bensiz yapamazsın" algısı kişiyi çaresiz ve savunmasız bırakmakta, psikolojik şiddet mağduru haline getirmektedir. Ayrıca bu tür söylemlerin ve düşüncelerin ataerkil toplumlarda desteklenmesi şiddete maruz bırakılan kadını yalnızca eş tarafından değil çevresi tarafından da baskı altına alınmasına neden olmaktadır (Orbay, 2021).

Ataerkil ailelerde hakim olan evin reisi erkektir mantalitesi erkeğin kadın üzerindeki kontrolünü artırmasını, kadını denetim altına almasını kolaylaştırdığı ifade edilmektedir (Sakallı Uğurlu ve Ulu, 2003). Bu düşünceyi doğuran ise ataerkil toplumların iliklerine kadar işlemiş olan toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının varlığı olarak dillendirilir.

Ataerkil geleneklerden gücünü alan normlar, kadını erkeğe hizmet etme ve erkeği aile içi kararlarda daha fazla söz sahibi olarak konumlandırmakta ve bu konumlandırmanın şiddeti beslediği vurgulanmaktadır (Şenol-Yıldız, 2011). Bu kültürel yapının erkeğe kadının üstünde önemli bir kontrol hakkı verdiği düşünülmektedir. Erkek elinde bulundurduğu bu kontrol mekanizmasını kullanarak kadının sosyal hayatını düzenleme, yönetme ve istediği gibi şekillendirme imkanını elinde tutmaktadır (Şenol ve Yıldız, 2013). Kadını kontrol etmeye ve denetimi altına almaya yönelik tavır ve tutumlar psikolojik şiddetin önemli bir parçası olmakla beraber bu şiddet türünün ilk adımı olarak tanımlanmaktadır (Yüksel, 2016). Bu durum mağdurun dışarı yalnız çıkmasına izin verilmemesinden eve gelen kişilere, yapılacak çocuk sayısına karar verme, kaç çeşit yemek yapılacağına karar vermesine kadar örneklendirilebilmektir (Kan, 2018).

Lundgren'in şiddeti tekil bir olay olarak değil bir süreç olarak değerlendirmekte ve bu süreç "cinsiyetlenme" olarak tanımlanmaktadır. Bu süreç kadının yaşamını ilk olarak duygusal olarak kontrol edilmesi, yalnızlaştırılması, yalnızlaştırılma sonucunda ruhsal ve fiziksel anlamda kendisini sıkışmış hissetmesi ve son olarak görüşeceği kişilerin, düşüncelerin, hislerin kendi kontrolünden çıkması ölüm ve yaşam hakkının erkekte olduğunu düşünmeye başlamasıyla tanımlanmaktadır (Lundgren, 2012).

Toplum cinsiyet kalıp yargılarının kadınları giydiği kıyafetten kullandıkları renklere kadar sınırlandırdığı vurgulanmaktadır. Yapılan araştırmaya göre kadınların %33,6'sı giymek istedikleri kıyafetleri izin verilmediği için giyememektedir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde Türkiye'de her üç kadından birinin kıyafetini seçme konusunda özgür olmadığı saptanmıştır. Bu durum cinsiyete dayalı şiddetin ne denli geniş boyutlara ulaştığını öne çıkartmaktadır (Orbay, 2021).

Toplumsal cinsiyet kalıp yargılar mekanı, saati, kıyafeti, hal ve hareketi kadın ve erkek göre ayrıştırdığı düşünülmektedir. Bu saptamanın ışığında akşam saatleri kadın için uygun görülmemekte ve bu saatlerde dışarı da olan kadınların başına gelebilecek her şeye olası gözle bakılabilmektedir (Özel, 2016). Bazı toplumlar kadının tek başına dışarı çıkmasını, belli saatlerde dışarıda olmasını, giydiği kıyafeti, bulunduğu ortamı, sergilediği davranışı toplumsal cinsiyete uygun olup olmadığına göre yargılamakta ve toplum kadını, ona biçtiği rollerin dışına çıkması durumunda baskıladığı ve dışladığı gözlemlenmektedir.

Toplumsal cinsiyet normlarının oluşturduğu bu sınırların psikoloji şiddete dönüşümü şu örneklerle ifade edilebilmektedir; Mağdurun eşi, erkek arkadaşı, babası, erkek kardeşi tarafından istediği zamanda evden dışarı çıkmasına izin verilmemesi, herhangi bir işte çalışmasının uygun bulunmaması, ne yaptığı ve nerede olduğu konusunda detaylı şekilde rapor vermesinin istenmesi, okula veya kişisel gelişim etkinliklerine katılmasına izin verilmemesi, görüştüğü kişilerin sınırlandırılması, bazı durumlarda aile fertleriyle görüşmesinin engellenmesi (Boyacıoğlu, Uysal ve Erdugan, 2020). Bu eylemler toplum içinde ve aile hayatında mağdur üzerinde yoğun bir baskı oluşturmaktadır. Ataerkil toplumlarda hakim olan kutsal aile anlayışı maruz kalınan şiddet karşısında kadınların bir anlamda elini kolunu bağlamaktadır. Böylelikle sahip olduğu ailesinin yıkılmasına dair korku, çocuklarının babasız kalacağı endişesi, gidecek yerinin olmaması, herhangi bir işte çalışmaması durumunda aç kalma korkusu

mağduru şiddet içeren ortama mecbur bıraktığı ifade edilmektedir. Bununla beraber erkek şiddetin asıl faili olmasına rağmen kadını suçlayan söylemlerde bulunmasıyla bir noktadan sonra kadının suçluluk duymasına ve maruz kaldığı şiddet ses çıkarmamasına sebep olabilmektedir (Orbay, 2021).

Sözel şiddete maruz kalan kadınlar ilk etapta bunu fark edememekte bir süre sonra bu durumlara karşı tepkisiz kalmakta, haklarını arayamaz hale gelmekte ve kendilerine olan güvenlerini kaybettiği ifade edilmektedir (Yıldırım, 1998). Mağdurun itiraz edemez duruma gelmesiyle erkeğin bu sessizlikten daha da güç alarak sözlü şiddetin dozunu arttırdığı düşünülmektedir. Kadının şiddet içeren eylemlere tepkisiz kalması ve bir zamandan sonra bu durumu kabullenmesi 'normalleştirilme' süreci olarak değerlendirilmektedir. Kadının maruz kaldığı şiddet olağandışı bir eylem olarak görülmemekte ve toplum tarafından iktidar ilişkileri sonucunda oluşan erkek gücü olarak düşünülmektedir (Şenol ve Yıldız, 2013).

Toplumsal cinsiyet rollerini zamanla değişim göstermesinin neticesinde kadın kamusal alana girmeye başlamaktadır. Kadın çalışma hayatına giriş süreci oldukça sancılı olmakla birlikte işe girdikten sonra da toplumsal cinsiyet temelli birçok sıkıntıyla karşılaştığı ifade edilmektedir. Kadın ile erkeğin sahip olduğu bu rollerdeki meydana gelen değişim bazı durumlarda şiddetin her türünü tetiklediği ifade edilmektedir (Şenol ve Yıldız, 2013). Örnek olarak özel alan ile sınırlandırılan kadının çalışma hayatına, kamusal hayata çıkması sonucunda maruz kaldığı eylemler verilebilmektedir. Toplumun bazı kesimleri tarafından kadının anne ve eş rollerine uygun davranması beklenilmekte kamusal alana girmesi hoş karşılanmamaktadır (Yüksel, 2016). Birçok kadın eşi ve ailesi tarafından evinde kalıp çocukları, evi, eşi ile ilgilenmeleri gerektiği yönünde baskı altına almıştır (Boyacıoğlu, Uysal ve Erdugan, 2020).

Çalışma hayatına adım atan kadının karşılaştığı bir diğer psikolojik şiddet örneği kazandığı parayı dilediği gibi harcayamaması olarak verilebilmektedir. Kazandığı parayı harcamasına izin verilmeyen kadınlar üzerinde yapılan bir araştırma neticesinde kadınların maruz kaldığı ekonomik şiddet ile beraber psikolojik şiddetin varlığı gözler önüne serilmektedir. Araştırmaya konu olan katılımcı kadınlar tarafından ekonomik gelirine el konulması, harcamalarının kısıtlanması ve erkek denetimi altına alınması, sürekli harcadıkları paranın hesabının verilmesi gibi sebepler psikolojik şiddet içeren

eylemler olarak tanımlamaktadır. Bununla beraber bazı kadınların kendi rızasıyla "evi erkek idare etmelidir", "evin reisi erkektir" düşüncesiyle maaşlarını direkt eşlerine verdiği görülmektedir (İnci, 2020). Bu düşünce yapısı bazı durumlarda erkeğe şiddetin kapısını açtığı düşünülmektedir. Ekonomik anlamda evden sorumlu olan erkek bunu karşılayamadığını düşündüğünde oluşan güç eksikliğini doldurmak için şiddete başvurduğu gözlemlenmektedir (Şenol ve Yıldız, 2013).

Kadınların çalışma yaşamına girme sürecindeki bir diğer zorluk toplumsal yapıyı şekillendiren kültür ve geleneksel rollerin erkekleri desteklerken kadınları ise geri planda tutması olarak ifade edilmektedir. Çalışma hayatına giren kadın, düşük ücret, emek sömürüsü, mobbing, cam tavan, sözlü ve fiziksel taciz gibi eylemlerle şiddetin her türlüsüne maruz kalmaktadır.

Ataerkil toplumlarda, heteroseksüellik dışındaki cinsel yönelim ve cinsel kimliğe sahip bireyler hastalıklı, sapkın, ahlaksız gibi sıfatlarla anılmakta ve bu şekilde bireyler toplumsal yaşamın dışına itildiği düşünülmektedir. Böylece LGBT bireylere yönelik önyargı ve olumsuz tutumlar oluşmakta bunların korku, nefret, aşağılama, taciz gibi psikolojik ve fiziksel şiddet içeren davranışlara dönüşmesine sebep olmaktadır (Sakallı-Uğurlu ve Uğurlu, 2004).

Toplumsal cinsiyet rolleri zaman içinde değişiklik gösterebilmektedir. Bazı bölgeler ve toplumlar bu değişime uyum sağlamada direnç göstermektedir (Yüksel, 2016). Örnek olarak bazı bölgelerde görücü usulü evliliğin ve zorla evlendirmenin hala devam etmekte olduğu, kadının rızası ve isteklerinin görmezden gelindiği ifade edilmektedir. Bu duruma karşı çıkan kadının baskı, tehdit, zorlama gibi psikolojik şiddete maruz kalabildiği gibi fiziksel şiddete de maruz kaldığı vurgulanmaktadır (Ertürk, 2007).

Ataerkil toplumlarda toplumsal cinsiyete dayalı ayrım üzerinden namus algısı değerlendirildiğinde bu toplumlarda namusun kadın ile tanımlandığı erkeğin ise namusunu korumak ile sorumlu birey olarak tanımlandığı görülmektedir. Toplum kadını cinsel obje olarak görmekte ve denetiminden erkeği sorumlu tutmakta bu durum kadının toplumun çizdiği sınırlar dışında yaşamasına imkan tanımamaktadır (Yüksel, 2016). Bu kapsamda erkek namusunu korumak için her türlü şiddet türüne başvurduğu gibi töre ve namus cinayetleri, kan davaları toplum tarafından meşrulaştırılan şiddet eylemlerine örnek olarak gösterilebilmektedir (Şenol ve Yıldız, 2013).

Namus başlığı altında kadınların hem psikolojik hem fiziksel şiddete maruz kaldığı diğer bir konu da bekaret kontrolünün yaptırılması olarak ifade edilmektedir. Türk Tıp Derneği'ne göre kişinin zihinsel ve vücutsal bütünlüğüne yapılan bir aşağılama olarak tanımlanmakta ve namusunu koruyamadığı düşünülen kadına uygulanan en ağır şiddet türü olarak namus cinayetlerinin altı çizilmektedir (Sakallı Uğurlu ve Akbaş, 2013)

4. TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİNİN KADIN ÜZERİNDE PSİKOLOJİK ŞİDDETE DÖNÜŞÜMÜNÜ SAPTAMAYA YÖNELİK BİR ANALİZ

4.1. Araştırmanın Konusu

Toplumun kadına biçtiği rollerin saptanması, bu rollerin kadına getirdiği sınırların analiz edilmesi ve kadın üzerinde oluşturduğu olumsuz etkileri psikolojik şiddet çerçevesinde değerlendirmek bu araştırmanın konusunu oluşturmaktadır.

4.2. Araştırmanın Amacı

Her toplum sahip olduğu kültürel, dini ve ekonomik değerler çerçevesinden bireylere belirli sorumluluk ve görevler biçmekte, bireylerden bu sorumluluklara ve görevlere uygun davranmasını beklemektedir. Toplumun sahip olduğu bu değerler kavramsal karışıklığa sebep olmakta, toplum içinde hakim olan düşünceler doğru kaynağa dayandırılmadığı gibi bireyler üzerinde baskı aracı haline dönüşmektedir. Aynı zamanda bu değerlere uymayan bireylerin toplum tarafından dışlandığı gözlemlenmektedir. Araştırma ile ilk olarak toplumun kendi sahip olduğu değerler çerçevesinde kadına biçmiş olduğu toplumsal cinsiyet rollerinin kadın üzerindeki olumsuz etkileri ve bu etkilerin azaltılması yolunda yapılabileceklerin adımların belirlenmesi amaçlanmaktadır. Toplum içindeki biçilen bu rollerin kadın üzerindeki olumsuz etkilerinden biri olan kadının maruz kaldığı psikolojik şiddet incelenmektedir. Ayrıca bu şiddet türünün varlığını kabul etmek, hangi düzeyde ve ne sıklıkla karşılaşıldığını analiz etmek, örneklerle genel çerçevesini çizmek ve en nihayetinde nasıl mücadele edilebileceğine dair incelemeler yapmak hedeflenmektedir. Diğer şiddet türlerinin kıvılcımını oluşturan psikolojik şiddet türünü en aza indirmek amacıyla bireysel farkındalığın oluşması, müdahale yöntemlerinin genişletilmesi, atılacak adımların saptanması hedeflenmekte ve bu alanda literatüre katkıda bulunmak amaçlanmaktadır.

4.3. Araştırmanın Önemi

Bu araştırma ile ilk olarak kadınlara atfedilen toplumsal cinsiyet rollerinin kadın üzerindeki olumsuz etkilerini ortaya koymaya ve toplumun kadına sunduğu belli

rollerin aslında toplum içinde kalıplaşmış yanlış yargılar olduğu saptanmaya çalışılmıştır. Devamında ise toplumsal cinsiyet rollerinin, kadın üzerindeki olumsuz etkilerinden biri olan psikolojik şiddeti beslediği saptanarak psikolojik şiddetin tanımı, sıklığı ve türleri incelenmiş bireysel farkındalık oluşturulma süreci açıklanmaya çalışılmıştır. Diğer şiddet türlerini besleyen ve tespit edilmesi oldukça güç olan psikolojik şiddetin toplumsal farkındalığını artırmak bütün şiddet türlerinin önlenmesinde önemli bir adım olarak değerlendirilmiştir.

4.4. Araştırmanın Problemleri

Kadınların maruz kaldığı psikolojik şiddetin en temel nedenlerinden birisi Türk toplumunun kadına yüklediği toplumsal cinsiyet rolleridir. Bununla birlikte toplumun kadına yüklediği bu rollerin birçoğu dini temelli olarak algılanmakta birlikte kadın bu rollere uygun davranmaması durumunda birçok olumsuzluk ile karşı karşıya kalmaktadır. Kadının maruz kaldığı bu olumsuzlukların bir ayağını şiddet ve bu kapsamda farkına varılması oldukça güç olan psikolojik şiddet oluşturmaktadır. Psikolojik şiddete maruz kalan kadının şiddete konu olan eylemlerin üzerindeki etkileri ve sonuçlarını bilmemesi hem bireysel hem de toplumsal sıkıntılara yol açan büyük bir sorun haline gelmektedir.

4.5. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada metodolojik olarak çoğunlukla nitel araştırma yöntemleri kullanılmış olup; doküman analizi ve literatür taramasından faydalanmıştır. Konu hakkında yazılan kitaplar, araştırma raporları, antlaşma metinleri, gazete kupürleri, sivil toplum kuruluşlarının çalışmaları ve bu konuda akademisyen ve uzmanlar tarafından yazılan makalelerden yararlanılmıştır. Bütün bu kaynakların haricinde çalışmada, yarı yapılandırılmış sorular ile görüşme tekniği kullanılarak veri toplama tekniği olarak yüz yüze görüşme tekniği kullanılmıştır.

4.6. Veri Toplama Tekniği

Bu çalışma amaçları bakımından betimsel, araçları bakımından alan araştırması modelinde bir çalışmadır. Çalışmada, yarı yapılandırılmış sorular ile görüşme tekniği kullanılmıştır. Bu çerçevede veri toplama tekniği olarak yüz yüze görüşme tekniği uygulamıştır. Çalışma evrenimiz Çankırı Karatekin Üniversitesidir. Örneklem ise Çankırı Karatekin'de okumakta olan kadın öğrencilerdir. Bu kapsamda kartopu

yöntemi ile oluşturulan örneklem dahilinde mülakat yapmayı kabul eden şiddete maruz kalmış ya da şiddete maruz kalmasa bile etrafında gözlemleme durumunda kalmış on iki kadından görüşme için randevu talep edilmiş ve önceden belirlenen gün ve saatlerde kendilerine 10 soru sorulmuştur. Araştırmada verilerin analiz edilmesi sürecinde herhangi bir program kullanılmayacak olup nitel verilerin tümevarımsal analizi, içerik analizi ve analitik tümevarım tekniği kullanılarak yorumlanacaktır.

4.7. Kapsam ve Sınırlılıklar

Araştırmada toplumun kadına biçtiği roller çerçevesinde aile hayatında, iş hayatında ve sosyal ortamda psikolojik şiddete maruz kalan kadınların durumları incelenecektir. Bu bağlamda Çankırı Karatekin Üniversitesindeki kadın öğrenciler ile görüşülerek toplumsal cinsiyet rollerine bakış açıları, ne derece de bu rollere uygun davrandıkları, bu rollerin kendi üstündeki etkileri, psikolojik şiddetin ne kadar farkında oldukları ve neyin bu şiddet türünü beslediğini düşündükleri araştırılarak analizi yapılmaya çalışılacaktır. Görüşme süreleri 30-40 dakika arasında gerçeklemekte olup birebir aktarma yapılmıştır.

Araştırmanın sınırlılıkları;

- Bu araştırma Çankırı Karatekin Üniversitesi öğrencileri ile sınırlıdır.
- Bu araştırma veri toplama yönetimi ile sınırlıdır.
- Bu araştırma verileri, toplandığı dönem ile sınırlıdır.

4.8. Araştırma Bulguları ve Değerlendirme

Araştırmamız kapsamında seçmiş olduğumuz örneklem Çankırı Karatekin Üniversitesi kadın öğrencileri olarak belirlenmiştir. Araştırma kapsamında y arı yapılandırılmış sorular ile yüz yüze görüşme tekniği kullanılmıştır. Araştırma kapsamında 12 kadın ile görüşülmüştür. Görüşülen kadınlardan Görüşülen kişilere, görüşmenin başında da belirtildiği gibi kimliklerinin gizli kalması gerekçesiyle görüşme yapılan kişilerin kişisel bilgilerine yer vermeden kendilerinden görüşmeci olarak bahsedeceğiz. Görüşmecilerin kendi isimleri değiştirilerek bu isimler yerine K1, K2 (Kadın 1, Kadın 2) şeklinde isimlendirme yapılmıştır. Aşağıda çalışmaya katılan kadınların demografik özellikleri yer almaktadır:

Tablo 4.1: Katılımcı kadınların demografik özellikleri

	Yaş	Eğitim Düzeyi	Meslek	Medeni Durumu	Çocuk Sayısı	Anne Mesleği	Baba Mesleği
K1	23	Lisans	Öğrenci	Bekar	Yok	Ev hanımı	Memur
K2	28	Lisans	Öğrenci	Bekar	Yok	Emekli	Emekli
K3	18	Lisans	Öğrenci	Bekar	Yok	Sağ değil	İşçi
K4	31	Lisans	Öğrenci/ Yönetim Danışmanlığı	Evli	Yok	Emekli	Esnaf
K5	25	Lisans	Öğrenci	Bekar	Yok	Ev hanımı	Sağ değil
K6	26	Yüksek Lisans	Muhasebe	Bekar	Yok	Esnaf	Memur
K7	33	Yüksek Lisans	Sınav Hizmetleri Uzmanı	Evli	Yok	Emekli	Emekli
K8	20	Lisans	Öğrenci	Bekar	Yok	Esnaf	Memur
K9	32	Yüksek Lisans	Avukat	Evli	1	Ev hanımı	İşletme Sahibi
K10	22	Lisans	Öğrenci	Bekar	Yok	Ev hanımı	Esnaf
K11	24	Yüksek Lisans	Öğrenci	Bekar	Yok	Ev hanımı	İşçi
K12	23	Lisans	Öğrenci	Bekar	Yok	Emekli	Emekli

4.8.1. Toplumsal Cinsiyetin Şekillenme Süreci

4.8.1.1. Yetiştirilme Tarzının Birey Üzerindeki Etkisi

Katılımcı kadınlara toplumsal cinsiyet rollerinin şekillenme sürecinde bireylerin yetiştirilme tarzlarının birey üzerinden bir etkisi olup olmadığı sorulmuştur ve cevaplar şu şekildedir:

> *"Tabii ki de ailesinden gördüğü şekilde çocuk şekilleniyor biz mesela direkt konuşmayı öğrenmiyoruz duyarak öğreniyoruz. Çocukların gelişiminde de şekillenmesinde de bir birey olmasında da aile en önemli faktördür. Kadınlarla da çocukluktan itibaren mesela benim ilk oyuncağım silah olmuş kardeşlerimin de bebek olmuş o yüzden ben mesela erkek işlerinde daha becerikliyim kardeşlerim aslında ne çivi çakabilir ne vida monte işlerinde hiç yoklar." (K1)*

Katılımcı 1, gelişim sürecinde olan çocuklar için aileyi ve küçük yaşlarda uğraştığı işleri önemli bir yere koymaktadır. Küçük yaşta kendisinin ilk oyuncağının silah olduğunu ve kardeşlerinin bebek olduğu söylemektedir. Silahı erkek oyuncağı olarak

değerlendirmekte, şu anki yaşında erkek işlerinde daha becerikli olmasını çocukluk döneminde bunlarla ilgilenmesine bağlamaktadır. Bu bağlamda bireylerin çocukluk döneminde meşgul oldukları ve ilgilendikleri alanların ilerleyen dönemde ne ile meşgul olacaklarını ve ilgileneceklerini etkilediği saptanmaktadır.

> *"Etkiliyor çünkü benim elime küçükken hiç tamir oyuncakları verilmedi ben çivi çakmaktan başka hiçbir şey bilmem eğer verilseydi benim onlara ilgim olacaktı ve kendimi bildikten sonra kendimi o alanda geliştirecektim belki. Belki aile vermeyecekti ama kendim 'a bu da neymiş şu da neymiş' ilgilenecektim." (K7)*

Benzer şekilde katılımcı 7, çocukluk döneminde hiçbir şekilde tamir oyuncakları verilmediğini, verilseydi bu alana ilgisi olabileceği veya kendisini geliştirebileceğini ifade etmektedir.

> *"...Aslında baktığımızda taa çocukluktan başlıyor işte göster oğlum amcaya cinsel organını bununla başlayarak erkekler aslında bunun çok normal olduğu veya sana kimi alayım gibi ifadelere baktığımızda evet erkek çocuğu 'demek ki tercih eden benim, ben tercih edebiliyorum' şeklinde yetiştirilen erkek çocuğuna daha sonra bakıldığında ise sokakta da 'tercih eden ben olduğuma göre kural koyucu da benim' diye düşüncesiyle baktığımızda açık giyen kadına 'tövbe' diyen taciz etmeye kalkan ya da 'o saate ne işi vardı' diye mahkemelerde sorulan sorularla erkek hegemonyasının kadın üzerinde kurulan en büyük organ olarak devletin rolünü görmüş oluyoruz." (K11)*

Katılımcı 11, çocuklara küçük yaşlardan itibaren aşılanan duyguların ileride sahip olacağı duygu ve düşünce yapısına zemin hazırladığını ve o dönemde edindiği bu davranış modeli sebebiyle sonraki dönemlerde bunu bir güç olarak elinde kullanabileceğini ifade ettiği görülmektedir.

Katılımcıların cevapları doğrultusunda bireylerin küçük yaşlarda maruz kaldığı eylemlerin ilerleyen süreç için kendileri üzerinde belli bir yönlendirme yaptığını bir anlamda bu yönlendirmeler ile belli bir çerçeve içinde sınırlandırıldığını ifade ettiği görülmektedir.

4.8.1.2. Aile Yapısının Toplumsal Cinsiyet Üzerindeki Etkisi

Katılımcılara toplumsal cinsiyet rollerinin oluşumunda aile yapısının etkili olduğunu düşünüyor musunuz sorusu sorulmuştur ve cevaplar şu şekildedir:

> *"Evet etkili olduğunu düşünüyorum çünkü benim ailem dediğim gibi muhafazakar bir aile ya da çevremdeki arkadaşlarımın ailesine baktığında onlarda muhafazakar bir aile ve baktığımızda gelenek görenek altında kadınların dayatılan baskının var olduğunu düşünüyorum. Örneğin benim*

şu an bir arkadaşım evlenme sürecini atlatıyor ve düğün yapmak, gelinlik giymek istemiyorum diyor ki bende böyle düşünüyorum ama ailelerimiz tam aksi şekilde düşünüyor. Gelin kız gibi davranmalısın, gelin kızlar şu şekilde yapar gibi gelenek görenek altında aslında toplumsal cinsiyetin dayatmalarını görüyoruz ve yaşıyoruz." (K11)

Katılımcı 11, toplumsal cinsiyet rollerinin kadın üzerinde kurduğu baskıyı örneklendirirken bunun sebebini ailesinin muhafazakâr bir yapıya sahip olması ve gelenek -göreneklere bağlılık göstermesi ile ifade etmektedir.

"*Benim ailem geleneklerine çok bağlı bir yapı aile olmadığı için daha sosyal bir aile yapısına sahibim bu yüzden dışarı çıkma saatlerime ya da kimlerle görüşeceğime ailem çok karışmıyor." (K1)*

Katılımcı 1, toplumsal cinsiyet rollerine bağlılık göstermeyen bir aile yapısı çizmekte ve bunun sebebini ailesinin geleneklerine çok bağlı olmaması ile ifade etmektedir.

"Size bir örnek vereyim benim çok geleneksel düşünceye bağlı o aile yapısında yetiştirilmiş iki arkadaşım evlendi kadın olan arkadaşım çalışmıyor erkek olan arkadaşım işi var bunların çocukları oldu ülkede ekonominin durumu belli. Gitgide problemler oldu çocuk özel işte çalıştığı için erkek olan daha sonra işten ayrıldı. Geçim sıkıntısı oluyor, aynı zamanda çocukları var aynı zamanda iş arıyorlar yani para her şey değil ama çok şey. Devam eden bir hayat var. Arkadaşım ve çevresinin de etkisiyle şu kafaya girdi ben evi yine devam ettiriyorum bu onun problemi bir işe girsin. Ama yok yani iş yok. Çocuk neden evde oturmak istesin. Ben o dönemde onunla çok ilgilenmiştim. Şey demiştim mesele böyle görüyorsun ama yanılıyorsun belki o iş bulamıyor ama sen iş arasan. Ve ben o süreçte onlara çok yardımcı oldum çünkü arkadaşım hem öyle düşünüyordu hem çevresinden çok etkileniyordur. Aileleri dağılmak üzereydi. Sürekli şeyi vurguladım böyle bir zorunluluğun olmadığını burada amacın ailenin geçiminin devam etmesi ve birliğinin bozulmamasının önemli olduğunu. Burada belki o iş bulamayacak ama sen kendi aradığın iş kollarında iş bulacaksın belki daha sonra o bulacak. Çalışmak istememek bir tercih meselesidir. O bulduğunda sen işten ayrılabilirsin. Sonuçta ne sen eşinden ve ailenden vazgeçmek zorunda kalırsın ne de çocuğun ebeveynlerin ayrı olduğu bir ortamda büyümek zorunda kalır diye diye onu bu yola itmiştim. Buna girmesi biraz zor olmuştu çevre desteklendiği için ama benim dediğim gibi oldu o iş buldu kendi yuvası dağılması 5 ay baba ilgilendi çocuğuyla 5 ay sonunda erkek iş buldu ve o arkadaşım bulduğu işinden de ayrılmadı. Şu anda daha iyi bir hayatları var." (K7)

Katılımcı 7, tanık olduğu bir olaydan bahsetmekte ve bireylerin bu süreçte çektiği sıkıntıları sahip olduğu aile yapısı ve düşünce tarzından kaynaklı olduğunu ifade etmektedir.

Katılımcıların cevapları doğrultusunda gelenek ve göreneklere bağlı ataerkil ailelerde toplumsal cinsiyet rollerine daha fazla bağlılık görülürken gelenek ve göreneklere daha az bağlılık gösteren ailenin bu rollere bağlılığının daha zayıf olduğu saptanmaktadır.

4.8.1.3. Coğrafi Bölgelerin Toplumsal Cinsiyet Üzerinde Etkisi

Katılımcılara ile konuşma esnasında coğrafi bölgelerin toplumsal cinsiyet rollerine bağlılık göstermesinde farklılık gösterip göstermediği sorusu sorulmuştur ve cevaplar şu şekildedir:

> *"Evet tabii ki. Şöyle bir şeyden bahsedeyim ben Samsunluyum biz sahil kesimiz. Benim ailemde de çevremde de kuzenlerim olsun herkes çalışıyor. Benim kendi ailemde herkes açık, tesettürlü değil ama yakın çevremde tesettürlü çok. Şimdi benim eşim normalde Ankaralı ama doğma büyüme İzmirli. İzmir'de de yazlık var biz gidiyoruz oraya sahilde bikini mayo giyinilir. Ben giyiyorum eşimle pozda veriyorum sosyal medya hayatımız var oraya da koyuyorum mesela bunu görenler sen niye bikiniyle fotoğraf attın? Sen niye denizdeyken eşinle fotoğraf çekilip koydun? Hoşlanmıyorsan bakma çık, benim alanım orası. Sen öyle düşünüyorsun diye benim öyle düşünme zorunluluğum yok. Eğer ben onu giyiyorsam oradaki insanlarla o görüntümü paylaşıyorsam internette ki insanlarla da o görüntümü paylaşırım oradaki de insan internetteki de insan. Bana bunu diyen kendi ablamlar veya annem babam değil çevremizde olan daha mutaassıp dediğimiz insanlar." (K7)*

Katılımcı 7, İzmir ve Samsun gibi deniz kenarı olan illerde istediği şekilde giyindiğini, sosyal medyasında paylaştığını fakat bu paylaşımlarının bu bölgelerde yaşamayan mutaassıp diye adlandırdığı insanlar tarafından tepki aldığını dile getirmektedir.

> *"İzmir'de okudum ben orası çok rahat bir şehir her anlamda. Bu tarz konular çok geçmişte dedem, babaannem de bırakmışımdır. Fakat yakın zamanda böyle bir şey hatırlamıyorum. Böyle bir kısıtlamayla karşılaştığımı. Rahat büyüdüm. Rahat bir şehirde okudum zaten. Bu konularda hiçbir sıkıntı yaşamadım. Bu tür durumlarda yaşanılan çevrenin etkisi ve önemi olduğunu düşünüyorum." (K9)*

Benzer şekilde katılımcı 9, lisans eğitimini tamamladığı şehrin insanların sahip olduğu zihniyetten dolayı bir kısıtlama ile karşılaşmadığını ifade etmekte ve toplumsal cinsiyet rolleri kapsamında birey üzerinde kurulan baskıda çevrenin etkisi ve önemi vurgulamaktadır.

> *"... coğrafi konum bölgede çok fazla etkiliyor. Kıyafet konusunda özellikle. Şimdi ben Çankırılıyım İç Anadolu bölgesinde yaşıyorum. Ailem olmasa bile akraba çevresi özellikle bu konuda çok fazla mesela kıyafettir, dışarı çıkma saatidir ve işte senin gece başına bir şey gelirse kendini koruyamazsın kalıpyargılar kız kısmı gece dışarı çıkmamalı erkek*

kendisini korur gibi kalıp yargıları sahip olunduğu için tabii ki de bende bu tarz şeyler yaşıyorum. Kıyafet konusunda da il bazında bakacak olursak gözle taciz insanların laf atması hatta cüretkâr olup seni uyarma seviyesine gelmesi tanıklık ettiğim ve yaşadığım durumlarda olduğu için tabii ki yaşıyoruz böyle şeyler. Mesela crop tarzı bir tişört giyindiğimde sokaktan geçerken laf atma, gözle tacizde bulunma, esnaf amcaların kapının önünde dikilip böyle kınayan gözlerle bakmasını yaşadım. Bu eylemelerin kaynağı da kesinlikle toplumsal cinsiyet kalıp yargılarından, insanların kendilerini eğitememesinden ya da onlara öğretilmiş bu durumlardan kaynaklandığını düşünüyorum." (K5)

"Bu rollerin coğrafyayla alakası var. Mesela bizim batıya yakın illerimizde bence bu konularda daha fazla eşitlik daha fazla modernite mevcut. İç Anadolu'da daha doğuya yakın bölgelerinde Karadeniz' in belli bölümü de bunun içine dahil toplumsal cinsiyet rolleri daha baskın bir şekilde çünkü orda kültürel kavramlara daha çok önem veriliyor. Daha geniş aileler daha iç içe bir yaşam söz konusu. Ama batıda öyle değil bireyselliğin olduğu toplumsal cinsiyet rolleri bir tık geri planda kalıyor. Çünkü şey düşüncesi var ki benim de düşüncem o bizim kısıtlı bir ömrümüz var buradaki kuralları kendimiz koymalıyız bunu toplum çevremizdeki insanlar koyamaz ama burada da şöyle bir durum var kısıtlı bir ömrüm var ben gidiyim de şuna şiddet uygulayayım gideyim de bunu öldüreyim bu ömrümde de bunu tadıyım diyemiyoruz. Kimsenin alanına müdahil olmadan kendi alanımıza da dokundurmadan yaşamamız gerekiyor." (K7)

"Kadına 10:00 'dan sonra dışarı çıkamazsın denildiğinde 10:00' dan sonra eve geldiğinde ya psikolojik şiddete maruz kalacak ya fiziksel şiddete maruz kalacak ya ekonomik şiddete maruz kalacak mutlaka şiddete maruz kalacak yani imkanı yok. Kaçınılmaz bir son gibi…Batı doğu gibi değerlendirildiğinde batıda bu daha anormal karşılanabilir. İzin aldığı sürece yapılabilir denilebilir olamaz denilebilir ama Doğuda ya da İç Anadolu da kültürel baskıların yoğun olduğu yerlerde bu kurallara uymadığınız takdirde rol modelleri gereği yapılabilir." (K4)

Katılımcı kadınlar bu rollere daha sıkı bağlılık gösteren bölgeleri İç Anadolu ve daha çok Doğu'ya yakın bölgeler olarak belirtmektedir. Katılımcı 7 ve Katılımcı 4 Batı illerinde bunun daha az olduğunu, batı illerindeki ön plana çıkan bireysellik algısının toplumsal cinsiyet rollerini bir noktada geri plana attığını ifade etmektedir.

"…Çankırı'daki amcalar eskiden gelme bir kültür olarak kapılarının önüne sandalye atıp otururlar bakıyorlar kim ne giymiş kim ne giymemiş herkese bir yorum yapıyorlar sen amcasın babam yaşındasın bu şekilde defalarca laf atılmasına maruz kalınıyor." (K2)

Katılımcı 2, Çankırı'nın geçmişten gelen kültürel değerlere, gelenek ve görenekleri bağlılık gösterdiğini ve bireylerden de bu doğrultuda davranışlar ve eylemler beklediği düşünmektedir.

"Okulda küçük bir şehir olduğun zaman insanları zaten genel olarak yaşlılar oluşturduğu için nüfusu gençlere karşı özellikle öğrencilere karşı düzeni bozduğumuza karşı ya da hani o işleyen ataerkil toplumun direttiği şeyleri öğrencilere karşı onları diretiyorlar ve toplum yapısını bozduğumuza dair üzerimizde bir baskı hissediyorum. Küçük şehirlerde kesinlikle bu durum böyle. Özellikle kötü bakışlara denk geldim." (K8)

Katılımcı 8, küçük şehirlerin ataerkil yapıya daha fazla bağlılık gösterdiğini ve bu bağlığın gençler üstünde baskıya dönüştüğünü ifade etmektedir.

Katılımcı kadınların cevapları neticesinde toplumsal cinsiyet rollerine bağlılığın ilden ile değişiklik gösterebileceği saptanmakla birlikte Batı'daki illerde bu rollere bağlılık daha az iken İç Anadolu ve Doğu bölgelerindeki illerde daha fazla olduğu saptanmaktadır.

4.8.2. Toplumsal Cinsiyetin Bireyleri Sınırlandırılması

Katılımcı kadınlara toplumsal cinsiyet rollerinin bireyleri sınırlandırdığını düşünüyor musunuz sorusu sorulmuştur ve cevaplar şu şekildedir*:*

"Evet toplumsal cinsiyet rollerinin kesinlikle kadın ve erkeği sınıflandırdığı ve kendi sınıflandırma biçimlerine göre de sınırlandırdığını ve o sınırlar içerisinde kalması için de gerek ahlaki boyutta gerek kültürel boyutta birçok baskı uyguladığını düşünüyorum. Buna yeri geliyor devlette dahil oluyor ideolojik aygıtlarıyla vs. yani bir sınıflandırma ve sınırlandırma içerisine gittiğini düşünüyorum. Örneğin baktığınızda evet ben babamın ağladığını biliyorum görüyorum vs. ama baktığımızda kendi içimizde çevremizde ve toplum içinde kadın daha rahat ağlayabilirken bir erkeğin ağlaması daha da sınırlandırılabiliyor ya da bir küçük çocuğa karşı davranışlara baktığımızda seviş tarzlarına baktığımızda erkek çocuklarına sen aslansın sen kaplansın gibi tabirler kullanılırken kız çocuklarına sen prensessin sen naifsin sen daha kırılgansın gibi tabirler kullandığını görüyoruz. Aslında bu tarzda yetiştirilme biçimleri ki bende böyle yetiştirildiğimi düşünüyorum ne kadar asla ben bir savaşçı ruhum desem de babam bana prensesim demekten vazgeçmiyor ve baktığımızda bir şekilde buralara itiliyoruz. Tabi çok büyük erkek ve kadın rollerine rastladığımızı düşündüğümüzde ise aslında hayatın her yerinde rastlıyoruz fark etsek de etmesek de. Bu rollere maalesef hepimiz bir şekilde ailemizden olmasa da ki ailemizden illaki maruz kalıyoruz toplumdan maruz kalıyoruz." (K11)

Katılımcın 11, toplumsal cinsiyet rollerinin bireyleri sınırlandırmasını babasının ağlaması örneği vererek açıklamaktadır. Babasının ağlamasına tanıklık etse de erkeklerden toplum içinde duygusal olarak güçlü olmaları beklenmesini ve kadınların daha duygusal olarak değerlendirilmesini bireylerin duygularını ifade etmede sınırlandırdığını düşünmektedir. Ayrıca erkek çocukların daha çok güç ile

bağdaştırılmasını, kız çocuklarının naiflikle bağdaştırılmasını bu sınırlandırmalara bir örnek olarak vermektedir. Bu cevap neticesinde Katılımcı 11, her ne kadar toplumun ona atfettiği rollerin dışına çıkmak istese de babası tarafından bu roller içinde değerlendirildiği gözlemlenmektedir.

> *"Evet düşünüyorum. Ben şu lafları sevmiyorum kadın gibi gülme, karı gibi yürüme, karı gibi sakız çiğneme, karı gibi konuşma. Bu beni o kadar çok sinirlendiriyor ki. Ben bunun tanımını yapamıyorum karı gibi demek ne demek. Bu durum benim önemimi azaltıyor kendi öz saygımı azaltıyor. Örneğin makine mühendisi kadın çok az veya uçak teknisyeni, tır kullanan. Sorun nerde aslında biliyor musunuz kadın ve erkek farklılığı tek bir tanededir o da uzuvları sebebiyle. Başka aslında hiçbir farkımız yok. Onlarda olan duygular bizde de var bizde olan duygular onlarda da var. Hepimiz bir insanız ama insan olarak bakılmıyor direkt cinsiyet olarak ayrıştırıyoruz kadın veya erkek diyoruz." (K2)*

Katılımcı 2, erkekleri küçümsemek için kullanılan sözlerin kadın söylemi üzerinden yapılmasından rahatsızlığını dile getirmekte ve bu söylemlerin kadını küçümsemesi sebebiyle öz saygısının azaldığını ifade etmektedir. Kadın ile erkek arasındaki farkı tek bir noktaya indirmekte ve bunu bireylerin uzuvları olarak açıklamaktadır. Mesleklerin, duyguların ayrışmadığını herkesin insan olduğunu fakat toplumun insanları direkt olarak kadın ve erkek olarak değerlendirdiğini ifade etmektedir.

> *"Bu konuda hem erkeklerin üzerinde baskı vardır hem de kadınların üzerinde. Erkekler, erkekler ağlamaz diye büyütülür kadınlarda kadın narindir ağlar diye büyütülür. Ya da erkekler işte güçlü olmalıdır, kadınlar zaten güçsüz varlıklardır. Erkekler duygularını yansıtmıyorlar çünkü üzülmek istediklerinde üzülemiyorlar duygularını yansıtamıyorlar. Mesela gece dışarı kadın çıktığında kadın korkabildiği gibi bir erkekte korkabilir. Ama erkeği öyle bir noktaya koyuyoruz korkmamalısın ya da sen kavga edici olmalısın. Hayır kavga etmeyebilir. Kadın doğar, büyür, eşine bakar, çocuğuna bakar, evine bakar, temizliğini yapar… Bu kadar... Bu baskı genelde kadınlar üzerinde daha çok evet tabi erkekler üzerinde de var fakat kadınlar kadar değil. Mesela erkekler küpe takabilir, kolye takabilir, fular takabilir kendi zevkine göre…Kadın kapalı olmalı açık giyinmemeli, tayt giyinmemeli. Kıyafet noktasında kısıtlanmayı her gün yaşıyoruz gibi bir şey kapalı giyinsem ayrı bir yorum alıyorum açık giyinsem ayrı bir yorum alıyorum bunun artık bütün kadınların yaşadığını düşünüyorum yaşamayan kadın yoktur. Ben geç saatlerde bu kalıpların dışına çıkmak için inadına çıkıyorum. Şimdi birde öyle bir algı oluştu ki kadınlar çok güzel olmalı, hep çok bakımlı olmalı bu güzellik algısı kadınları yıpratan bir şey mesela bundan dolayı kadınlar o kadar çok estetik yaptırıyor ki. İşte burun estetiği yok çene kaldırma dudak dolgusu filan. Ben buna karşıyım bu algıyı da zaten erkekler oluşturdu işte barbie bebek gibi kadın. Böyle bir şeyin olması mümkün değil. (K2)*

Katılımcı 2, toplumun erkek için biçtiği duygusal ve fiziksel olarak güçlü olma normu ile duygularını açıkça ifade etmeme, dışarıdan gelebilecek tehlikelerden korkmama gibi eylemlerin bireyin üstünde baskıya dönüştüğünü ifade etmektedir. Kadının kıyafetinin toplum içinde her zaman eleştirilere açık olduğunu ve bu alanda eleştiriye maruz kalmayan kadın olmadığının altını çizmektedir. Bununla beraber erkekler tarafından kadınlar üzerinde kurulan güzellik algısının, kadın için bir baskı aracına dönüştüğünü, kadından bir yerden sonra mümkün olmayan şeyler beklendiğini ifade etmektedir. Toplumsal cinsiyet rollerinin bireyleri duygu ve düşüncelerini açıkça ifade etmede sınırladığı gibi bireylerden gerçekleşmeyecek, bireyin yapabileceği şeyler dışında isteklerde bulunarak kendisini yetersiz hissetmesine sebep olduğu saptanmaktadır.

> *"Tabii ki sınırlandırıyor fakat değişmelerde söz konusu eskilere oranla baktığımız zaman değişmelerin olduğunu görebiliyorum. Ama genel olarak bakacak olursak erkeklerin duygularını ifade etmede daha zorlandığını düşünüyorum. Erkekler duygusal olmamalı, erkekler ağlamamalı, güçlü durmalı kalıpyargıları olduğundan dolayı böyle kaynaklandığını düşünüyorum. Kadınların böyle naif sessiz hanım hanımcık ya da ona biçilen kalıp yargıları taşımak için yırtıcı olmamaları, çok sesi çıkmamalı insanların bu tarz cinsiyetçilik kalıplarıyla bu tarz duygularını ifade etmekte zorlandığını düşünüyorum" (K5)*

Katılımcı 5, bu rollerle bireylerin sınırlandırılmasını zamanla değişime uğradığını ifade etmekle birlikte Katılımcı 2 gibi erkeklerin duygusal olarak güçlü gözükmelerini, kadınların naif olarak tanımlanmalarını bu sınırlandırılmalar içine dahil ettiği görülmektedir.

> *"Tabii ki de benim kıyafetlerime nereye gideceğime kimle görüştüğüme çokça karışılıyor hani ailem tarafından olsun çevrem tarafımdan olsun ben erkeklere bu kadar karışıldığını kesinlikle düşünmüyorum. Giydiğimiz kıyafetler yaşadığımız hayat başkaları tarafından kısıtlanmamalı belirli kalıplara sokulmaması gerekiyor. Namusun sadece kadınlara atfedilmesi durumu onları toplumda baskıcı bir zihniyetle karşı karşıya bırakıyor bana kalırsa. Bu durum tabii ki aynı zamanda ataerkil bir toplumun getirisi olduğunu da düşünüyorum çünkü erkeğin toplumdaki yerinin kadına göre daha yüce bir şekilde konumlandıran zihniyetin ürünü bu ve bence bana kalırsa kıyafetlerin renklerin mesleklerin düşüncelerin vs. bunların cinsiyetinin olmaması gerekir. (K8)*

Katılımcı 8, giydiği kıyafetin, yaşadığı hayatın ailesi ve çevresi tarafından sınırlandırıldığını, erkeklere ise kendisine karışıldığı kadar karışılmadığını ifade etmektedir. Toplum içinde hakim olan namus algısının sadece kadınlar üzerinden

yürütmesinin ataerkil bir toplumlardaki erkeğin kadından daha üstün konumunun bir sonucu olarak ifade etmektedir.

> *"Bununla çok fazla karşılaştım en basitinden nerdeyse ilkokuldan beri çok fazla karşılaştığım bir durum. Olabildiğince objektif cevap vermeye çalışacağım. Öncelikle evet sürekli olarak eleştirildiğim durumlarla karşılaştım mesela bir kız olarak ne olarak büyütülüyorsun 'kızsın, kız gibi giyin, kız gibi zayıf ol, kız gibi düzgün bir meslek yap böyle ağır iş okuma uçak pilot askerliğe girme veya daha sakin tıp gibi mesleklere git'. Okulun bittikten sonra evlen bir yuva kur ama ne bileyim üniversitedeyim erasmus gibi bir şansım olabilir. Şansım olduğunda sen bir kız çocuğusun oralara tek gidemezsin sıkıntıları olacak. Bunlara ben kişisel olarak karşıyım. Zaman belli 21. yüzyıldayız kızlar da erkek kadar ya da erkeklerde en az kızlar kadar her şeyi yapabilir. Bunu her söylediğimde bana sürekli LGBT'yi destekliyorsun tarzda sorular geliyor. Ama ben tamamen toplumsal rollerin renklerin davranışların mesleklerin ve kıyafetlerin cinsiyeti olmadığını düşünüyorum. İnsanlara kendisini yetersiz hissettirip onları baskı altına alıp onları kendi kuklanız yapmak amaç tamamen ve bu üçüncü dünya ülkelerinin birebir uyguladığı bir politika. Bence şu anda insanlarında birbirine yaptığı şey bu ve çok zararlı. Ve buna maalesef aile ortamında çok fazla maruz kalıyoruz." (K3)*

Katılımcı 3, cinsiyeti sebebiyle maruz kaldığı sınırlandırılmaları dile getirmekle birlikte bunların bir baskı aracı olduğunu ve insanları istediklerini yaptırılan bir kukla gibi kullandıklarını ifade etmektedir. Kişisel isteklerinin 'kız çocuğusun' söylemleriyle önünün kesilebileceğini ve kendisini toplum içindeki konumuna uygun görülen eylemlere yöneltileceğini vurgulamaktadır.

> *"Toplumsal cinsiyet rollerin insanların düşüncelerini ifade etmesinde kısıtladığını düşünüyorum çünkü insanların düşünceleri sonsuz bir okyanus gibidir. Düşünce okyanusu. Ve onu bir kız bir erkek XX ve XY diye kısıtlamak bunu tamamen tek tipe indirgemek demektir ve bu koca bir okyanusun içinde bir havuz almak gibi bir şey." (K3)*

Katılımcı 3, bireylerin sınırlandırılmasıyla sahip olduklarını değeri, yeteneği, potansiyeli cinsiyetleştirerek tek bir yöne doğru yönlendirmenin, bireyleri var olan potansiyellerinden uzaklaştırıp kısıtlı bir alanda sınırlandırdığını ifade etmektedir.

> *"Kadın ve erkeğin haklar bağlamında eşit olmadığı düşüncesi olan kişiler zaten kadınlara daha zayıf kişileri erkeklere daha çok böyle hükmeden güçlü bir imaj yüklüyorlar ve bu durumda toplumsal cinsiyet rollerine sıkı sıkıya bağlılık tabii ki de gösteriliyor. Örnek vermek gerekirse yemeklerin ev işlerinin kadınlara yüklendiği sorumluluklar olması oldukça yanlış bir durum tabii ki de erkeklerin bu işleri yaptığı zaman onların zayıf güçsüz görünmesi toplumdaki cinsiyet algısını gittikçe kötüye götüren bir durum aslında baktığımızda. Küçükken işte kızların bebek evcilik oyunlarının oynaması sağlanırken erkeklere de tam tersi araba dövüş oyunu oyunları*

sağlanmaması da kesinlikle gerici ve bölücü zihniyetin ürünü bence. Kadın ve erkek eşittir doğaları gereği farklı özelliklere sahip olsalar da hak ve hukuk bağlamında güçlü zayıf olarak yaftalamak çok gerici bir davranış olduğunu düşünüyorum." (K8)

Katılımcı 8, toplumun kadını zayıf, erkeği güçlü olarak tanımladığını ve toplumun kadına biçtiği rolleri erkeğin yapması durumunda erkeği zayıf olarak görmesini toplumdaki cinsiyet algısının sınırlılıkları olarak değerlendirmektedir. Daha küçük yaşlarda kız çocuklarının evcilik oyunlarıyla erkeklerin ise dövüş oyunları bağdaştırılmasını bireyler arasında bölücü bir unsur olarak değerlendirmektedir.

"...yakın çevreme göre pantolon giymesi açık olması zaten söz konusu bile olamaz pantolon giymesi, ceketleri sevmesi ya da ne bileyim saçını kestirmek istemedi kesinlikle söz konusu dahi olamaz. Ya da bir erkeğin kız gibi davranmak istemesi makyaj yapmak istemesi, oje sürmek istemesi, etek giymek istemesi kesinlikle söz konusu bile olamaz çok fazla sıkılar... Kadın ile erkeğin giyimleri vs. çok keskin ve kesin bir çizgi var. Renklerin, bazı kıyafetlerin, bazı durumların, sözlerin ve oyuncakların kesinlikle cinselleştirilmesine karşıyım çünkü cinselleştirmek aslında çok küçük yaşlarda çocuğa bir toplumsal çatışma vermek demek karşı cinsiyle. Zaten 15-16 yaşlarında kendisiyle çatışmaya girecek zaten ya da karşı cinse ilgi duymaya başlayacak neden biz bunu körüklüyoruz ki çok küçük yaşlarda." (K3)

Katılımcı 3, yakın çevresinde kadınların erkek için uygun görülen kıyafetlere ilgi duymasının/giymesinin aynı şekilde erkeklerin kadın için uygun görülen kıyafet veya tarza ilgi duymasının/giymesinin mümkün olmadığını ifade etmektedir. Kadın ile erkek arasında bu alanda çok keskin bir çizginin varlığından bahsetmektedir. Renklerin, kıyafetlerin, sözlerin, oyuncakların cinsiyetleştirilmesinin toplumsal çatışmanın başlangıcı olarak değerlendirmektedir. Katılımcı 3 biraz düşündükten sonra aile içindeki konumu için şu cevabı verdi:

"Nasıl anlatsam bilmiyorum benim konumumda benden hem erkek hem kadın gibi davranmam beklendi. Bizim aile durumlarımızdan dolayı da ben yeri geldiğinde bütün duygularımı içimde yaşayabilmeli kardeşlerimi iyi bakabilmeli ve ailenin düzenini döndürebilmeliydim belli bir yerde. Bilmiyorum benim açımda bu soru biraz şaibeli anlayamıyorum çünkü bana hiçbir zaman bu şekilde yaklaşılmadı."

Katılımcı 3, soru karşısında annesini 16 yaşında kaybettiğini ve bu süreçten sonra üstüne aldığı sorumluluklardan dolayı erkek veya kadın rolleri gibi bir ayrıma gidilmeden hepsinin ondan beklendiğini ifade etmektedir.

"Hem toplum hem yakın çevrem tabii ki bu cinsiyet rollerinin sıkı sıkı olması gerektiğini kadının nerde olması gerektiğini erkeğin nerde olması

gerektiğini baskılayıcı bir tavırla bir rol model olarak bir öğreti olarak bastırıyor. Bu kaçınılmaz hepimiz yaşıyoruz yani kimse yaşamıyorum diyemez. Olmalı mı bir kadın cinsiyet rolüyle kadınlık kavramıyla bir rol edinmeli mi evet edinmeli bir erkek edinmeli mi evet edinmeli ama bu uç noktalarda olmamalı 'yapmalısın, etmelisin, olmalısın, demelisin' gibi olmalı ılımlı bir yaklaşım içinde eğitimle geliştirilmeli olmadığı içinde bunlar oluyor maalesef." (K4)

Katılımcı 4 bireylerin cinsiyetlerine uygun roller edinmesi gerektiğini düşünmekte fakat bu rollerin toplum tarafından baskı aracı haline getirilmemesi gerektiğini ifade etmektedir.

"Bir erkek ve bir kadın toplumda erkeğin yapması gerektiği ile kadının yapması gerektiği noktasında ayrışabilirler ama mesleki açıdan bir mühendis kadın olabilir, bir inşaatçı kadın olabilir, bir araba tamircisi olabilir, erkeğin yaptığı işleri belki güç anlamında yapamasa da beyin anlamında yapabilir. Beyin gücünü kullanabiliriz çünkü kadınlar erkeklerde daha zeki daha akıllı daha becerikli daha yönlü düşünen bireylerdir. Bu da bilimsel olarak kanıtlanmıştır. Doğal olarak iş anlamında erkeğin yaptığı işi kadın yapabilir yapamaz diye bir şey yok ama yapmalı mıdır yapmamalı mıdır e bu kadının tercihidir. Bunu birey tercih ediyorsa dışlanmamalıdır ama etmiyorsa da 'aaa sen yapamazsın' denmemelidir." (K4)

Katılımcı 4, bireylerin cinsiyetlerine göre yapması gereken işler noktasında ayrılabileceklerini ama bu işlerin mesleki açıdan bir ayrıma tabi tutulmaması gerektiğini ifade etmektedir. Bireyin kendi iradesi ile karar vermesi gerektiğini toplum tarafından sınırlandırılmaların olmamasını vurgulamaktadır.

"*Örneğin makine mühendisi kadın çok az veya uçak teknisyeni, tır kullanan... Sorun nerde aslında biliyor musunuz kadın ve erkek farklılığı tek bir tanededir o da uzuvları sebebiyle. Başka aslında hiçbir farkımız yok. Onlarda olan duygular bizde de var bizde olan duygular onlarda da var. Hepimiz bir insanız ama insan olarak bakılmıyor direkt cinsiyet olarak ayrıştırıyoruz kadın veya erkek diyoruz. Kadınlara mesela güzelim hitabı kullanılır ben bunları erkeklere de kullanmayı tercih ediyorum. Ama ben kadın değilim ki güzel olayım oysa sen bir insan olarak bir erkek olarak güzelsin. Farkınız yok ki. Güzel güzeldir. Bir kız veya erkek değildir. Bir çiçekte güzeldir, bir bardakta güzeldir, bir böcekte güzeldir. Bir erkek evlenme teklifi etmez kadında edebilir. Fakat kadın ederse sen basit bir kadın mısın da böyle yapıyorsun evlilik teklifi ediyorsun. Ben mesele birsinden hoşlandığımda gayet de gider numarasını isteyebilirim ya da iltifatta edebilirim. Eee sen nasıl yaparsın bunu. Sen nasıl kadınsın, senin algın yok. Erkeklerden neden beklemiyorsun. Bunu basitlik olarak görüyorlar"* (K2)

Katılımcı 2, mesleklerin, hitapların, eylemlerin cinsiyete göre ayrıştığını vurgulamakla birlikte insanlar arasındaki tek ayrımı uzuvları olarak tanımlamaktadır. Bir erkeğe de

güzel denilebileceğini güzel söyleminin sadece kadına ithafen söylenecek bir iltifat olmadığını vurgulamaktadır. Benzer şekilde toplum tarafından erkeğin yapması gereken bir eylem olarak düşünülen evlilik teklifini bir kadının da yapabileceğini bununla birlikte bu tür girişimlere kadının adım atmasının basitlik olarak değerlendirildiğini ifade etmektedir. Toplumda ayrışan bu rollerin dışına çıkılması halinde bireyler toplum tarafından bir anlamda dışlandığı ve bu gibi durumların normal karşılanmadığı saptanmaktadır.

4.8.2.1. Kadınların Toplumsal Cinsiyet Rolleri Dışına Çıkması

Toplum tarafından kadına atfedilen cinsiyet rollerinin dışına çıkması halinde bireylerin maruz kaldığı eylemler şu şekilde örneklendirilmektedir:

> *"Evet karşılaşıyorum mesela bir erkeğin çok arkadaşı olabilir herkesle selamlaşabilir ama bir kadının olamaz. Herkesin çok arkadaşı olabilir. Bu konuda çok tepki alıyorum. Özellikle Çankırı'da alıyorum ben bu tepkileri. Sert mizaçlı olunca başka bir eleştiri alıyorum gülünce başka bir eleştiri alıyorum. Bir gün sert mizacımla karşılaşıyorlar diyorlar hani neyin var niye sert mizaçlısın ertesi gün gülüyorum direkt bir kadın bu kadar gülmez. Bunu tepkileri genelde erkeklerden alıyorum."* (K2)

Katılımcı 2, kadınların erkekler kadar çok arkadaşı olmasının çevresi tarafından normal karşılanmadığını, kendisinin çok fazla arkadaşı olduğu için sürekli olarak eleştirilere maruz kaldığını ifade etmektedir. Toplum daha çok özel alanla bağdaştırdığı kadınının sosyal alanda var olmasına sıcak bakmadığı saptanmaktadır. Ayrıca bir kadın bu kadar gülmez söylemiyle kadınlar daha sakin, pasif ve geri plana tutulmak istendiği gözlemlenmektedir.

> *"Çevremde karakterim gereği olumlu olumsuz birçok eleştiriye maruz kalıyorum. Dışardan görüntüm ile de eleştiriye maruz kalıyorum. Tavır, davranış, sözlerimle de eleştiriye maruz kalıyorum. Olumlu da oluyor olumsuz da her türlü eleştiriye maruz kalıyorum. İlk etapta olumsuz sonra olumlu oluyor genelde kişi beni tanıdıktan sonra 'ya öyle birisi değilmişsin' diyerek düşüncesini değiştirebiliyor. Evet ben benim kadın olarak benden beklenen roller karşısında bir baskı görüyorum. Bazen bir kadının yapmaması gereken davranışları düşünüyor karşı taraf bunu sen yapmamalısın yani senin durumun değil diyor ben buna izah ediyorum. Şu an mesela bir öğrenciyim ben bir hocamla iletişime geçerken aynı ortamda bulunurken kendimi savunurken bana bir rol model 'sen bir bayansın öyle oturmamalısın, öyle konuşmamalısın, öyle yapmamalısın' gibi bir davranış söz konusu oluyor. Ben buna karşı çıkıyorum doğal olarak karşı taraftan abest karşılanıyor hiç böyle karşılanmadığı için. Okuduğum bölüm gereği de bir kadının ona uygulandığı rol model belli sessiz sakin mülayim alttan alan her şeye onay veren, ben böyle bir birey değilim*

mesela. Böyle durumlarla karşı karşıya geliyorum. Ayrımcılıksa ve sessiz kalmam gerektiği düşünülüyorsa buna da maruz kalıyorum. Bu konuda bana nasıl davranmama gerektiğiyle ilgili bana sürekli bir baskı olabiliyor. Ben bir kadınım ama aşağılanmamı, hor görülmememi, bana yüksekten bakılmasını gerektirmiyor bu durum. Erkek bunu yapabilir bayan bunu yapamaz diye bir durum söz konusu değil diye konuşuyorum ve kendimi ifade ediyordu." (K4)

Katılımcı 4, toplumda bilinen, alışılmış olan kadın portföyünün dışında olan karakteri sebebiyle toplum tarafından sürekli eleştiriye maruz kaldığını ifade etmektedir. Kadının kendisine atfedilen sessiz, sakin, mülayim gibi özelliklerin dışına çıkması toplum tarafından abest karşılandığını belirtmektedir. Kadına atfedilen rollerin dışında davranması aşağılanması, hor görülmesi için bir sebep olmadığını verdiği örnek ile desteklemektedir.

"Bu soruyla alakalı şöyle bir şey söyle bilirim mesela herkesin çocuklara davranma şekli farklı benim yeğenlerim var kuzenlerimin de çocukları var. Ben çocuklara karşı çok yumuşak olamıyorum ve bu konuda hep eleştiri alıyorum. Ama bunun sebebini de ailelerin yetiştirilme şekli toplumda belli bir kalıpyargılar var çocukları onlara göre yetiştiriliyorlar. Benimle bulundukları kısa süre zarfında tabii ki de eğitemiyorum elimden geleni yapmaya çalışıyorum fakat 'o kız çocuğudur, bu erkek çocuğudur, ona neden böyle dedin, buna neden böyle dedin' şeklinde sürekli eleştiriliyorum. Bu durumda herkes toplumsal cinsiyet rollerine bağlı kalarak büyüdüğü için ülkemizde dolayısıyla bunu bir kişi değil birden fazla kişi söylüyor bana. Ben kendimin her ne kadar doğru olduğunu düşünsem de bir acaba onların dedikleri mi doğrudur diye ara ara düşüncelere giriyorum. Bunu hareketlerime ya da konuşmalarıma yansıtmamaya çalışıyorum ama benim zihnimde bir yer kaplıyor mu kaplıyor." (K7)

Katılımcı 7, etrafındaki insanlara toplumun ondan beklediği gibi davranmaması durumunda çevresinden tepki aldığını ve bunun bir kişi ile birçok kişi ile yaşadığını ifade etmektedir.

Katılımcıların cevapları ışığında toplumun kadın için uygun gördüğü bir dizi rollerin var olduğu ve bu rollere uygun davranmasını beklendiği gözlemlenmektedir. Bu roller dışına çıkan kadınların toplum tarafından eleştirilmesine, küçümsenmesine ve dışlanmasına sebep olduğu saptanmaktadır.

4.8.2.2. Toplumun Sahip Olduğu Kültürel Değerlerin Yanlış Algılanması

Katılımcılarla yapılan mülakat esnasında toplum içinde var olan dini değerler ile kültürel değerlerin bir sarmal haline geldiği ve toplumun kadına direttiği bazı rollerin

dini değerler olarak yorumlanmasına rağmen herhangi bir dini kaynağı olmayıp bunların gelenek ve göreneklerden kaynaklandığı tespit edilmiştir.

Katılımcı 3 ve katılımcı 4 toplumun bireylere biçtiği rollerin bireyler arasında oluşturduğu eşitsizliğin İslam'ın yanlış bir şekilde algılanması sonucunda erkeklerin yüceltilmesi, dini değerlerin yanlış anlaşılması ve bilgilerin doğru şekilde değerlendirilememesi, Türk örf ve adetleri haline gelmesinden kaynaklandığını ifade etmektedir. Bunu şu şekilde ifade etmişlerdir:

> *"Dini tabakanın kemikleşmesi ve yanlış anlaşılmasından gelen bir cinsiyet ayrımı olduğunu düşünüyorum. Daha sonrasında bu yanlış anlaşılmadan doğan erkeklerin aşırı özgürleşmesi biz kadınlar için doğal bir tehdit. Ne kadar biz onlarla birlikte yaratılmış olsak da aslında onlar bizim doğal düşmanlarımız gibi bir şey bizim tam zıttımız onlar. Kadınlar ile erkekler eşit şartlar altında değerlendirilmiyor. Buna şu gözle bakıyorlar 'kız maldır, kız çocuğu bir maldır onun biz temiz düzgün ve bir onun normal kaldığından emin olmamız lazım günü gelince onu başkasına vereceğiz' bu çok yanlış bir düşünce ama bu Türk halkına dinle beraber gelen bir düşünce çünkü eski Türklerde 'Han Hatun Hanın Üstüdür Hatun' şeklinde aktarılır ve kadınlar her zaman eşini kendisi seçer ve savaşçı birlikleri vardı ve en iyi at kullanan kadınlardır eski Türk devletlerinde. Böyle bir yükseklikten kadınların bu kadar yücelttiği bir toplumdan buraya gelmemizin tek nedeni değil de nedenlerinden birisi İslam'ın yanlış bir şekilde algılanıp Türk örfleriyle beraber kemik bir yapı oluşturması." (K3)*

> *"Bu eylemler kaynağı maalesef ataerkil yetiştirilmiş bir toplumdan alıyor. Ve dini değerlerden alıyor. Ve dini değerlerin doğru şekilde algılanmamasından alıyor çünkü ahlaki değerlerimiz çok yıprandığı için ahlak kavramını nereye oturtacağımızı şaşırmış durumdayız kime göre neye göre ahlaklı durumdayız. Toplum değerleri bu anlamda yıprandığı için insanlara neye nasıl karar vereceğini şaşırıyorlar" (K4)*

4.8.3. Toplumsal Cinsiyet Rolleri Kapsamında Psikolojik Şiddete Maruz Kalma Süreci

4.8.3.1. Aile Ortamında Toplumsal Cinsiyetin Kadın Üzerinde Oluşturduğu Psikolojik Şiddet

Katılımcı kadınların psikolojik şiddete maruz kaldığı alanlar ve süreçler değerlendirilmiştir. Katılımcı 1, ailesi tarafından maruz kaldığı psikolojik şiddetten bahsederken kıyafeti, gelenek ve görenekleri, dini inanışlarından dolayı erkek kuzeni ile aynı ortamı paylaşmaması için orda olduğu süre boyunca odada bekletilmesinden şu şekilde bahsetmektedir:

"Benim ailem çok baskıcı bağnaz bir aile olmadığı için kendi ailemden çekirdek ailemden bahsediyorum, ama baba tarafım biraz daha böyle şey dine çok düşkün her şeylerinde dikkat eden insanlardan oluşuyor. Ben en son bayram için babaannemlere gittiğimde orda işte benim kuzenlerim var hepsi imama hafız filan dedemde öyle işte ben o gün bayram için gittiğimde bütün sülalece toplanmışız evde ve dedemin bana söylediği şey şuydu ben işte oraya gitmiştim güzelce bayramlıklarımı giymişim 'senin işte kuzenin gelecek şimdi sen diğer odaya git' bizde erkeklerle kadınlar bir arada durmaması gibi bir gelenek olduğu için beni başka odaya gönderdi bende orda oturdum ama şöyle bir şey var benim üstümde gecelik yok ben açık saçık değilim o an o kıyafetle dışarı gidiyorum tanımadığım insanlar beni görüyor eee ben kuzenimle aynı ortamda oturmuşum ne olabilir… Evet düşünüyorum, az önce de örnek verdim kuzenim geldiği için beni diğer odaya gönderdiler ve bu beni üzdü psikolojik açıdan da yıprattı. (K1)

Katılımcı 3, toplumun erkek üzerinde kurduğu baskıyı erkeğin yönetememesi sonucunda şiddet ve öfke gibi durumlara sebep olduğunu ifade etmektedir. Kadınların da bu gibi durumlar karşılaştığını fakat üstesinden gelebildiğini için bir anlamda kadınların erkeklere oranla daha az psikolojik şiddete maruz kaldığını düşündüğü saptanmaktadır. Bunu şu sözlerle ifade etmiştir:

"Erkekler bunu bir mantığa oturtamadığı için şiddete başvurduğunu düşünüyorum. Ben erkeklerinde çok fazla psikolojik şiddete maruz kaldığını düşünüyorum toplumda çok fazla sorumluluk algısı, güven algısı, sen erkek adamsın bunları yapmalısın algısı birazcık daha fazla biz kadınlara da sen yumurtalıksın doğurmak için varsın deniyor ama bir kadın bunun üstesinden gelebiliyor ya da aklına mantığına oturtuyor o ortamdan bir şekilde sıyrılabiliyor. Ama erkek bizim gibi düşünemeyebiliyor ve gerek şiddet gerek öfke veya başka durumlarda kendisini yansıtabiliyor ve bu çoğu zamanda zarar olarak dönüyor." (K3)

Katılımcı 12, annesi tarafından maruz kaldığı psikolojik şiddetten bahsederken bunların kaynağını toplumsal cinsiyet rollerinden aldığını şu sözlerle ifade etmektedir:

"Yani yakın çevremde toplumsal cinsiyet rollerine sıkı sıkıya bağlılık gösteren annem var. İşte annem kadın şöyle yapar erkek böyle yapar. Kızım işte şöyle olman gerekiyor. Ben olmam genellikle ben biraz daha özgür ruhlu biriyimdir. İlla olacaksın diye baskı yapıyor ya. İşte daha naif ol. İşte girdiğin çıktığın saatlere dikkat et. Giyindiğine dikkat et. Konuştuğuna dikkat et. Bu şekilde." (K12)

Katılımcı 9, babasının toplumsal cinsiyet yargı kalıplarına bağlılığını ifade ederken şu örnekten bahsetmiştir:

"Benim çocuğum doğduğundan beri mutfak eşyalarına çok meraklı, oğlum demliklerle oynar fırınla yemek yapar tabakla çanaklara, sürekli böyleydi ve benim babam aşırı derece kızıyor buna bende mutfak seti aldım

oynamak istiyor çünkü oynasın. Ve babam aşırı derece kızıyor oğlum niye oynuyorsun onlarla der." (K9)

4.8.3.1.1. İletişim Eksikliğinden Doğan Psikolojik Şiddet

Katılımcılara ikili ilişkilerde bir sorun ile karşılaştığınızda karşınızdaki kişi, çözüm aramak için iletişim halinde olmak yerine susarak, problemleri görmezden gelerek ya da bulunduğunuz ortamdan uzaklaşarak tepki verdiği durumlar oldu mu, oldu ise bu durum karşısında kendinizi nasıl hissettiniz sorusu sorulmuştur ve cevaplar şu şekilde olmuştur:

"*Benim erkek arkadaşım var erkek arkadaşımla bir tartışma yaşadığımızda ben konuşuyorum bana cevap vermiyor. Niye cevap vermiyorsun ortada bir durum var şu an bunu konuşmamız lazım diyorum. Ben şu an düşünüyorum diyor, çözüm bulmuyor, konuşmuyor, kavga bile etmiyor benimle. Buna da ben çok sinir oluyorum bu tutum karşısındaki benim davranışım sinirlenmek oluyor daha çok öfkelenmek oluyor. Günlük hayatta bu gibi durumlarla çok karşılaştığım için bu durum bende geri dönüş olarak bir öfke yaratıyor sinirleniyorum."* (K1)

"Elbette oluyor yakın zamanda da oldu hatta ciddi bir şey anlatıyorsun gülüyor karşımdaki ya da derdimizi biz uzun uzun konuştuğumuz için derdimiz o dakika da konuşup bitirelim, karşımdaki kişi dinlemiyor. Kadınlar çok konuşuyor diyor. Eskilerde şöyle bir şey var erkek söyler kadın hiçbir şey söylemeden yapar. Bu zaten aile yapılarımız buradan geldiği için baba ve anne, buradan geldiğimiz için erkek kızar kadın susar kadın alttan alır. Şimdi ki erkeklerde ise kafanda kuruyorsun sen böyle bir problem yok aslında, aslında ortada çok büyük problemler var." (K2)

"Bu genelde benim tepkimlerimdir. Kendi gözümden anlatıyorum. Ben durumdan korkarım, karşımdaki kişiyi üzmekten korkarım ve bir tık şiddete eğilimli birisi olduğum için şiddeti olabildiğince içimde bastırmak için uzaklaşıyorum çünkü eğer orda durup konuşmaya devam edersem karşımdaki sevdiğim bir insanın kalbini kırabilirim veya canını yakabilirim ben bunu istemediğim için geri çekiliyorum. Ama aynısı bana yapılmış olsaydı muhtemelen ben kendimi umursanmıyor beni bu kadar sevmiyor uğraşmak dahi istemiyor olarak düşünürdüm. Bu bence direkt olarak karşısındakini yetersiz hissettirme, küçümseme, sen benim ilgime dahi layık değilsin demek gibi bir şey bu çok kırıcı. Bunu yapan adamın annesi veya hayatında büyük etkileşime girdiği kadın tarafından hiçbir şekilde önemsenmemiş değer görmemiş olabilir. Oda aynı şekilde hayatında önemli bir kadına aynı şekilde davranıyor olabilir." (K3)

"Ben ikili ilişkilerimde bir problem karşısında konuşarak çözmeyi tercih ederim susmayı tercih etmem. İkili ilişkilerde problemlerin görmezden gelinmesi, bu bireyleri hep susarak kendi içlerinde çözmeye çalışıp yalnızlaşan bireyler oluyorlar ve bu yalnızlıklarından dolayı arkadaşlık ilişkileri çok kısa ya da hiç yok. Tamamen kapanan daha sonra psikolojik sorunlarla baş edemeyen toplum içinde giderek soyutlanan bireyler oluyorlar. Aile, çevrem ve dışarıda bulunduğum toplumla birlikte insanlar

bana duygularını, eşim yaşadığımız ilişki süreci içerisinde önceleri ifade edemezken son yıllarda artık çok daha iyi. Hiçbir şeyi gizlemeden hiçbir şeyi ayırt etmeden şeffaf bir şekilde iletişim kuruyoruz. Bu anlamda eşimle ilgili duygularım olumlu olumsuz her açıdan açık şekilde devam ediyor… Partnerim ile beni rahatsız eden duygularımı şeffaf bir ilişki boyutunda yaşadığım için olumlu olumsuz her eleştiriyi birbirimize yapabiliyoruz ve konuşabiliyoruz, tartışabiliyoruz, değerlendirebiliyoruz. Ciddi problemler oluşturmuyor. Geçmişte oluşturuyordu fakat son yıllarda artık birbirimizi daha iyi tanıdığımız ve daha iyi iletişime geçtiğimiz için biz şeffafiyet noktasında her eleştiriye açığız." (K4)

"Bizzat kendim karşılaştığım bir durum özellikle erkek kardeşim benden iki yaş küçük onunla genelde problemlerimizde ben konuşmayı seçen o ise uzaklaşmayı seçen biri. Nasıl hissetim berbat hissediyorum çünkü kendimi açıklamak ifade etmek onun kafasında şekillendiği gibi kalmasın istiyorum. Konuşup bunu halletmek istiyorum çünkü susup gittiğinde kafasında var ettiği kadar onun düşündüğü kadar görebildiği kadar gördüğü noktadan baktığı kadar kaldığı için bu beni çok rahatsız ediyor. Ben tam tersi iletişim kurmak isteyen kendini ifade etmek isteyen bu ket vurulduğunda tabi kendimi çok kötü hissediyorum, stresli ve kaygılı hissediyorum. Psikolojik şiddet çok saydam gerçekten bu konuda kişinin vücuduna yansıyan etkileri de bu şekilde oluyor" (K5)

"Genelde benim ailemde duygularını açıkça belli etmede böyle sorunlar yaşanmıyor ama bence de hani bunlar hep konuşulmalı. Hatta ben bence az önce yaşadım bunu erkek arkadaşımla haberleşmiştik bana birdenbire şey dedi. Ben keyfim yok yatacağım biraz dedi ve telefonu kapattı bende mesaj attım ne oldu konuşalım filan diye bir anda interneti kapandı böyle. Problemi çözmekten ziyade uzaklaştı. Bu da insanın canını çok sıkan bir şey. Toplumsal cinsiyet rolleri her alanda olduğu gibi ifade özgürlüğü konusunda da kısıtlıyor bizi. Kadın şöyle yapar erkek şöyle yapmaz filan. Bence etkisi var tabii ki." (K5)

"Benim ne ailemle ne eşimle ne yakın çevremle herhangi bir duygu problemi yaşamadım herkes birbirine belli eder. Ama yaşadığını gördüğüm kişiler var mesela bir arkadaşım erkek arkadaşından çok fazla sevgi göstermiyordu. Sevdiğini ama hep içinde yaşadığını göstermediğini düşünüyor ve bunun çocuğun aile yapısından kaynaklandığını düşünüyor. Çok ataerkil bir ailede olduğundan bahsetti. Annesinden babasından o şekilde gördüğü için annesi ile babası hatta ailenin diğer büyükleri de o şekilde davrandığı için (büyükbaba -dede gibi). Mesela arkadaşı ona şu cümleyi kurmuş "ben hiç o şekilde görmedim ve sevginin de bu şekilde ilerleyebileceğini düşünüyorum benim annemle babam aile büyüklerimizin yanında bırak el ele tutuşmayı yan yana bile oturmazmış", şeyde demiş hatta "bende kendimi hatırladığım yaşımdan itibaren babamın beni öptüğünü hatırlamıyorum demiş." (K7)

"Kesinlikle evet. Bence insanlar düşünceleri açıkça ifade etmekten çekinmemeliler. Bu durumun ilk basamağı ailede olur, ailede zaten açıkça ifade edilmeyen sevgi kişinin hayatında ileride ki hayatında büyük sorunlara yol açabilir. Eşler ve bireyler arasında duyguların açıkça ifade

edilememesi bu tür durumlarda zaten çekingenlik vs. ortaya çıkıyor ve tabii ki bu da iletişim bozukluğuna yol açıyor. İfade edilmeyen duygular arasında da aslında binevi soğukluk girmiş oluyor. Aslında şöyle bir durum söz konusu kadının doğası gereği annelik iç güdüsü oluşu duygularının erkekten farklı ve daha yoğun, daha duygusal olması nedenle sevgimizi ifade etmekte bence erkeklere göre daha az çekingenlik yaşıyoruz. Erkekler işte ilk olarak ailede başlayan duygu eğilimi yeterince kavrayamazlarsa aynı ailede doğru şekilde sevgiyi aşılayamazsa erkekler ileri ki yaşamlarında sevgiyi ifade etme konusunda daha çekingenlik olduğunu düşünüyorum. Bu erkeğe atfedilen bu erkekler ağlamaz tarzı söylemler sert duruşları erkeğin duygularını rahatça ifade etmesi konusunda da bir sıkıntı ortaya koyuyor." (K8)

"Benim eşim tam olarak böyle bir insan hiçbir şekilde konuşmaz duygularını anlamak çok zordur. Hani kızdığını da anlamak çok zordur. İletişim kurmayı hiçbir zaman tercih etmiyor kızsa da üzülse de bir süre kendi başına kalmayı tercih ediyor. Bende tam tersi çok konuşmayı seviyorum onunla sürekli iletişim kurmak istiyorum. Aramızda bir problem olsa bile hayatta küsmem kin tutmam. 'Bu bana böyle yapmıştı bende ona şöyle yapayım' asla böyle bir insan değilim. Ama benim eşim sen küsersin o senden daha fazla küser. Ben onu bir şekilde alttan girip üstten çıkıp bu şekilde konuşturduğum için ya da hani artık bu duruma alıştığım için artık yani ben konuşmaya çalışıyorum sürekli. Mesela küstüğüm zaman veya bir şeye kırıldığım zaman bunu illa ki konuşmam lazım o şekilde devam etmem lazım. Bunu öğrendim artık buna göre davranıyorum. İletişimi bir şekilde ben kurmaya çalışıyorum. Ne kadar sağlıklı orasını bilemem yorucu oluyor mu tabii ki çok yorucu oluyor. Hep ilk adım ben tarafından atılıyor. Bu konuşulacaksa konuşulacak halledilecek." (K9)

"Evet, oldu. Olumlu veya olumsuz davranmak yerine sessiz kalınarak çözümsüzlüğe itildim çok kez. Bunu bazen ben de yapıyorum ama karşımdaki insana göre hareket ettiğim için kendimi hırpalamak istemiyorum cevabını alamayacağım tartışmalara girerek. Bu sessiz şiddetin daha çok zarar verdiğini düşünüyorum çünkü iyi ya da kötü bir sonuçla bir duygu hissetmem gerektiğine inanıyorum. Ama belirsizlik yaşayarak kuruntulu ve takıntılı bir insana dönüştüğümü düşünüyorum." (K10)

Katılımcı kadınların verdiği cevaplar doğrultusunda iletişim kurmanın bireyler arasındaki ilişkide ve bireyin üstünde oldukça önemli bir yere sahip olduğu saptanmaktadır. İletişim eksikliğinin birey üstünde stres, kaygı bozukluğu, takıntılı ve belirsizlikten kaynaklı kuruntulu düşünceler, öfkelenme, kendisini değersiz hissetme gibi duygulara sebep olduğu gözlemlenmektedir. Büyüdüğü aile, içinde bulunduğu ortamdaki gelenek ve göreneklerin bireyin duygularını ifade etmesinden etkili olduğu ve bireyin bir anlamda ailede gördüğü iletişim kurma becerilerini kendi hayatına dikte ettiği gözlemlenmektedir.

4.8.3.1.2. Toplumsal Cinsiyetin Aile Ortamında Bireyler Arasında Eşitsizliğe Dönüşümü

Katılımcı kadınlara yakın çevrenizdeki insanların giydiğiniz kıyafete, dışarı çıktığınız saate, kimlerle görüşeceğinize, nereye gideceğinize karıştığı durumlar yaşadınız mı, kadın ve erkeğin bu noktada aynı tepkilere maruz kaldığını düşünüyor musunuz, sorusu sorulmuştur ve cevaplar şu şekildedir:

> *"Benim ailem geleneklerine çok bağlı bir yapı aile olmadığı için daha sosyal bir aile yapısına sahibim bu yüzden dışarı çıkma saatlerime ya da kimlerle görüşeceğime ailem çok karışmıyor. Aslında burada bir güven çerçevesi olduğu için bir şey demiyorlar." (K1)*

Katılımcı 1, ailesini geleneklerine çok bağlılık göstermeyen sosyal bir aile olarak tanımlamaktadır. Ailesinin bu yapısı sayesinde ise kendisi üzerinde herhangi bir kısıtlamaya gidilmediğini ifade etmektedir. Bu kapsamda katılımcı 1'in ifadesinden bireylerin belirli alanlarda kısıtlanmasının sebebi ailenin sahip olduğu yapı ve bir bakıma gelenekselci düşünce yapısının olduğu saptanmaktadır.

> *"Tabii ki de benim kıyafetlerime, nereye gideceğime, kimle görüştüğüme çokça karışılıyor hani ailem tarafından olsun çevrem tarafımdan olsun ben erkeklere bu kadar karışıldığını kesinlikle düşünmüyorum. Giydiğimiz kıyafetler yaşadığımız hayat başkaları tarafından kısıtlanmamalı belirli kalıplara sokulmaması gerekiyor. Namusun sadece kadınlara atfedilmesi durumu onları toplumda baskıcı bir zihniyetle karşı karşıya bırakıyor bana kalırsa. Bu durum tabii ki aynı zamanda ataerkil bir toplumun getirisi olduğunu da düşünüyorum çünkü erkeğin toplumdaki yerinin kadına göre daha yüce bir şekilde konumlandıran zihniyetin ürünü bu ve bence bana kalırsa kıyafetlerin renklerin mesleklerin düşüncelerin vs. bunların cinsiyetinin olmaması gerekir. Yakın çevremde şöyle bir tane örnek verebilirim çok yakın bir arkadaşım şort giyindiği için yaşı oldukça büyük bir amcanın yanacaksın cehenneme gideceksin tarzı bu şekilde manipüle etmeye çalışması oldukça yanlış bir davranış. Dini duyguların bireysel olduğu düşüncesindeyim ve din bence bu konuda böyle bir şekilde kullanılmaması gerekir ve herkesin dini kendinedir. Toplumda da yani böyle şeylerin sadece kadına atfedilmemesi gerekir diye düşünüyorum." (K8)*

Katılımcı 8, toplum içinde kadınların kişisel tercihlerinin kısıtlandığını erkeklerin ise bu şekilde kısıtlanmadığı dile getirmektedir. Bunun sebebini ise ataerkil düzene bağlamaktadır. Tanık olduğu bir olayla dini değerlerin kullanılması ve toplum içinde kadının maruz kaldığı psikolojik şiddete örnek vermektedir.

> *"Evet buna maruz kalıyoruz. Çünkü ben gece 12:00 da dışarı çıkarken annemler bana bir sıkıntı çıkaracağımdan veya sokakta bir erkeğe laf atacağımdan değil tam anlamıyla tacize uğrar mıyım sokakta katledilir*

miyim düşüncesiyle çıkmasan mı düşüncesiyle hareket ediyorlar baktığımızda bir yere giderken ya da kıyafetim çok açıksa ki biraz da ortamdan ortamda fark ediyor ben İzmir'de okudum daha rahat kıyafetime hiçbir şekilde ailemde karışmadı çünkü ortam buna biraz daha müsaitti fakat Çankırı'da olduğumda daha sıkıntılı bir süreçti işte ailemde beni kısıtlamasa da dışarıdan gelebilecek tepkilere karşı buraya daha uygun giyinsen daha iyi olur düşüncesiyle önerilerde bulundu. Ailem konusunda bir sıkıntı yaşamasam da ailemde toplumun durumuna göre maalesef benim güvenliğimi sağlamak için bu konularda fikirler beyan etti. Çünkü ben İzmir'de on ikide dönerken çok fazla korkmuyordum fakat Çankırı'da dönerken aman dikkat et kızım oluyor. İzmir'de ailemle de yaşamadım ama oranın imkanları ya da sokaktaki hayatın devam edişine baktığımızda imkanlar daha kolay ve rahatken kendimi güvende hissederken Çankırı'da biraz daha farklı ve biraz daha zihniyete bağlı olarak bu şeylere maruz kaldığımız oluyor. Bu arada babam benim şort giymeme karışmaz ama abim şort giydiğimde hiç yakışmıyor bu sana der." (K11)

Katılımcı 11, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ilden ile farklılık gösterdiğini ve sebebinin de oradaki yaşayan insanların zihniyetine bağlı olarak değerlendirdiği saptanmaktadır. Aynı zamanda ailesinden yana bir sıkıntı yaşamadığını dile getirse de toplumda hakim olan zihniyetten dolayı ailesinin topluma göre şekil aldığı durumlardan bahsetmektedir.

"Bizim bir tanıdığımız vardı bir aile. Erkek çocuklarının eve geldiği saati çok önemsemeyen kızlarını da evden çıkarmayan. Başka bir tanıdığımız vardı İstanbul'da yaşıyorlar oğlu işte iyi bir bölümde iyi bir üniversitede okudu övündüler bununla ama kızlarına gelince kız daha iyi bir yer kazanmasına rağmen başka bir şehirde tıpa girebilecekken göndermediler. Eve yürüme mesafesinde eczacılığa gitmiş başka şehre göndermemek için kızlarını." (K6)

"Kadın ve erkek bu konuda eşit tepki görmüyorlar. Kadınların çoğu davranışı, giyinişi, özgürlüğü kısıtlanırken erkeklerin davranışları tepki görmüyor." (K10)

"Çok yaşıyorum. En basiti yani kendi ailemde yaşıyorum. Bir abim var istediği saatte çıkıyor geliyor ama ben bir bakkala bile çıksam nereye gittin, niye gidiyorsun, ne yapacaksın bu şekilde karışmalar çok oluyor. Bence bu eylemlerin kaynağı da dediğiniz gibi hani Türkiye'de kadına şiddet çok olduğu için belki ailemizin korkusundan kaynaklanıyor olabilir. Erkek çocuk kendini korur ama kız çocuk biraz daha naif olduğu için kendini koruyamaz gibisinden." (K12)

Katılımcılar verdikleri cevaplarla kıyafet, dışarı çıkma saatleri, kimlerle görüşeceği karar verme gibi kişisel kararları alma noktasında kadının ve erkeğin eşit olmadığı saptanmaktadır. Bu eşitsizliğin ise kültürel yapı, gelenek ve görenekler, dini değerler, aile yapısı ve bulundukları coğrafi bölge ile ilgisi olduğu açıkça saptanmaktadır.

4.8.3.1.3. Kadının Ev İçindeki İşleri Bakışı

Katılımcı kadınlara "Ev içindeki işler" ve "dışarıdaki işler" cinsiyete göre ayrılır mı, bu işlerin aksaması halinde (Örneğin; evde yemek hazırlanmaması, faturalarının ödenmemesi gibi) aile bireyleri tepki gösterir mi, gösteriyor ise kadının ve erkeğin gösterdiği tepki farklılık gösterdiğini düşünüyor musunuz sorusu sorulmuştur ve cevaplar şu şekildedir:

> *"Şimdi ev içerisindeki işleri tabi eli daha yatkın olduğu için onların yapması uygundur diyemem, gidip de bir erkek çok yemek yapmayı beceremez, temizlik yapmayı beceremez gibi düşünüyor toplum ama yemek yapan erkekte var temizlik yapan erkekte var ki benim erkek arkadaşım çok güzel yemek yapar çok güzel temizlik yapar. Ben onun kadar güzel yemek yapıp da temizlik yapmamam. Toplum genelde ev içindeki işleri kadınlar yapar diye baskıladığı için kadınlarda mecbur çocuğa bakıyor altını değiştiriyor yemek yapıyor aslında bu toplum üzerindeki baskı onları o şekilde şekillendiriyor. Erkeklerde dışarı çıkıyor ağır iş yapıyor akşama kadar yoruluyor ama bir bakımdan aile dediğiniz şey kadın ve erkeğin eşit olarak paylaşmış olduğu ve ölene kadar birlikte bir şeyleri paylaşacak oldukları bir durumdur. Her şey ortaktır. Çocuklara da bakılacaksa o çocuğu banyo yaptırırken annesinin de yaptırması lazım babasının da. Çocuk babasının elinden yemek yemiyorsa kadın yedirir babası parka götürür. Her şey ortak her şey birlikte yapılabilmeli." (K1)*

Katılımcı 1, aile içindeki işlerin ortak yapılması gerektiğini, herhangi bir ayrım durumda ise cinsiyete bağlı olarak ile yapabilirlik düzeyinin belirlenmemesi gerektiğini vurgulamaktadır.

> *"Şu anda cinsiyete göre ayrılıyor ayrıca zaten geçmişten gelen bir şey işte kız çocukları yemek yapar erkek çocukları dışardaki işleri halleder. Bakkala gider elektrik su faturası yatırmaya gider. Ev içerisindeki görev ve sorumluluklar aslında dağıtılması lazım eşler arasında. Tabi bu işler kadın işi erkek işi diye ayrılmaması lazım. Kadın dışarıda bir elektrik faturası yatırırken erkekte evde salatayı yapabilir. Ben öyle bir ailede büyüdüm ki benim annem ve babamda çalışıyor bizim evde bu problem hiç yaşanmadı. Ben şöyle bir ailede büyüdüm baba sorumlulukları çok fazla bilmez bütün sorumlulukları anne bilir. Benim babam ekmeğin fiyatını bilmez. Anne alır gelir anne faturaları öder ben bu konuda büyüdüğüm için güçlü anne karakterinde büyüdüm…Akşam yemeğin tuzu tam değil diye sofrayı kaldırıp atan erkekler yok değil." (K2)*

Katılımcı 2, kendi aile yapısından bahsetmekte ve toplum içinde erkek işleri olarak atfedilen eylemleri annesinin yaptığını ifade etmektedir. Bu eylemlerin kadın işi ve erkek işi olarak ayrılmasını geçmişten günümüze gelen bir durum olarak değerlendirmektedir.

"Ben özellikle cinsiyete göre bunların hiçbirinin ayrıldığını düşünmüyorum çünkü bir evlilik yapmışsındır partnerlerden biri yaşamını yitirmiştir ya da yollarını ayırmak zorunda kalmışlardır en basitinden en olabilecek ihtimali söylüyorum bir kadında evin işini ve dışarısı işini yapar çalışır bir erkekte aynı şekilde ev işini de yapar çocuklarını da bakar dışarı işini de yapar. Bu bizim yine onları kısıtlamamızla alakalı onlara belli roller vermemizle, yoksa insan yapabilir bunların hepsini hiçbir kısıtlama zorlanma yok. Aile bireyleri buna kesinlikle tepki gösterirler nasıl diyim örneğin dul bir kadın ve dul bir erkeğin çoğunu hemen evlendirmeyi düşünüyorlar niye yanına bir erkek olsun yanına bir kadın olsun işte evin işini yapsın aslında insanları yalnız veya kendi halinde kısıtlanmadan belli bir rolün altına girmeden kendi başına bir şeyler yapma izni tanımıyoruz aslında insanlara." (K3)

Katılımcı 3, eylemlerin bu şekilde ayrılmamasını gerektiği düşünmekte sebebini ise bu şekilde yaparak bireylerin yapabilirlik düzeyinin kısıtlanmasıyla ifade etmektedir. Her bireyin eylemleri erkek işi, kadın işi diye ayırmadan başka bir bireye ihtiyaç duymadan yapabilecek beceriye sahip olduğunu vurgulamaktadır.

"Bana göre olmalı kadın, kadın olarak evinde veya dışarıda veya toplum içinde nasıl olması gerektiği rolü üstlenmeli erkekte evinde toplumda nasıl gerektiği rolü üstlenmeli. Şu değil kadın köle gibi evde yemeğini yapacak ama bunun karşılığında bir değer görmezse e bu kölelik oluyor ama bunun karşılığında erkek kadına eline sağlık hayatım çok güzel olmuş çok beğendim ya her işi de sen yapıyorsun sana yardımcı olmayı çok isterim ne yapabilirim gibi duygularla yaklaştığı zaman zaten bu ilişkiler tartışılmaz bu böyle olmadığı için tartışılıyor ve söz konusu oluyor. Yapılan bu işler saygı sevgi içerlemeli kültürel anlamda baskı içermemeli karşılıklı uzlaşma içinde hareket edilmeli diye düşünüyorum. Bana gelecek olursak benim ilişkimde değerlendirecek olursam ben hem evime hem işime hem de okuduğum okuluma karşı sorumluluklarımı biliyorum hem okuyorum hem çalışıyorum hem ev hanımıyım bunu çok iyi yürüttüğümü düşünüyorum ama eşimden bu konuda takdir almasam yıpranırım üzülürüm ve yapmamaya başlarım ve değer görmediğimi hissettiğim için bir olur iki olur ama üçüncüye mutlaka bir tartışma söz konusu olur. Bu anlamda da eşinden değer gören biriyim, takdir edilen biriyim, saygı duyulan bir bireyim. Toplumda da böyle olsa bu sorunların tartışılmaz olan bir durum konusuna geliriz. Belki de bizde bu durumun bu noktasında gelmesine ben izin verdim ben yönlendirdim çünkü mesele bir yemek yapıyorum güzel olmuş mu diye soruyorum mesela beğendiysen puanlandır diyorum on üzerinde kaç verirdin diyorum kendimi bu anlamda değerli hissettirmeye çalışıyorum değer görmeye çalışıyorum bu da aslında kadının üstlenmesi gereken bir rol." (K4)

Katılımcı 4, aile içinde kadın ve erkeğin üstlendiği rolleri ayrıştırılmasını desteklediğini fakat bunu toplumsal bir baskı aracına dönüşmeden bireyler arasında karşılıklı sevgi ve saygı içerisinde yapılması gerektiğini vurgulamaktadır.

"Evet tabii ki de cinsiyete göre ayrılıyor. Hatta çalışan bir kadın dahi olsa hem iş hem de ev işinde sorumlu şekilde gözüküyor. Bu işlerin aksaması halinde erkek bireylerin kadınlara tepki gösterdiğini düşünüyorum 'aa yemek olmadı, ne zaman olacak, kahvaltı hazır değil ben aç kaldım' bir beklenti içerisinde ve bu beklentisi karşılandığında bazen sinir bazen üzgün bir tepki gösterdiğini düşünüyorum. Mesela kadın yapmadığında kadının tepkisi çok normal olabiliyor çünkü kadın kalkıp kendisi yapabiliyor ama erkek kadın yapmadığında tepkisi daha farklı oluyor. Kadına yapması gereken bir görevmiş nasıl yapmaz tutumu içerisinde oluyor. Bazı rollere uygun davranmam bekleniyor mesela ev işinde kadın annesine yardımcı olmalı ona destek olmalı ev işlerinde anneme yardım etmem gereken temizlik bulaşık gibi işlerde daha çok erkekten çok kadının üstlendiği rollerde sıkı sıkıya bağlılık görülüyor." (K5)

Katılımcı 5, evdeki işlerin cinsiyete göre ayrıldığını kendisinin ev işlerinde annesine yardım etmesiyle örneklendirmektedir. Ev içinde kadına verilen görevlerin aksaması halinde erkeğin bu duruma tepkisi oldukça fazla iken erkeğe verilen görevlerin aksamasına aynı dozajda tepki verilmediği ifade edilmektedir.

"Ev içinde şu iş kadının bu iş erkeğin şeklinde değil de yine de bir iş bölümü olabilir. Fakat bu işi sen neden yapmadın bu senin görevindi gibi şeyleri kabul etmiyorum. Örneğin çalışmaya başladığım yerde erkek olan bir iş arkadaşım, başka bir kız var oda evli fakat onların ilişkileri daha olması gereken gibi iş bölümü var, kadın erkek beraber bir şeyler yapıyorlar onlar şey demişti nasıl ya eşin sana her sabah kalkıp kahvaltı mı hazırlıyor filan diye sormuştu erkek olan. Tabii ki de o onun görevi demişti hayretle izlemiştim onları. Elbette kadın hazırlamak zorunda değil yani." (K6)

Katılımcı 6, ev içindeki işlerde bir iş bölümünün olması gerektiğini savunmakta fakat bu işlerin cinsiyete göre ayrılmasını reddettiği gözlemlenmektedir.

"Bana göre ayrılmaz ev içindeki işler dışarıdaki işler, kadın işi erkek işi ama toplum hepimizi aileler hepimizi toplumun o rollerine göre yetiştiriyor. Bizim evin içinde kadın işi erkek işi olarak hiçbir ayrım yok. Mesela eşim işteyse ben evdeysem ben yaparım yemeği ben işteysem eşim yapar. Bunda hiçbir zaman kendi aramızda böyle yapalım şöyle yapalım diye konuşmadık evlendiğimizden beri o şekilde gelişti. O şekilde devam ediyor. Bulaşık makinasını ben doldururum o boşaltır. Aslında kim neyi en iyi yapabiliyorsa onu tercih ediyor. Yalnız şöyle bir durum söz konusu hani dedim ya aileler o şekilde yetiştiriyor diye şimdi eşimin iki tane ablası annesi var doğal olarak ona ütü yaptırılmamış ve bu konuda artık bu yaştan sonra bir becerisi yok yani onu ok iyi yapamıyor ama bana da demez ki benim bu kıyafetim niye temiz değil neden buda ütülenmedi demez. O konuda başarılı olmadığı için ben takip eder yaparım ben onu yaparken oda mutlaka başka bir şey yapıyor." (K7)

Katılımcı 7, aile içinde cinsiyete dayalı herhangi bir ev işi ayrımına gidilmediğini ifade etmektir. Bunun beraberinde ailelerin çocukları toplumdaki kalıp yargılara göre

büyüttüğünü, eşinin de bu şekilde büyütüldüğünü ve çocukluk döneminden bu zamana kadar bazı işlerle ilgilenmediğinden dolayı gereken beceriye sahip olmadığını ifade etmektedir. Bu kapsamda bireylerin yaşamları boyunca maruz kaldığı uğraşlar onların becerilerinin gelişiminde etkili olduğu saptanmaktadır.

> *"Ev işleri sadece kadının değil evdeki tüm bireylerin görevi olması gerekir aslında herkes edinmesi gereken temele baktığımızda temel bir beceri bu. Ev işleri cinsiyet rolü kesinlikle olamaz. Evde yemek yapılmadığı zaman erkeğin kadına gösterdiği tepki ile fatura ödenmediği zaman kadının erkeğe gösterdiği tepki asla bir değil yani. Kadınlara annelik, eş olmak ve kız evlat olmak gibi vasıflar yükleniyor erkeğe erkek olmak, hükmetme erkine sahip varlık olarak erkeğin bu şekilde atfedilmesi cinsiyet ayrımcılığına yol açıyor. Her şeyden önce ben kesinlikle özgür iradeye sahip bireyler olduğumuzu düşünüyorum ve hepimiz haklar bağlamında eşitiz ve hepimiz anne olmak, eş olmak dışında kadınız insanız. Olaya böyle bakılması gerektiğini düşünüyorum ve erkelerde ev işi ne biliyim işte bir kadın yemek yapmadığı zaman bugün neden yemek yapmadın diye aşırı üzerine gidilirken bir erkek bir ampulü değiştirmediği zaman ben kadının bu kadar tepki gösterdiğine tanık olmadım." (K8)*

Katılımcı 8, ev içindeki işlerin kadına ve erkeğe göre ayrılmasını gereken bir beceri olmadığını bu işlerin temel bir beceri olduğunu belirtmektedir. Ev içindeki bireylere verilen sorumlulukların aksaması halinde kadına verilen tepki ile erkeğe verilen tepkinin aynı dozajda olmadığı ifade etmektedir. Bu bağlamda toplum kadından cinsiyet rollerine daha sıkı bağlılık göstermesini beklediği saptanmaktadır.

> *"Bizde yok o ayrım dediğim gibi yeri geliyor eşim yatırıyor yeri geliyor ben yatırıyorum. Şöyle bir şey var ama mesela çocuğum yemek istediği zamanlarda direkt babasından istiyor. Bende müdahale etmiyorum. Bazen annemler 'oğlum annen yapar, yemeği annen yapsın, annen versin' diyor. Ama öyle değil babasından istiyor yemeği ve onun da alışması lazım. Babası da yemek yapabilir babası da ben rahatsızlandığımda bulaşıkları yıkayabilir ya da başka işlere yardımda bulunurlar bu görev dağılımı direkt bir kişiye özgü görmüyoruz. Bunu direkt annesi yapmalı bunu babası yapmalı şeklinde. Gözünde o şekilde bir çerçeve oluşturmuyoruz. Annelerimiz babalarımız direkt bu şekilde kesinlikle. Babamın çok katı kuralları var aslında karnı acıktığında mesela dolabın yolunu bilmez o derece de annem mutlaka pişirecek ve önüne getirecek. Ya da kıyafetlerini annem verecek kıyafetlerinin nerde olduğunu dahi bilmez. Aslında bu konuda biraz farkındalık var bazı şeylerin değiştiğini biliyorlar ya da kadına şiddet uyguladıkların farkında ola ola bu durum artık onların rahatlarına mı geliyor işlerine mi geliyor bilmiyorum ama bunu devam ettirme çabası içerisindeler (yemek yapmadığı için sofranın devrilmesi, çocukların kıyafetleri pis diye kadının sorumlu tutulması) Mesleki anlamda çok sık geliyor böyle şeyler benim karşıma ben avukatım birçok şey duyuyorsun. Ama kendi hayatımda böyle bir şeyin farkında değilim. Az*

önce iletişimsizliğin bir şiddet olabileceğinden bahsettik ama ben artık bununla baş etmeyi öğrendim. Bu durum beni etkilemiyor bir şekilde ne yapıp edip o iletişimi kuruyorum." (K9)

Katılımcı 9, kendi çekirdek ailesinde işlerin cinsiyete dayalı ayrılmaması noktasında özellikle dikkat ettiklerini ifade ederken anne ve babasının ilişkisinden bahsetmekte kadın ve erkek için biçilen rollere olan bağlılıklarının ne derecede olduğunu gözler önüne sermektedir. Annen ve babasının bu rollere bağlılık göstermesi, çekirdek ailesinde ise cinsiyete dayalı ayrım yapılmaması nesiller arasında toplumsal cinsiyet kavramının bir anlamda yumuşadığını göstermektedir.

"Yani ev içindeki işlerde illaki şu şekilde bir ayrımcılık oluyor mesela bir erkeğin yapabileceği güç fiziksel güç olan işle bir kadının yapabileceği fiziksel güç aynı olamaz. Erkek bir şekilde bundan yüksek oluyor ama onun dışında fiziksel güç gerektirmeyen hani normal bir şekilde yapılan şeylerde bence cinsiyete göre ayrılmasına gerek yok. Erkek de yemek yapabilir kadın da bir eşyayı tamir edebilir bence. Beceri biraz şey Allah'ın verdiği bir şey mesela kaportacı kadınlar da var küçükken bebekken bebekler ile oynayıp sonra kaportacı olanlar. Çocukluktan beri yaptığım şeyi sürekli tekrar edersem yeteneğim yoksa bile bir yeteneğim oluşur." (K12)

Katılımcı 12, erkeğin sahip olduğu fiziksel güçten bahsetmekte ve bu gücün bir noktada ayrım oluştuğunu fakat diğer işlerde bir ayrım olmadığını ifade etmektedir.

Katılımcıların verdiği cevaplar doğrultusunda işler konusunda bir iş bölümüne gidilmesi gerektiğini fakat bu bölüşümün cinsiyete dayalı ayrılmaması gerektiği saptanmaktadır. Ayrıca eski nesillere göre bu noktadaki ayrımın yumuşadığı ve toplum içinde kadının ve erkeğin yapması gereken işlerin bir birliktelik ve paylaşım ile yapılmaya başlandığı gözlemlenmektedir.

4.8.3.2. Sosyal Hayat İçinde Toplumsal Cinsiyetin Kadın Üzerinde Psikolojik Şiddete Dönüşümü

Kadın katılımcılar içinde bulundukları sosyal çevre içinde fiziksel özelliklerinden dolayı maruz kaldıkları psikolojik şiddet şu şekilde örneklendirmiştir*:*

"…18 yaşında uzun boylu ve geniş kalıplı bir bedene sahibim ve 16 yaşından beri sürekli gerek aile gerek arkadaş gerek yakın çevre ortamında erkek gibisin, kaslısın, güreşçi misin, gülleci misin gibi tutumlara çok fazla maruz kaldım. Başka bir yönde ben hafif kilolu bir insandım vücut hatların çok büyük çok kilolusun daha bol giyin. Blazer veya ceket tarzı şeyler giydiğimde erkek gibi mi davranıyorsun erkek gibi mi görünmek istiyorsun gibi şeyler insanları kırıyor daha ama nasıl deyim 18 yaşındayken kim olduğunu ve toplumdaki rolünü yeni yeni bulmaya çalışıyorken aslında sizin bana söylediğiniz şeyler benim kendimi

oluşturma gibi bir nasıl desem savunma mekanizmam sizin beni gördüğünüz şeyler karşı ben kendim dışında size yeni bir ben oluşturuyorum ve size tamamen bunu sunuyorum ve bu bir yerden sonra içimdeki bana zarar veriyor. Ve bu sizin aslında birebir bana yaptığınız kişiliğimi baskılamama neden oluyor…Benim kaygı bozukluğum var anksiyete buna sahip olduğum bilindiği için bile çok fazla linç yiyorum en ufak laflarla sözlerle bile. Ailenin delisi gelmiş yok sen otur başın döner yine krize girersin yok buna da bir şey söylenmeye gelmiyor şeklinde." (K3)

Katılımcı 3, sahip olduğu fiziki yapısı ve kıyafet tercihlerinden dolayı çevresinden aldığı tepkileri belirtmekte ve bu tepkilerin toplumun kadın için uygun gördüğü kalıp yargıların dışına çıkması halinde ortaya çıktığı saptanmaktadır.

"…Biraz ben kiloluyum fiziksel özelliklerim bakımından aslında ben kendimden rahatsız oluyorum ama dışarıdaki insanlar benim fiziksel görünüşüme bir şey diyemese de ben onların bakışlarından konuşmalarından rahatsız oluyorum illaki insan anlayabiliyor." (K1)

"…Tabi ki de oldu yani hayatıma şöyle bir baktığım zaman zaten genelinde bu durumla hani her zaman için karşılaştım ve karşılaşmaya da devam ediyorum en basitinden fiziksel özelliklerimden sen kilo mu aldın işte kilo almışsın ya da işte düşüncelerime karşı saldırılar olduğu gibi fiziksel olarak da fazlasıyla karşılaşıyorum…" (K8)

"Yani benim kendi yaşadığım var. Küçükken hep kilomla dalga geçiliyordu okulda. Bir de gözlük taktığım için işte dört göz falan deniyordu. O şekilde hep maruz kaldım yani." (K12)

Katılımcı kadınların fiziksel özellikleri ile ilgili çevresinden aldığı olumsuz eleştirilerin onların üzerinde yıpratıcı etkiye sahip olduğu saptanmaktadır.

Bireylerin cinsel yönelimlerinden dolayı toplum içinde maruz kaldıkları eylemler şu şekilde ifade edilmektedir:

"Erkekler kendilerini bazen kadınlara daha yakın hissedebiliyor. Bu yüzden cinsiyet değiştirebiliyor. Buda toplumumuz açısından çok farklı algılanıyor istenmiyor. Ben bunlara da saygı duyuyorum sonuçta o insan erkek kişiliğinde rahat edemiyorsa cinsiyetini değiştiriyorsa bu onun kendi bileceği bir iş benim ona söz söyleme hakkım yok. Kaynağını da insanlardan alıyor. İnsanlar çevresindeki insanlara göre şekilleniyor." (K1)

"Cinsiyet rolünü kavramayan arada olan insanlar gelecek olursa eğer ne kadın olduğu ne erkek olduğu belli olmayıp bu rolleri ekonomik gelir sağlamak amaçlı kendini ön planda tutan hayata tutunamayacak, çünkü ülkemizde buna tutunacak bir rol oluşturulmadığı için yani devlet tarafından bu açıklar kapatılmadığı için hükümet tarafından bu roller insanlara eğitici olarak öğretilmediği için maalesef onlarda ne yapacaklarını şaşırdıkları için doğal olarak biz buyuz deyip medyayı da

kullanarak dejenere ediyorlar. Doğal olarak kadın erkek rolleri ayrıştırılma noktasında baskı uygulattırıyorlar. Bu noktada maruz kalınıyor." (K4)

4.8.3.3. İş Hayatında Toplumsal Cinsiyetin Kadın Üzerinde Oluşturduğu Psikolojik Şiddet

Katılımcılara kadınların iş yerlerinde maruz kaldığı psikolojik şiddete örnek verebilir misiniz sorusu sorulmuştur ve cevaplar şu şekildedir:

"Genel olarak gözlemlerimle iş hayatındaki insanların özellikle psikolojik şiddete maruz kaldığını düşünüyorum. Mesela kadın başarılı olduysa bunun bir ayrımcılıkla olduğu düşüncesi veya kadın bir hata yaptıysa bunun zekayla ilişkilendirilmesi ama erkek başarılı olduysa bu sadece onun başarısıdır ve bu o iyi olduğu içindir ama kadın olduysa bunun altında başka nedenler aranması psikolojik şiddete maruz kaldıklarını düşünüyorum." (K5)

Katılımcı 5, kadının iş hayatında maruz kaldığı psikolojik şiddeti başarı normu üzerinden açıklamakta kadının göstermiş olduğu başarı bireysel olarak değerlendirilmediğini erkeğin gösterdiği başarı ise sadece erkeğin başarısı olarak değerlendirildiğini ifade etmektedir. Yine bu bağlamda kadının iş hayatında başarısızlık sergilemesi kadının zekasıyla ilişkilendirip kadın küçümsenmekte ve yetersiz hissettirilmektedir.

"Bir yerde işe girdim Çankırı'da normalde 6.30 da çıkış saati ama burada mesela şey var 6.30 da çıkarsan bir garip karşılanıyor. Ben iki tane erkek ile çalışıyordum benden biraz büyüklerdi yaşça. Ben böyle altı buçukta filan çıkınca benimle alay etmişlerdi alarm kurun çıkacak filan demişlerdi. Bir Mali müşavirin yanında çalışırken örneğin birisine çay götürüleceği zaman erkekler götürmesin kadınlar götürsün ya da bulaşıkları kadınlar yıkasın erkek çalışanlara yaptırmayın gibi bir tutumu vardı." (K6)

Katılımcı 6, iş yerinde psikolojik şiddete örnek olarak çıkması gereken saatte ofisten çıkmasına rağmen erkek iş arkadaşları tarafından maruz kaldığı sözel baskıdan bahsetmektedir. Başka bir iş yerinde ise erkek çalışanın toplumun kadın için uygun gördüğü işlerin erkekler tarafından yapılmasına karşı çıkmasını ve bu işleri kadınların yapmasını dile getirdiği durumdan bahsetmektedir. Bu bağlamda iş hayatında da kadın toplumun ona biçtiği roller altında sıkıştırıldığı saptanmaktadır.

"Çok yakın zamanda karşılaştığım bir sıkıntı iş yerinde karşılaştım bununla sadece ben değil diğer arkadaşlarımda karşılaştı. İş yerinde çalışan bir arkadaşımız sürekli bu durumla karşı karşıya bırakıyor ve sanki şey hissi oluşturtuyor siz ne derseniz deyin ne yaparsanız yapın ben kendi bildiğimden devam edeceğim ve sizin bildiğiniz ve yaptığınız her şey

şu anda boş ve gereksiz. Görmezden gelerek yaptırım uyguluyor sadece bana değil çevremdeki herkese aynı şekilde." (K7)

Katılımcı 7, verdiği örnek ile iş yerinde maruz kaldığı psikolojik şiddetin önemsenmeme, dikkate alınmama yönünü vurgulamaktadır.

4.8.4. Psikolojik Şiddet Üzerine

4.8.4.1. Psikoloji Şiddete Maruz Kalma Oranları

Tablo 4.2: Katılımcıların psikolojik şiddete maruz kalma oranları

	Evet	Hayır	Kararsızım	Toplam
Sayı	10	1	1	12
Yüzde	%83,3	%8,3	%8,3	%100

Katılımcı kadınlara psikolojik şiddete maruz kaldığınızı düşünüyor musunuz, bu duruma örnek verebilir misiniz sorusu sorulmuştur ve cevaplar şu şekildedir:

"Benim teyzem Ankara'da sağlık bakanlığında çalışıyor, çalıştığı için arabasını aldı istediği gibi yaşıyor ama mesela kendi annem teyzenin parası geliyor, yediği içtiği önünde, rahat rahat yaşıyor diyor annem mesela 24 yaşında evlenmiş 3 tane çocuğu var annem mesela hayatını bize adamış iki kadın arasındaki farkı aslında biz burada görüyoruz. Kendi annem cinsiyet rollerinden dolayı teyzeme kendi içinde psikolojik bir baskı uyguluyor. O kadın rahat çocuğu yok çoluğu yok kendi parasını kazanıyor ama bir bakımdan teyzem toplum içerisinde de böyle evlenip boşandığı için dul diye çok kötü şeylere de maruz kalıyor hatta parmağında yüzükle geziyor evli zannetsinler beni diye. Bu şekilde davranmak zorunda bıraktırtıyorlar insanlar." (K1)

Katılımcı 1, psikolojik şiddete örnek olarak Ankara'da çalışan teyzesi üzerinden verdiği örnekle toplum içinde dul olmanın oluşturabileceği baskılardan kaçmak için yüzük takmak devam etmek zorunda kalmasını vermektedir.

"Aslında tüm bu bahsettiklerimiz psikolojik şiddetti mesela ben burada bir olay yaşadım. İki tane arkadaşımla akşam görüştüm oturdum yemek yedim. Sonra mekandan ayrıldık Çankırı'nın içinde oluyor bu olay. Ben arkadaşlarım tarafından taciz ve şiddete uğradım. Tabii bu olayı kimse duydu mu duymadı çünkü kendileri de Çankırılı olduğu için mesele kapandı yani kendileri kapattılar mahkemeden gidip kendileri çektiler. Ben bu olayı yaşadıktan sonra mesela ben bu olayı gece birde yaşadım. Bir sürü görgü tanıdığımda var. Mesela bir hafta ben Ankara'ya gittim çünkü çok etkilendim. Sonucun da ise sen niye kaçtın haksız olduğun için mi kaçtın neden gözükmedin bir hafta diye baskılara maruz kaldım veya o saatte o insanların yanında ne işin vardı insanlar kavun değil ki koklayarak anlayayım. Bana şu bile denildi sen yanlış anlamış olmayasın tacizleri. Zaten şiddet vardı darp vardı nasıl yanlış anlayabilirim. Ben ondan sonra iftira mı atıyorum demeye başladım. Kendimi sorgulamaya

başladım bir insanın acaba yani günahına mı giriyorum demeye başladım çünkü bir tanesi evliydi. Yazık hani karısı filan var mı daha sonra anladım ki hayır bu olay böyleydi. Benim bir hafta kaçmamı psikolojisi bozuk diye algılamadılar. Bu noktada bile bir hafta boyunca sen kaçtın çünkü suçlu olduğun için kaçtın dediler." (K2)

Katılımcı 2, yaşadığı saldırı sonucunda toplum tarafından aldığı tepkilerden bahsetmektedir. Burada 'o saatte ne işin vardın orada' sorusu toplumun kadın uygun bulduğu belli saatlerin olduğunu gözler önüne sermektedir. Toplum tarafından kadına uygun görülmeyen bir saate orda olması, maruz kaldığı eylemi normalleştirmekte asıl meseleden uzaklaşıp kadın üzerinde baskı kurulduğu görülmektedir. Ayrıca katılımcı 2 üzerinde yanlış anlamış olabilirsin algısı oluşturulmakta ve somut kanıtların olduğu olayda bile kendisinden şüphe eder hale getirildiği saptanmaktadır.

"Geçen gün Vera diye bir kafede oturuyoruz bir tane abla yardım topluyor herhâlde kanser çünkü saçları yoktu bende şort vardı bacaklarını kapat dedi dedim abla ne oluyor dedi bacaklarını kapat dedim sende dilencilik yapıyorsun. Dinen yasak dedi bende dinen dilencilikte yasak dedim. İyiliğimi yapmak istemedim. Benimde dedi bir kızım var sizin aileniz yok mu dedi size aileniz söylemiyor mu dedi tamam sen kendi kızından sorumlusun benim ailemde benden sorumlu. Birde Çankırı'daki amcalar eskiden gelme bir kültür olarak kapılarının önüne sandalye atıp otururlar bakıyorlar kim ne giymiş kim ne giymemiş herkese bir yorum yapıyorlar sen amcasın babam yaşındasın bu şekilde defalarca laf atılmasına maruz kalınıyor. Çeşit çeşit kültürden gelen insanlar var herkes tabi farklı bölgede yetişti bu tür şeyler oluyor. Dün normal bir kıyafet giydim hani renkli pembe yanımdan iki tane çocuk geçiyordu kıyafetin hiç olmamış dedi. Sana ne bu da psikolojik bir şiddet." (K2)

Katılımcı 2, toplum içinde maruz kaldığı psikolojik şiddetin dini değerler üzerinden yürütülmesine tepki çekmektedir. Beraberinde Çankırı'da geçmişten gelen kültürün maruz kaldığı sözlü şiddetin sebebi olarak görmektedir.

"Ben öncelikle psikolojik şiddete maruz kaldığımı düşünüyorum. Ve hatta psikiyatri doktorum bende bazı tanılar koydu ve bu duygular benden bir anda ortaya çıkmadı bir şeylerin baskılanması sonucunda oldu. Fakat kesinlikle şuradan maruz kaldım diyemiyorum çünkü bende bilmiyorum ne olduğunu, şu davranıştan dolayı böyle oldum diyemiyorum. Küçüklüğümden beri çok maruz kaldığımı da düşünüyorum. Bu sebeple hatta bu alana ilgiyim. İçinde bulunduğumuz aile ortamı daha çok antidepresan kullananlara 'sen hastasın kendini bu şekilde ifade ediyorsun' ya da 'kendini böyle görmek istiyorsun çünkü bununla bu şekilde başa çıkabiliyorsun' şeyi dayatıp uzun bir süre ben antidepresan kullandığım için kendimden utandım. Hiç kimseye söyleyemedim. Bir süre bıraktım da ailem tekrar benim iyi olduğumu düşünsün diye. Sonra tekrar

başladım. Düzensiz olduğum için kilo alımlarımı arttırdı stresimi artırdı uyku düzenimi bozdu. Şimdi tekrar düzene koydum ama o etrafımdan gördüğüm o küçücük sözler hareketler bile beni çok büyük bir şekilde etkiledi." (K3)

Katılımcı 3, küçük yaştan psikoloji şiddete maruz kaldığını düşünmesine rağmen bunu net bir örnek ile ifade edememektedir. Bunu ifade edememesinin bir sebebi psikolojik şiddet içeren eylemlerin farkında olmadığıdır. Ayrıca rahatsızlığından dolayı kullandığı ilaçların çevresinde tepkiye ve dalga geçmeye yol açması birey üzerinde utanç kaynağına dönüşmüştür.

Sen her şeyi bilmek zorundasın her şeye en iyi şekilde cevap vermek en mükemmel olmak zorundasın şeklinde lanse edildi her zaman. Çevremin benden beklentisi buydu daha sert duygusal olarak daha güçlü herkesi idare edebilecek akıllı zeki olmam bekleniyordu. Bu beni çok yoruyor. Hala tatillerde eve gittiğimde o kadar çok yoruluyorum ki iki üç günlük zamanlarda bile. Bu yorgunluk küçük oranda ev ile alakalı işlerden kaynaklı yorgunluk fakat bu beni fazla etkilemiyor. Beni etkileyen tek şey en yakın ailemle konuşurken bile sözlerime laflarıma davranışlarıma her şeyime dikkat etmek zorundayım. Mükemmel olmasam bile öyleymiş gibi göstermek zorundayım ve bazen yakalandığımda çok büyük yalancı damgası yiyorum. Yani yapamıyorum bunu yapacak potansiyelim yok ama yapamadığımda ayrı bir şekilde soykırıma maruz kalıyorum yapmaya çalışıp yapamadığımda da bu seferde beceriksizsin oluyor. Yapamadığımı yapmışım gibi gösterdiğimde zaten bunu yapmalıydın denilip hiçbir şekilde tebrik almıyorum ve bu ortaya çıktığında da üzerine birde yalancı oluyorum. Örnek olarak bu basit öğrencilik konuları değil mesela aynı anda hem üvey annemin psikolojisini hem babamın psikolojisini hem kardeşlerimin durumunu düzenlemek zorundayım. Onlara çok iyi davranmalıyım ki ailede hiçbir sorun çıkmamalı her iki tarafa da laf gitmemeli herkes çok iyi olmalı. Herkesin benim asla katlanamayacağım durumlardaki temennilerini dinleyip buna ayak uydurmalı, üzülsem de sinirlensem de hiçbir şey demeden sırf benden büyük olduğu için bana saygısızlık yapan insanlara saygı duymak zorundayım. Daha 16 yaşındayım annem öldükten bir hafta sonra gelip bana sen evlenmek zorundasın babana bu yaşta yük olursun diyen kadınların şimdi gidip elini öpüp birde onlara hizmet etmek zorundayım. Aile baskısı da toplum baskısı mı? Bir kan bağı var ve seni asla bırakmıyorlar. Sen onların olmak istediği gibi olmak zorundasın ve bazen hiçbir şekilde bundan kurtulamayacakmışım gibi hissediyorum... ...Okulum bitti üç aylık yaz sürecim var bu sebeple eve gideceğim için stresliyim. Küçüklüğümden beri sen ablasın sen sorumluluk alacaksın diye o kadar yüklenmişler ki bana ben onlardan kurtulduğumda bile benim içimdeki hayaletler beni bırakmıyor sen bunu yapmadın deyip bundan dolayı kendi kendime suçluluk duyuyorum." (K3)

Katılımcı 3, ailesi tarafından her zaman ondan en iyisinin beklenmesi, aile içinde kaldıramayacağından fazla sorumluluk verilmesini, ailesinin üstünde kurduğu bu baskıyı psikolojik şiddet olarak değerlendirmektedir.

> *"Eşimden dolayı bir psikolojik şiddette maruz kalmadım ama toplumda bulunduğum konum gereği davranışsal olarak yaklaşıldığında psikolojik şiddete maruz kaldım. Dedim ya işte yani nasıl olmamam gerektiğiyle ilgili bir rol model üstlenip bana böyle olmalısın şöyle olmalısın ya da böyle olunmalı şöyle olunmalı ya da bir başkasıyla örnek gösterilip bunun gibi olmalısın diye bir durum söz konusu oldu. Fakat ben karakterim gereği çok baskın olduğum için onun bu konuşmasına cevap verdiğimden dolayı kendimi bir psikolojik baskı değil bir tartışma bir diyalog bir karşılıklı iletişim olarak değerlendirdiğimden dolayı kendimde olumsuz etki hissetmedim." (K4)*

Katılımcı 4, aile içinde psikolojik şiddete maruz kalmadığını düşünmekte fakat toplum içinde karakteri sebebiyle her zaman eleştiriye maruz kaldığını fakat bunun onu üzerinde bir etkisi olmadığını dile getirmektedir.

> *"İlla ki vardır. Kendini suçlu hissediyorsun sanki sende bir problem varmış gibi halbuki hiçbir problem yok. Şu anda bu yaşımda böyle bir şey yaşamadım fakat daha önce görüştüğüm birisi vardı bir sabah uyandım hiçbir problem yok, kavga etmedik, bir şey olmadı, bir iki gün önce görüştük yüz yüze ondan sonra sabah uyandım günaydın mesajı attım ve cevap gelmedi. Bunun üzerinden bir hafta geçti hiçbir cevap gelmedi bende ne olduğunu bilmediğim için sürekli ne oldu bir şey mi oldu diye sürekli sordum sonra kasıtlı yapıldığını fark ettim. Bir hafta sonra filan en azından hani haber verseydin dedim. Oda kafamı toplayınca yazacaktım dedi."* (K6)

Katılımcı 6, yaşadığı olay ile karşıdaki kişinin sebepsiz yere haber vermeden ortadan kaybolmasından dolayı maruz kaldığı duygusal karmaşayı psikolojik şiddet olarak değerlendirmektedir.

> *"Kendi ailemden örnek vermem gerekirse veya toplumda bu durumunda olduğu düşüncesindeyim. Kendi aileme baktığım zaman benim annem ev hanımı olduğu için rahatlıkla ondan örnek verebilirim diye düşünüyorum. Şimdi şöyle ki babamla arasında herhangi bir anlaşmazlık durumu olduğu zaman babam mesela ekonomik gücünü kullanabilir benim evim var arabam var senin neyin var tarzı. Bu şekilde üzerinde ekonomik güç üstünden bir psikolojik baskı kurabilir ve ben kız çocuklarının küçüklükten itibaren eğitimlerini düzgün tamamlaması gerektiği düşüncesindeyim. Kendi ekonomik güce sahip olduğu zaman bu durumda erkeğe olan bağlılık daha da azalacaktır ve herhangi bir psikolojik şiddetin daha aza indirgenebileceğini düşünüyorum." (K8)*

Katılımcı 8, annesinin ekonomik anlamda babasına bağlı olmasından dolayı karşılaştığı muameleyi psikolojik şiddet olarak değerlendirmekte bunun çözümünde

ise kadınların ekonomik anlamda erkeklere olan bağımlılığını azaltılması olarak ifade etmektedir.

> *"Eğitim konusunda Annemin benden hep daha fazlasını istemesi belki benim üzerinde psikolojik baskıdır ben yıllardır bunu bir şekilde alt etmeye uğraştım bununla bir şekilde baş etmeye uğraştım. Hep daha fazlası belki yorulmuşumdur belki o an 90 yeterlidir ama annem beni 100 için zorluyordu. Bu benim üzerimde başka şekilde yaralar açmıştır bilemiyorum ama yani bu psikolojik şiddet olabilir."* (K9)

(Katılımcı psikolojik şiddete maruz kalıp kalmadığını bir süre düşündü) Katılımcı 9, ailesinin ondan her zaman daha iyisini beklemesi sonucunda kendisinden hissettiği yetersizliği ve maruz kaldığı baskıyı psikolojik şiddet olarak değerlendirmektedir.

> *"Ben psikolojik şiddete maruz kaldığımı düşünüyorum çevremde de olduğunu düşünüyorum özellikle annem ve kardeşlerimde aynı şekilde benimle psikolojik şiddete maruz kalıyor. Yani babadan ve abiden de olsa genel olarak akrabalar olarak da bence bunu en yakın olarak birbirimize yapıyoruz. İlerde belki işe girdiğimde de bu durumla karşılaşabilirim ama şu an çevremde küçük olmak ya da aile içinde küçük olmak, bazı şeylere cevap veriyor olmak, artık kendimizi savunuyor olabilmek bile direkt karşı tarafın bize psikolojik şiddet uygulayabileceği anlamına geliyor. Hemen 'sen küçüksün, sen sus, sen ne anlarsın, siz gençsiniz cahilsiniz' gibisinden şeyler oluyor yani hiçbir şey cahillikle alakası yok ben bu yaşımda benden daha büyük birisinde daha çok şey biliyor olabilirim. Biraz işte psikolojik şiddetle kendilerine öne çıkarmak için uyguladıkları bir durum bu."* (K10)

Katılımcı 10, psikolojik şiddeti en yakınları tarafından görülen bir şiddet olarak değerlendirmektedir. Ayrıca bir birey olarak aile içinde varlığını gösterme, duygu düşüncelerini paylaşmanın bile karşı taraf için psikolojik şiddet uygulamak için yeterli bir sebep olarak görüldüğünü ifade etmektedir.

> *"Açıkçası bu görüşmeyi birkaç gün önce yapsaydık hayır olmadı derdim ama geçenlerde gittiğim bir iş görüşmesi bulundum. Lisans mezunu istiyorlarmış. Görüşmeye gittiğimde 4 yıllık lisans mezunu istiyorlardı görev tanımından bahsederken aslında halk ve ilişkiler olarak alacaklardı birazcık daha idari sektere klik gibi bir şeydi ve burası yurttu. Biz şimdi konuşuyoruz kat temizliği, çarşafların değişmesi, odalar temizlenmesine yardım edilmesi hani düşünce oda temizliği tuvalet ve banyosu vs de var. Sonra idarenin olduğu katıda temizlersiniz dendi daha sonrasında halk ile ilişkiler kısmı nerde buranın sonrasından gelen öğrenci velileriyle vs görüşmeyecekmişim onlar ikramlarda bulunacakmışım. Tabi saygı çerçevesinde hareket ederek bu beklentileri karşılayamayacağımı söyledim. 3-4 katlı bir yurttan. Çarşafları neden değiştireyim. Baktığımızda biraz psikolojik şiddet gibi aynı zamanda ekonomik şiddeti de giriyor. Çarşafları neden değiştireyim halk ve ilişkilerde. Şu an ihtiyacım yoktu fakat daha sonrasında ihtiyacım olsaydı ve ben buna*

mecbur kalsaydım aslında o psikolojik şiddete Görev tanımına girmeyen o işlerin hepsini yapmak zorunda kalacaktım." (K11)

Katılımcı 11, kendi alanıyla alakalı gittiği iş görüşmesinde alanının dışında iş verilmesini psikolojik şiddet olarak tanımlamaktadır.

"Daha önce psikolojik şiddete maruz kaldığımı düşünmüyorum ama çevremde kalanları gördüm. Yani mesela en basiti annem ve babam annem bir şey yapar. Babam der ki sen hiçbir şeyi beceremiyorsun işte yapamıyorsun elini neye atsan kuruyor gibisinden." (K12)

Katılımcı 12, babasısın annesini değersiz hissetmesine sebep olacak söylemlerde bulunmasını, küçümsemesini psikolojik şiddet olarak tanımlamaktadır.

"Şöyle eskiden böyle şeyler çok vardı benim ilkokulda bir tane hocam vardı çocuklara psikolojik baskı uyguluyordu ailenin duyarsız olduğu bir arkadaşım vardı hatta adını da vereyim Samet adında ailenin genel kültür seviyesi de düşük çocuklara ilgisi de düşük. Çocuk sen ne verirsen onu alır. Çocuğa hiçbir şey öğretmemişler hiçbir şey öğretilmeyen çocuk bir şey bilmez ve öylece boş boş bakar. Bu öğretmen artık sinir olduğu için belli bir süreden sonra birazda ailesine laf geçiremediği için çocuğu da daha fazla gördüğü için ailesinde alamadığı hırsı artık çocuktan mı alıyordu bilmiyorum bu durum benim o zaman dikkatimi çok çekmiyordu ama büyüdükçe aklıma geldikçe öyle düşünmeye başladım. Çocuğa sürekli salak mısın salaksın filan diyordu bu çocuk orta okulda yine aynı sınıfa denk geldiğimizde bir hocaya hocam benim kafam çok basmıyor salak olduğumu düşünüyorum bana bunu ilkokuldaki öğretmenimde demişti dedi. Öğretmeni idol görüyor onun dediklerini doğru olduğunu düşünüyor salak diye diye çocuğa kabul ettiriyor. Kabul etmiş yani çocuk. Çevrenizde sizin salak olmanızı destekleyen her şey mevcut." (K7)

Katılımcı 7, sosyal hayatın içinde rol model olarak alınan insanların bireyler üzerinde kurduğu baskı ile empoze ettiği düşünceler ilerleyen süreçlerde kişinin kendi karakteri olarak algılamasına sebep olmasını psikolojik şiddet olarak tanımlamaktadır.

"Evet, karşılaştım. Eğitim hayatımda ailem ve arkadaşlarım tarafından daha iyi derece yapabileceğime dair baskı gördüm. Seçtiğim bölüme dair tüm olumsuzluklar önüme sunulduğu için sürekli savunma ihtiyacı duydum." (K10)

Katılımcı 10, tercihleri ve dersleri konusunda her zaman eleştiriye maruz kalmasını psikolojik şiddet olarak tanımlamaktadır.

4.8.4.2. Psikolojik Şiddetin Kadının Hayatındaki Konumlandırılması

Katılımcı kadınlara psikolojik şiddetin insan hayatında yerini nasıl tanımlarsınız sorusu sorulmuştur ve şu şekilde cevaplar alınmıştır:

"Evet fiziksel şiddette kötü bir şey ama psikolojik şiddet her zaman devam ediyor, mesela çocuklukta yaşadığımız psikolojik şiddet bile hala travmalarımız olabiliyor. Mesela ben hala ayıcığımla uyuyorum. Küçüklükten yaşadığım bir olaydan dolayı hala ayıcıkla uyuyan bir insanım. Onunla uyumaya hala ihtiyaç duyuyorum. Bu benim psikolojimde kalan bir şey." (K2)

Katılımcı 2, çocukluk döneminde maruz kaldığı psikolojik şiddetin etkilerinin hala devam ettiğini, bundan kurtulamadığını ve fiziksel şiddetin kötü yönünü vurgulamasına rağmen psikolojik şiddetin bu yönünün zorluğunu bir anlamda daha öne çıktığına değinmektedir.

"Ben psikolojik şiddeti insanı giderek içine çeken bir bataklığa benzetiyorum. İnsanın kendisini değersiz hissetmesi, güçsüz hissetmesini sağlıyor ve bunların beraberinde aslında özgüven eksikliğini de doğuruyor. Toplum içerisinde korkan, çekingen bireylerin yetişmesini beraberinde getiriyor. İfade eksikliğine de neden oluyor bireyler haklarını savunmada sorun yaşıyorlar…" (K8)

"Bence insan hayatında çok büyük bir yere sahip oluyor çünkü her şeyin kafada olduğu için psikolojik şiddette özellikle beyni yoran bir durum bence her şeyden önce. O yüzden önemli bir yere sahip yani psikolojik şiddetle yaşayıp onun etkilerini taşıyan bir insan daha hassas bir bünyeye de sahip oluyor bence daha rahat hastalanma olsun daha rahat strese girme olsun zaten streste birçok hastalığın başlangıcı olduğu için ben çok büyük bir yere sahip olduğunu düşünüyorum." (K10)

Kadın katılımcılar verdiği cevaplar ile psikolojik şiddetin birey üzerindeki olumsuz etkilerine dikkat çekerek bireyi hem kendi içinde hem de toplum içinde değersizleştiren, çekingen hale getiren etkisinden bahsetmektedir. Ayrıca fiziksel olarak bireyin sağlığını tehlikeye atabilecek durumların başlangıcı olarak kabul edildiği saptanmaktadır.

"Psikolojik şiddet insanın hayatında her daim var olan bir şey bizimde bilmeden başkalarına yaptığımız bir şey ve bu insan hayatındaki yeri önemli çünkü bir süre sonra diğer şiddet türlerini de içinde barındırıyor. Bütün şiddet türlerinin temelindeki şiddet diyebilirim. Diğerleri buna bağlı gelişiyor." (K7)

Katılımcı 7, psikolojik şiddeti hayatın her alanında olduğunu hatta kendisinin de bilmeden yaptığını ifade etmektedir. Aynı zamanda diğer şiddet türlerinin alt yapısını oluşturan ve bir anlamda onları besleyen bir şiddet türü olduğunu vurgulamaktadır.

"*Sizin sorularınızın başlangıcında da ben aslında kendi kendime psikolojik şiddet uyguluyorum demiştim. Psikolojik şiddet insan hayatının her alanında her anında karşısına çıkabiliyor. İnsan kendi kendine de psikolojik şiddet uygulayabiliyor. Başkalarının sözlerine alınıp onlara*

kırılıp kendine şiddet uygulayabiliyor psikolojik açıdan ya da başkasına sinirlenip kendine somut açıdan da şiddet uygulayabiliyor. Sadece insanın kendisini de düşünmeyelim burada farklı insanlar toplum içerisinde yerini beğenmediği, kendisini beğenmediği için sürekli bir olumsuz eleştiri halinde oldukları için o insana yine bir psikolojik şiddet uygulayabiliyor. Bu var ve olmaya da devam edecektir diye düşünüyorum." (K1)

Katılımcı 1, psikolojik şiddeti sadece başkaları tarafından değil kişinin kendi kendine uygulanabileceği bir şiddet türü olarak değerlendirmektedir. Bununla beraber psikolojik şiddet uygulayan bireylerin kendisinden veya olduğu konumdan memnun olmadığını ve bunun sonucunda etrafa sürekli olarak olumsuz eleştiride bulunduklarını ifade etmektedir.

"İnsan toplumsal bir hayvandır derler ya etkileşim içinde diğerleriyle olduğu her anda aslında insan büyük veya küçük bir şekilde maruz kalıyor çünkü sen bile psikolojik şiddet uygulayıp uygulamadığının fark etmeyebilirsin bazı insan çok kırılgandır bazısı çok dayanıklıdır. Bazısına çok normal gelen sözler bazısına normal gelmeyebilir. Kimde ne yara açtığını bilemediğin için bunu fark etmeden sende yapıyor olabilirsin. Psikolojik şiddet her insanın hayatında kesinlikle vardır ve ben her insanın hayatında bir dönem psikolojik yardım alması gerektiğini düşünüyorum. Hayatında insanın kaçamayacağı bir yeri var psikolojik şiddetin." (K3)

Katılımcı 3, psikolojik şiddeti kaçınılmaz bir durum olarak tanımlamakta ve her birey için şiddet içeren eylemlerin farklılık oluşturabileceğini vurgulamaktadır.

"Sürekli maruz kalıyoruz ve farkında olmuyoruz. Bunu yapan insanlar bizi öyle bir manipüle ediyorlar ki suçu kendimizde arıyoruz hatayı kendimizde arıyoruz. Ayrıca mesela insanlarda özgüven eksikliği varsa birde hepten böyle daha çok maruz kalıyoruz. Fakat günümüzde bence kadınlar artık daha bilinçli en azından anlaşılabiliyor." (K6)

Katılımcı 6, psikolojik şiddet uygulayan bireylerin mağdurları manipüle etmesi sonucunda mağdurun suçu kendisinde aramaya başladığını ifade etmektedir. Bununla beraber gün geçtikçe kadınların psikolojik şiddet içeren eylemlere karşı daha bilinçli olduğunu vurgulamaktadır.

"İzlediğim bir dizi üzerinden örnek vererek tanımlamak isterim. Dizi de kişi psikolojik şiddet görüyordu eşinden ve anneden aynı zamanda bu noktada sığınma evine gitmişti ve fiziksel şiddet darp raporu var mı tarzında bir algı içerisinde onu kabul edebileceğini söylediler. Ama işte psikolojik şiddette fiziksel şiddet kadar korkunç ve ağır bir durum. O kadının kaygıları, korkuları, mutsuzluğu ve umutsuzluğu insan hayatındaki yeri olarak en temelinde sağlığını etkiliyor. Çünkü o kaygı, huzursuzluk, stres sağlığa zarar verici. Ve korku içeresinde yaşıyor psikolojik şiddet ne zaman fiziksel şiddete dönüşecek. Dönüşmese bile psikolojik şiddet kanıtlanması zor anlatması zor. Elle tutulması zor bir durum." (K5)

Katılımcı 5, izlediği dizinden yola çıkarak psikolojik şiddetin fiziksel şiddet gibi somut kanıtları olmasa da fiziksel şiddet kadar ağır etkileri ve sonuçları olan bir şiddet türü olduğunu ifade etmektedir. Bu etkiler bireyin hem ruhsal hem fiziksel sağlığını olumsuz etkilemekte ve bireyin maruz kaldığı psikolojik şiddetin ne zaman fiziksel şiddete dönecek kaygısı taşıdığını belirtmektedir.

> *"Hakaret mesela psikolojik şiddet yerine geçer mi? Şantaj tehditte olabilir. Belli bir duyguyla insanları belli davranışları yapmaya yönlendirdiği için bunlarda olabilir. Suç tipi haline bile geldiyse…Demek ki bu hayatımızın çok içinde ve insanları o duygu durumuyla belli hareketleri belli davranışları yapmaya sevk ediyor bu davranışlarda çok doğru davranışlar olmuyor insanların istemeyerek yaptığı ya da istemeyerek yaşadığı şeylere sebebiyet veriyor o yüzden hayatımızın tamamen içinde." (K9)*

> *"Psikolojik şiddet hayatın her yerinde karşımıza çıkabileceğini ve belki de diğer şiddet türlerine göre daha az fark edildiği için çözüm üretme ya da önüne geçmenin daha zor olacağı kanaatindeyim. Çalışma hayatında, evliliklerde, ikili ilişkilerde... Birçok yerde karşımıza çıkabilir ve fiziksel şiddeti anlayıp şikayette bulunmak, ispatlamak daha kolayken psikolojik şiddete maalesef ki bazen içselleştirilerek farkına bile varılamayabiliyor bu nedenle fark edilsin fark edilmesin insan hayatının her alanında görülebilmekte." (K11)*

Katılımcı kadınların verdiği cevaplar ile çalışmanın ikinci bölümünde de ifade edildiği gibi psikolojik şiddetin farkına varılmasının oldukça güç olduğu ve bu sebeple bu şiddet türüyle mücadele etmenin diğer şiddet türlerine göre daha zor bir durum olduğu saptanmaktadır. Psikolojik şiddetin de en az fiziksel şiddet kadar bireyler üzerinde olumsuz etkilere sebep olduğu fakat psikolojik şiddetin somut kanıtlar bırakmaması sonucunda yeteri kadar dikkate alınmadığı gözlemlenmektedir. Bununla birlikte psikolojik şiddet herhangi bir alan ve kişi ile sınırlı tutulmamakta ve kapsam alanın oldukça geniş olduğu vurgulanmaktadır.

4.8.4.3. Kadınların Gözünden Psikolojik Şiddetin Kaynağı

Katılımcı kadınlara toplumsal cinsiyet rollerinin psikolojik şiddeti beslediğini düşünüyor musunuz sorusu sorulmuştur ve cevaplar şu şekildedir:

Tablo 4.3: Toplumsal cinsiyetin psikolojik şiddete dönüşümü

	Evet	Hayır	Kararsızım	Toplam
Sayı	11	1	0	12
Yüzde	%91,6	%8,37	%0	%100

"Evet düşünüyorum, az önce de örnek verdim kuzenim geldiği için beni diğer odaya gönderdiler ve bu beni üzdü psikolojik açısından da yıprattı. Gerçekten bu insanlar kadınlar ve erkekleri bir görmüyor. Tamam dinde bir görmüyor mesela bir nikah şahitliğinde bir erkek yeterli olabilirken o bir erkeğin eşiti iki kadın olabiliyor. Ama Türkiye içerisinde yaşıyoruz herkes eşit eşit diyor ama eşit olmadığımızı düşünüyoruz ve bu da her insan açısından psikolojik şiddet beslediği de bariz ortada." (K1)

Katılımcı 1, maruz kaldığı bir psikolojik şiddet örneği vermekte ve şiddet içeren bu eylemin kaynağını dini değerlerden aldığını ifade etmektedir.

"Evet düşünüyorum. Ben şu lafları sevmiyorum kadın gibi gülme, karı gibi yürüme, karı gibi sakız çiğneme, karı gibi konuşma. Bu beni o kadar çok sinirlendiriyor ki. Ben bunun tanımını yapamıyorum karı gibi demek ne demek. Bu durum benim önemimi azaltıyor kendi öz saygımı azaltıyor. (K2)

Katılımcı 2, verdiği cevap neticesinde erkekleri aşağılamak amacıyla 'kadın gibi' ifadelerin kullanıldığı ve kadın sıfatlarını aşağılık özellikler olarak tanımlandığı saptanmaktadır.

"...Çok fazla sıkılar ve ben bunun nedenin herhangi bir din ile alakalı olduğunu düşünmüyorum bence bu bir çeşit kibirden gelen bir şey çünkü nasıl diyim onlara göre her şey mükemmel olmak zorunda ve mükemmellikte bu toplumsal cinsiyet rollerin sıkı sıkıya bağlı olmak ve o mükemmel insan şemasını insanlara takdim etmek ile alakalı. Kadın ile erkeğin giyimleri vs. çok keskin ve kesin bir çizgi var. Renklerin, bazı kıyafetlerin, bazı durumların, sözlerin ve oyuncakların kesinlikle cinselleştirilmesine karşıyım çünkü cinselleştirmek aslında çok küçük yaşlarda çocuğa bir toplumsal çatışma vermek demek karşı cinsiyle. (K3)

Katılımcı 3, çevresinin kadın üzerinde kurulan baskının mükemmellik algısından oluştuğunu düşünmektedir. Bahsi geçen mükemmellik algısının ise toplumsal cinsiyet rollerine bağlı olmaktan geçtiğini ifade etmektedir.

"Toplumsal cinsiyet rolleri, ataerkil bir toplumda yetiştirildiğimiz için dini ve kültürel basıklalar birlikte değerlendirildiğinde var. Kadın 12 'de dışarı çıkabilir yani çıkmasına engel bir şey olamaz ama hani çıkarsa ne olur başına bunlar gelir bunlar geldiği için çıkmamalısın denildiği nokta var olduğu için kadın böyle bir misyona büründüğü oluyor. E aileler de bunu bu şekilde değerlendiriyor. Beslediğini düşünüyorum. Kadına 10:00'dan sonra dışarı çıkamazsın denildiğinde 10:00'dan sonra eve geldiğinde ya psikolojik şiddete maruz kalacak ya fiziksel şiddete maruz kalacak ya ekonomik şiddete maruz kalacak mutlaka şiddete maruz kalacak yani imkanı yok. Kaçınılmaz bir son gibi" (K4)

Katılımcı 4, toplumsal cinsiyet rollerinin temelini ataerkil toplumdan gelen dini ve kültürel değerlere bağlamakta ve bu değerlerin dışına çıkılması durumunda çeşitli şiddet türlerine maruz kalmasının kaçınılmaz olarak görmektedir.

> *"Evet düşünüyorum. Erkeğe atfedilen güç dolayısıyla zamanla kadın üzerinde kurduğu ekonomik güç olsun aldatma durumu olsun acizleştirme, küçümseme boyutuna ulaşıyor ve bu da tabii ki de psikolojik şiddeti besliyor. Bu durum aslında totale baktığımızda kadının kendini değersiz hissetmesine de sebebiyet veriyor ve ben bu cinsiyet rollerinin çok büyük bir etken olduğu düşüncesindeyim."* (K8)

Katılımcı 8, toplumun erkek için atfettiği güç rolü dolayısıyla kadın üzerinde kurduğu baskıdan bahsetmekte ve bu baskı karşında kadının kendisini değersiz hissetmesine sebep olduğunu ifade etmektedir.

> *"Besliyordur mutlaka. Örneğin kadınlara iş kontenjanı açarken bazı haklardan bazı yapmaları gereken sorumluluklardan mahrum bırakmak demek ki besliyor yani."* (K9)

Katılımcı 9, toplumsal cinsiyet rollerinin kadını ev ile sınırlanması sonucunda iş hayatında sahip olduğu bazı haklardan mahrum bırakılarak psikolojik şiddetin beslediğini ifade etmektedir.

> *"Evet, düşünüyorum. Aslında birçok psikolojik şiddet kişisel olarak değil de cinsiyet olarak yapılıyor. Yani kişinin eksik ya da fazla yanlarına bakılmadan ilk önce kadın veya erkek olmasıyla ilgi kurularak yapılıyor. Psikolojik şiddetin her yöntemi yanlışken cinsiyete ayrılarak yapılması daha yanlış ve bu toplumda yaşanılması daha zordur."* (K10)

Katılımcı 10, psikolojik şiddetin her yönünün yanlış olduğunu ifade etmekte ve temelinde bireylerin psikolojik şiddete kişisel eylemleri sonucunda değil sahip olduğu cinsiyetten dolayı maruz kaldığını vurgulamaktadır.

> *"Evet düşünüyorum çünkü baktığımızda anayasandan bahsederken de geçen toplumsal cinsiyet dersimizde hani kadın ve erkek eşittir maddesiyle hukukta cinsiyetçilik var mı diye bahsederken benim aklıma şu geldi baktığımızda anayasada kız ve erkek çocukları için zorunlu eğitim şarttır maddesine baktığımızda çocuklar için zorunludur desek gayet makul yani yeterli neden kız ve erkek? Daha sonra biz bunu hocayla konuştuğumuzda hocamız dedi ki sadece çocuk diyerek erkek çocuklarını kastedenler bile var. Erkek çocuklarının bu kadar üstte tutulduğu bir toplumda daha sonrasında büyüdüklerinde belli bir yaşa geldiklerinde yetişkin bir birey olduklarında kadınlar üzerinde kurdukları psikolojik, fiziksel, cinsel bunlar hepsi onları için maruz kalınabilir şiddet olarak karşılanır. Ve maalesef kadınlar erkeklerin bu hegemonyası altında ezilen haline geliyor. Toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklanıyor bu çünkü erkeğe sen üstünsün, erkek çocuk önemlidir değerlidir imajıyla büyütüldüğü için kız*

çocuğunda aaa sen dur bakiyim aaa sen şunu yap bakayım şeklinde büyütüldüğü için erkek çocuk kız çocuğunu ya da evde kız kardeşini daha sonrasında sokaktaki kadını taciz etmekten bir sıkıntı duymuyor. Çünkü kadının bedeninin ne önemi var ki ben istersem dokunabilirim ben erkeğim bu şekilde yetiştirilen çocuktan da bu şekilde hareketler beklenir. Bu şekilde yetişen çocuk bu şekilde hareket gösterir." (K11)

Katılımcı 11, toplumsal cinsiyet rolleriyle yetiştirilen erkeklerin öncelikle ev içinde daha sonra sokakta kendi ağırlığını koyduğunu, kadına karşı bulunduğu eylemleri hakkı olarak gördüğünü ve kadının bu kapsamda psikolojik, fiziksel ve cinsel şiddete maruz kalınabilir olarak tanımlandığını ifade etmektedir.

"Yani erkek ve kadına atfedilen şeylerin psikolojik şiddetle bağdaştırılabileceğini düşünmüyorum. Genellikle hani insanların birbirlerini kısıtlamasıyla bağdaştırılabilir. Ama yani psikolojik şiddetin psikolojiyle bağlantısı olur yani kişiye atfedilen rollerle alakası olacağını düşünmüyorum." (K12)

Katılımcı 12, toplumsal cinsiyet rolleri ile psikolojik şiddeti bağdaştıramadığını belirtmektedir. Oysaki aynı katılımcıya yakın çevrenizin toplumsal cinsiyet rollerine sıkı sıkıya bağlılık gösterdiğini düşünüyor musunuz, sizden bu rollere uygun davranmanız bekleniyor mu, bu durumlara örnek verebilir misiniz, sorusu sorulduğunda;

"Yani yakın çevremde toplumsal cinsiyet rollerine sıkı sıkıya bağlılık gösteren annem var. İşte annem kadın şöyle yapar erkek böyle yapar. Kızım işte şöyle olman gerekiyor. Ben olmam genellikle ben biraz daha özgür ruhlu biriyimdir. İlla olacaksın diye baskı yapıyor ya. İşte daha naif ol. İşte girdiğin çıktığın saatlere dikkat et. Giyindiğine dikkat et. Konuştuğuna dikkat et. Bu şekilde." (K12)

şeklinde cevap vermektedir. Bu cevap neticesinde katılımcı 12'nin aslında baskı altında olduğu ve bunun toplumun kadın ve erkek için biçtiği rollerden kaynakladığını gözlemlenmektedir. Buradan hareketle aslında katılımcının maruz kaldığı şiddeti anlamlandıramadığı düşünülebilmektedir.

On iki katılımcı kadından on biri toplumsal cinsiyet rollerinin psikolojik şiddeti beslediğini belirtmekte bir katılımcı ise beslediğini düşünmemektedir. Genel cevaplar ışığında değerlendirildiğinde ise toplumsal cinsiyet rollerinin psikolojik şiddeti beslediği gözlemlenmektedir.

4.8.4.4. Psikolojik Şiddetle Mücadele

Katılımcı kadınlara görüşme sırasında psikolojik şiddet ile nasıl mücadele edilebileceği sorusu sorulmuştur ve cevaplar şu şekildedir:

> *"Bu konuda şöyle düşünüyorum yani herkes kendi gözlüğünden nasıl görmek isterse öyle bakıyor yani bu gibi durumlarda bence insan kendi referans noktalarını belirlemesi gerekir yani mutlu olmak ve işte değerli hissetmek için kendime neleri referans alabilirim diye düşünmek gerekir. Kendi değerlerimizi diğer insanlar üzerinden ölçmemeliyiz yani kesinlikle kıyas yapılmasına bu konuda çok karşıyım. Hani olur ya işte şu komşunun çocuğu sınavdan yüksek almış sen neden düşük aldın o işte şöyle yapmış sen neden yapamadın neden olamadın diye kendimizi diğer insanlar üzerinden kesinlikle ölçmememiz gerektiği düşüncesindeyim. Yani kendi sınırlarımızı belirleyip nasıl yaşamamız gerektiği hakkında insanlara kulak asmadan kendi prensiplerimizi oluşturmalıyız. Kendimizi dibe çeken insanlar kendi kötü enerjisini bize geçirmeye çalışan bize hiçbir katkısı olmayan insanları bence hayatımızdan çıkarmalıyız onlarla aramıza mesafe koymalıyız ve en önemlisi insanlara hayır demeyi bilmeli ve öğrenmeliyiz. Bu çok büyük bir etken olduğunu düşünüyorum bunun kendimiz yapmayı istemiyorsak bile sırf o kişiyi memnun etmek için böyle bir yola başvurmamalıyız diye düşünüyorum." (K8)*

> *"İnsan önce kendini tanımalı. Karşısındaki insanlara kendisini bilerek yaklaşmalı. Ben biliyorum ben duygusal bir insanım karşımdaki insan ile ilk konuşmada en azından bir önsezi olarak beni kıracak mı bunu söyleyebilecek mi anlarsın karşındaki insanın hadi diyelim ki anlamadın seni kırmaya başladığında o kişiden uzaklaşabilmen lazım bu bencillik dediğimiz şey kendisine faydası olmayanın başkasına faydası olmaz şeklinde düşünüyorum. Bence insan kendisini tanıyarak ve karşısındakilere kendine zarar verme imkanı tanımayarak başlanabilir." (K3)*

Katılımcıların verdikleri cevaplar ile bireyin özellikle kendisini tanıması, hassasiyetlerinin farkına varması ve karşısındaki bireyden gelebilecek olumsuz eylemler üzerine öngörüde bulunması gerektiği ifade edilmektedir. Böylelikle insanlara kendisine zarar verme fırsatı tanınmamakta ve bu tür kişilerden uzaklaşılmaktadır.

Bu bağlamda;

> *"Bireysel toplumsal ilişkiler ve bu toplumsal baskıyla birlikte oluşan psikolojik baskı toplumun genelinde olan bir şey aile içerisinde, bireyin kendi içinde, toplumsal olmakla birlikte bireysel psikolojik baskıya maruz kalıyorlar. Bunu yansıtamıyorlar asla ama toplum içinde dile geldiği zaman bu herkesle bu psikolojik baskı mıymış farkında değil miymişim gibi yorumlar da alabiliyoruz. Karşımdaki insanın ne gibi baskılara maruz kaldığını anlayabiliyorum fakat ben karakterim gereği bu baskılara maruz kalmıyorum."* (K4)

Katılımcı 4, bireylerin maruz kaldığı psikolojik şiddeti anlamlandıramadığı fakat kendisinin karakteri gereği karşısındaki insandan maruz kaldığı herhangi bir baskıyı anlayabileceğini ifade etmektedir.

> *"Toplumda psikolojik baskının engellenmesi adı altında bu tamamen bireylerin eğitilmesiyle alakalı yani toplum bireylerle eğitilerek toplum bir değer kazanır eğer sen bireyleri eğitmezsen topluma bunu öğretmek çok zaman alır… yani öğretemezsin öğreteceğin noktalar eksik kalır ve bu eksik kaldığımız noktalarda birilerine ulaşamadığında bu psikolojik baskı hep devam eder. Yani birey ilk başta ilkokuldan başlayarak bu şiddet kavramları çocuklara aşılanarak yetişkinlik seviyesine geldiğinde ne yapılması gerektiğini bilen bir birey olduğunda ancak aşılabilir bu durum. Yani onun dışında bireylerin üstünde psikolojik şiddeti etkileyemezsin …Bana göre kesinlikle ilkokulda ortaokulda lisede ve üniversite de olmakla birlikte bireye bireyin dünya literatüründe insan ahlaki değerlerini taşıyacak noktada hangi dine mensup olursa olsun insan olmanın ne olması gerektiği öğretilmesi gerekli. Evrensel değerler kesinlikle aşılanmalı. Bir insanın nasıl bir insan olması gerektiği noktasında o insana o rol model okullarda verilmeli. Onun dışında çok zor. Zor yani. Ancak bir kısmını etkileyebilirsiniz oda maruz kaldığı değerlendirdiği ve yetiştirildiği için öbür kısma yetişemezsin… Eğitim en başta olacak. Mesela bir apartman yönetici var mesela burada yurtta kalıyorum mesela bu yurtta bir müdür var işte okulda kalıyorum mesela bir müdürü var gibi… Bu şekilde insanlara ulaşarak psikolojik şiddetin bu noktada nasıl olması gerektiği ile ilgili değerlendirildiğini tanımlandırılması gerektiğini söylediğimde ancak o eğitici rolü üstlenen kişilerin bu insanlara aşılayarak bir yere gelmesi olması gerektiğini düşünüyorum." (K4)*

> *"Küçüklükten itibaren, bebeklikten ergenliğe, ergenlikten yetişkinliğe, yetişkinlikten de artık gelişen toplumdaki kişisel karaktere göre bir kadına ve erkeğe bir rol verilmeli ama bu roller ahlaki değer bazında verilmeli. Belki renklerle, oyuncaklarla böyle olmalı diyerek ayırt edilmemeli. Bu tamamen bireyin yetiştirilme şekli ailenin kültürel, ekonomik, dini yönü olduğu için diyemeyiz ki böyle olmalı. Bu bizim elimizde değil çünkü toplum çok geniş bir toplum kültürel bir toplum ve dini değerleri farklı değerlendiren bir toplum. Renklerle, bebeklerle, silahla, oyuncakla, güçle değerlendirilebilir ama bir eşit noktada tutulabiliriz. Mesela erkeğe yüklenen o baskın karakterli gücün, silahın, oyunların belki o kadar çok yüklenmeden ona daha uygun bir şekilde ilerde edilebilir olması gerektiği söyler ama kadına da o duygular aşırı şekilde sen bunu yapmalısın böyle olmalısın şeklinde baskı yapılmamalı biraz dengede tutulmalı. Bu dengesizlikten dolayı zaten bu noktadayız. (K4)*

Katılımcı 4, psikolojik şiddet ile mücadelenin küçük yaşlardan itibaren alınan eğitim ile mümkün olabileceğini aynı zamanda bu eğitimlerin toplum içinde etkisi olan veya rol model alınan insanlar tarafında her alanda verilmesi gerektiği diğer türlü hep bir

kısmın eksik kalacağını ifade etmektedir. Ayrıca kadına ve erkeğe verilen rollerde denge aranması gerektiğini savunmaktadır.

GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Kadın, toplum içindeki konumlandırılması sebebiyle, bağımsız bir birey olarak temel haklarından mahrum kalmadan hayatını devam ettirebilmek için toplum içinde çeşitli durumlara karşı her zaman mücadele göstermek durumunda kalmış ve gösterilen bu mücadele çoğu kez toplum tarafından cinsiyetçi bir yaklaşımla baltalanmıştır. Bugün Türk toplumunda hakim olan ataerkil düşünce, kadını toplum içinde erkeğin gerisinde bırakmıştır. Bireyler arasında doğan eşitsizliğin toplum tarafından gelenek ve görenek, yanlış yorumlanan dini değerler, kültürel yapı ile desteklendiği görülmüştür. Ataerkil yapıdan gelen bu eşitsizlik; kadınların gösterdiği mücadele karşısında gün geçtikçe değişim göstermeye başlamış olsa da bu değişime direnç gösteren bireyler tarafından mevcut durum kadın üzerinde baskı ve şiddet aracına dönüştürülmüştür.

Toplum kadını ve erkeği cinsiyetine göre konumlandırmış, yaşamları boyunca bu konum içinde kalmalarını belli ideolojik aygıtlarla bireylere dayatmıştır. Kadını pasif, sessiz, ılımlı, uyumlu, erkeğe bağımlı bir karakter ile ev içinde konumlandırırken erkeği özgür, girişken, bağımsız olarak kamusal alanda konumlandırmıştır. Bu konumlandırma bireylerin sahip olduğu yetkinliğe ve bireysel yeteneklere göre değil toplumun sahip olduğu kültürel değerler çizgisinde her bireyin doğumu ile başlayan toplumsallaşma sürecindeki yönlendirmelerle sağlanmıştır. Toplum içinde kadını erkeğe bağımlı hale getiren bu düzen, erkek hegemonyasının kontrol edilemez güce dönüşmesine ve kadına yönelik her türlü şiddetin kapısını açmasına sebep olmuştur. Bu bağlamda yapılan çalışma ile toplumsal cinsiyet rollerinin kadın üzerinde dönüştüğü psikolojik şiddet incelenmiş ve toplumsal cinsiyet rollerinin kadını her türlü şiddet türünün birinci mağduru ve psikolojik şiddetin de direkt hedefi haline getirdiği gözlemlenmiştir. Çalışmada, örneklem olarak Çankırı Karatekin Üniversitesi kadın öğrencileri seçilmiş ve toplumsal cinsiyet rollerinden ne derece de etkilendikleri ve bu rollerin kendileri üzerinde psikolojik şiddete dönüşümü incelenerek toplumsal cinsiyet rollerinin psikolojik şiddeti doğuran ve artıran yönleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Katılımcıların sekizi lisans dördü yüksek lisans öğrencisidir. Katılımcılar ile yarı yapılandırılmış on sorudan oluşan bir mülakat gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın birinci kısmında toplumsal cinsiyet, cinsiyet ve şiddet kavramlarına değinilmiş, toplumsal cinsiyetin kadınların üzerinde dönüştüğü şiddet derinlemesine incelenmiştir. Toplumsal cinsiyet ile cinsiyetin kavramsal farkı ortaya konulmuş ve toplumsal

cinsiyetin biyolojik temelli mi, toplumsal temelli mi olduğuna dair tartışmalara düşünürlerin görüşleriyle açıklama getirilmiştir. Neticesinde ise bu kavramların oluşum itibariyle birbirini besleyen ve birbirinden ayrılmaz kavramlar olduğu sonucuna varılmıştır.

Çalışmanın ikinci kısmında psikolojik şiddet derinlemesine incelenmiştir. Psikolojik şiddetin en az fiziksel şiddet kadar birey üzerinde olumsuz etkiler bıraktığı tespit edilmiş ve diğer şiddet türlerinin besleyicisi konumunda olduğu saptanmıştır. Psikolojik şiddete konu olan eylemlerin incelenmesi sonucunda bu şiddet türü diğer şiddet türlerinin habercisi olarak değerlendirilmiştir. Bu bağlamda psikolojik şiddetin önlenmesi diğer şiddet türlerinin de önlenmesinde önemli bir adım olarak görülmüştür. Psikolojik şiddet farkına varılan en zor şiddet türlerinden biri olarak saptanmış bu durum ise bu şiddet türüne karşı önlemlerin alınmasını sekteye uğratmıştır. Toplumun psikolojik şiddet üzerine bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi oldukça önemli bir konu olduğu gibi, bu şiddeti besleyen her türlü davranışa karşı bireylerin önlem alması gerektiğinin farkına varılmıştır.

Çalışmanın üçüncü kısmında, kadın katılımcılar ile yapılan görüşmelerin detaylı analizi yapılmıştır. Sorulan sorulara verilen cevaplar kategorileştirilmiş ve alt başlıklar halinde toplanmıştır. Katılımcılara sorulan sorular ekler kısmında verilmiştir. Çalışmanın sonuçlarına bakıldığında; öncelikle toplumun kadına ve erkeğe biçtiği rollerin bireyleri belli kalıplar içinde sınırlandırdığı, bireylerin bu kalıpların dışına çıkması halinde toplum ve aile tarafından dışlandığı ve baskı altına alındığı görülmüştür. Ayrıca toplumun kadına biçilen rollere daha sıkı bağlılık gösterdiği erkeğe biçilen rollerde ise aynı derece de bağlılık göstermediği saptanmıştır. Geleneklerine ve göreneklerine bağlı ataerkil ailelerde toplumsal cinsiyet rollerinin varlığı ve bu rollere olan bağlılığın daha yüksek oranda olduğu tespit edilmiştir. Bununla beraber coğrafi bölgelerin toplumsal cinsiyet rollerine bağlılıkta değişkenlik gösterdiği ve Batı'da bulunan illerde bu rollerden ayrı olarak bireyselliğin daha hakim olduğu ifade edilirken Doğu' da bulunan illerde bu rollere bağlılığın daha sıkı olduğu gözlemlenmiştir. Toplumun sahip olduğu dini değerler ile gelenek ve görenekler iç içe geçmiş, kadın ve erkek dini değerler bağlamında değerlendirildiğinde her ikisi içinde uygun olmayacak davranışlar sadece kadınlar üzerinde geçerli hale getirilmiştir. Bu

durumun toplumsal cinsiyet eşitsizliğini doğurduğu gibi değerler karmaşasına da sebep olduğu görülmüştür.

Çocukluk döneminde bireyin maruz kaldığı yetiştirilme tarzının ilerleyen yaşlarda becerilerini, yönelimlerini belirlediği ve bireylerin o zaman ki yönelimleri içinde kısıtlandığı saptanmıştır. Katılımcılara göre toplum kıyafetleri, renkleri, davranışları, meslekleri, duyguları cinsiyete göre konumlandırmış ve bu konumlandırma dışına çıkılması durumunda bireyin maruz kaldığı şiddet kabul edilebilir olarak değerlendirilmiştir. Bu bağlamda toplumsal cinsiyet rollerinin belli alanlarda kadının maruz kaldığı şiddetin önünü açtığı ve beslediği saptanmıştır.

Bu kapsamda yapılan çalışma neticesinde katılımcıların büyük oranda psikolojik şiddete maruz kaldığı saptanmış ve bu şiddetin besleyici olarak da toplumun kadını erkeğin karşısındaki koyduğu konum, kadının değersiz olarak erkeğin bir adım gerisinde olarak değerlendirilmesi ve toplumsal cinsiyet rolleri olarak saptanmıştır. Katılımcı kadınların iletişim eksikliğinden, toplumsal cinsiyet rollerine uygun davranmamasından, ataerkil düşünce yapısından kaynaklı olarak en yakınlarından psikolojik şiddete maruz kaldığı gözlemlenmiştir. Ayrıca kadınların çalışma hayatında karşılaştığı psikolojik şiddetin, kadının toplumsal cinsiyet rollerinden sıyrılmış şekilde değerlendirilmemesinden kaynaklı olarak çıktığı gözlemlenmiştir. Kadından çalışma hayatında da toplumun ona atfettiği roller çerçevesi içinde davranması beklendiği gözlemlenmiştir.

2015 yılında yapılan Türkiye Aile İçi Şiddet Araştırması neticesinde Türkiye'de kadınların %44' ünün psikolojik şiddete maruz kaldığı gözlemlenmiştir (Kan, 2018). Çalışma neticesinde de psikolojik şiddetin oldukça yaygın bir şiddet türü olduğu desteklenmiş, en az diğer şiddet türleri kadar birey üstünde hem ruhsal hem de fiziksel anlamda olumsuz etkiye sahip olduğu görülmüştür. Psikolojik şiddetin farkına varılması güç bir şiddet türü olması, bu şiddet türüyle mücadele etmeyi zorlaştırdığı saptamıştır. Katılımcı kadınların psikolojik şiddeti kendi hayatlarında her zaman var olan, kaçınılmaz ve oldukça yıpratıcı eylemler olarak konumlandırdığı gözlemlenmiştir.

Yapılan görüşmeler sırasında katılımcıların toplumsal cinsiyetten doğan eşitsizliği desteklemediği ve bunların kültürden gelen baskılar olduğunu ifade ettiği fakat bu söylemlerin aksine bazı ifadelerin tam da desteklemedikleri toplumsal cinsiyeti

beslediği gözlemlenmiştir. Ayrıca katılımcılarının bu ifadeleri kullanırken aslında toplumsal cinsiyeti beslediklerinin farkında olmadıkları, kalıplaşmış düşüncelerin bir yerde kendilerinde de işlediği saptanmıştır. Bu kapsamda bireyin toplum içinde maruz kaldığı baskıların kaynağının doğru analiz edilmesi ve bu alanlarda toplumun bilinçlendirilmesi oldukça önem arz etmektedir.

Bu süreçte bireysel ve toplumsal farkındalık adına her bir birey sürece dahil edilmeli ve bu alanda gerekli bilgilendirme devlet organlarıyla çeşitli kurum ve kuruluşlar tarafından yapılmalıdır. Yapılan görüşmeler sonucunda da eğitimin önemini birçok katılımcı tarafından vurgulanmakta ve verilecek eğitimlerin ilkokul ile başlaması ve devamlılık arz etmesi gerektiğinin önemi saptanmıştır

Sonuç niyetine bu çalışma sonucunda toplumsal cinsiyet rollerinin toplum tarafından bireylere değiştirilemez ve dışına çıkılamaz değerler olarak diretilmesi kadının maruz kaldığı her türlü şiddet türünü açıklamaktadır. Kadın ve erkek, fiziksel ve biyolojik anlamda belli farklılıkları sahiptir fakat bu farklılıklar toplumda var olan eşitsizlikleri açıklamamaktadır. Bu kapsamda devlet organları, eğitim kurumları, medya, kullanılan dil ve toplumun her üyesi sürece dahil edilerek eşitsizlikte doğan şiddetin sona ermesi için bir olunmalıdır.

"Cinsiyet eşitliğini sağlamak kadınların ve erkeklerin, kızların ve erkek çocuklarının katılımını gerektirir. Bu herkesin sorumluluğundadır."

Ban Ki-moon

KAYNAKÇA

Acar H. (2013). *Sosyal hizmet temelleri ve uygulama alanları*. Ankara: Maya Akademi Yayınları.

Sultana A., (2019). Ataerkillik ve kadının ikincilliği; kuramsal bir analiz (Saadet Altay, Çev.). *E-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*, 11(1), 23.

Adak, N. (2000). *Değişen toplumda değişen aile*. Ankara: Siyasal Yayınevi.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2006). *Türkiye aile yapısı araştırması TAYA 2006*, Ankara: Uzerler Matbaacılık San. Ltd. Şti.

Akadlı Ergöçmen, B., Çavlin, A., Yüksel Kaptanoğlu, İ. (2009). *Türkiye'de kadına yönelik aile içi şiddet.* Ankara: Elma Teknik Basım Matbaacılık.

Akkaş, İ., Uyanık, Z. (2016). Kadına yönelik şiddet. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(1), 32-42.

Ak, H. Ş. (2022). *Toplumsal cinsiyet kıskacında siyaset Türkiye'de kadınların siyasal katılımı*. Ankara: Orion Kitapevi.

Akpınar, O. (2011). Aile içi şiddete maruz kalan kadınlarda aile içi şiddetle başa çıkma öz yeterliği. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(39), 24-36.

Aksu, B. ve Üstün, İ. (2005). *Sıcak aile ortamı, demokratikleşme sürecinde kadın ve erkekler*. İstanbul: Tesev Yayınları.

Aktaş, G. (2020). Toplumsal cinsiyet rollerinin televizyon dizilerine yansıması üzerine sosyolojik bir değerlendirme. *Sosyolojik Bağlam Dergisi*, 1(1), 1-12.

Akyürek, M. (2017,26 Kasım). Şiddetin psikolojik hali. Erişim Adresi: http://ilerihaber.org/icerik/siddetin-psikolojik-hali-79284.html

Alan Dikmen, H., Özaydın, T. ve Yılmaz, S. D. (2018). Üniversitedeki kadın öğrencilerde yaşanan flört şiddeti ile anksiyete ve umutsuzluk düzeyleri arasındaki ilişki. *ACU Sağlık Bilimleri Dergisi*, 9(2), 170-176.

Alle-Corliss, L., Alle-Corliss, R. (1999). *Advanced practice in human service agencies-ıssues, trends and treatment perspectives*. Usa: Wadsworth Publishing.

Altınay, A. G., Arat, Y. (2007). *Türkiye'de kadına yönelik şiddet araştırma raporu*. Ankara: TÜBİTAK.

Arın, M. C. (1996). Kadına yönelik şiddet. *Cogito,* (6), 305- 312.

Arıkan, Ç. (2011). *Aile içi şiddet, istismar ve ihmale sosyal hizmet müdahalesi, sosyal dışlanma ve aile: Sosyal hizmet müdahalelerinde güçlendirme yaklaşımı*. Ankara: Maya Akademi.

Aslan, K., (2020). *Türkiye'de LGBTİ+ olmak: Ayrımcılık, şiddet, mağduriyet üçgeninde kesit veri analizi* (Yüksek lisans tezi). Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.

Aslantaş, E. (2022, 18 Şubat). Erişim Adresi: https://www.evimdekipsikolog.com/blog/duygusal-psikolojik-siddet-nedir-nasil-basa-cikilir/

Aşkın, E, Aşkın, U. (2017*).* Kadına yönelik aile içi şiddet ve yoksulluk ilişkisi: Aile içi şiddet mağduru kadınlar üzerine bir araştırma. *Kapadokya Akademik Bakışı*, 1(2), 16-37.

Avrupa Birliği. (2009). *Toplumsal cinsiyet konuşmaları: Gençleri etkileyen toplumsal cinsiyete dayalı şiddet hakkında bir kılavuz*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Şebeke Gençlerin Katılımı Projesi Kitapları, Erişim Adresi: https://stk.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/02/01/toplumsalcinsiyetkonusmalari.pdf

Ayan, S. (2018). Kadın algısında kadına yönelik şiddet; Türkiye'de kadın sığınma evleri üzerine bir inceleme. *Journal Of Human Sciences,* 15(1), 251-264.

Bandura, A. (1977). *Social learning theory*.New Jersey: Prentice- Hall.

Başar, F., Demirci, N. (2015). Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve şiddet. *Kashed,* 2(1): 41-52.

Baygal, A. (2012). *Şiddetin aile içi görünümleri*. Ankara: Değişen Toplumda Değişen Aile.

Bhasin, K. (2003a*). Toplumsal cinsiyet bize yüklenen roller* (Ayşe Çoşkun, Çev.). İstanbul: Kadav Yayınları.

Bhasin, K. (2003b). *Toplumsal cinsiyet (*Kader Ay, Çev.). Yeni Delhi.

Bilican Gökkaya, V. (2011). Türkiye'de kadına yönelik ekonomik şiddet. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 12(2), 101-112.

Bilican Gökkaya, V. (2014). Cam tavan, kadın ve ekonomik şiddet. *International Journal Of Social Science*, 2(26), 371-383.

Bingöl,O. (2014*).* Toplumsal cinsiyet olgusu ve Türkiye'de kadınlık. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmaların Dergisi,* 16(1), 108-114.

Boşanma davasında psikolojik şiddet, ispat- karar, Erişim Adresi: https://kadimhukuk.com.tr/makale/bosanma-davasinda-psikolojik-siddet-ispat/

Boyacıoğlu, İ, Uysal, M, Erdugan, C. (2020). Psikolojik şiddetin ölçümü: psikolojik istismar profilinin ve kadına kötü muamele envanterinin Türkçe 'ye uyarlanması. *Psikoloji Çalışmalar*, 40 (1), 19-55.

Bufacchi, V. (2005). Two concepts of violence. *political studies review*, (3), 193-204.

Burn, S. M. (1996). *The social psychology of gender*. Mc Grav-Hill.

Can Gürkan, Ö. ve Coşar, F. (2009). Ekonomik şiddetin kadın yaşamındaki etkileri. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, 2(3) 124-129.

Çakır Parmaksızoğlu, A. (2011). *Aile içi şiddet mağduru olup boşanma sürecinde bulunan kadınlarda travma sonrası stres belirtileri ve ilişkili özellikler* (Yüksek Lisans Tezi). Yök Tez Kataloğu veri tabanından erişildi.

Çakır, H. & Baş, H. (2018). Cinsiyetler ve cinsiyetlerle özdeşleşen davranışların sosyolojik ve biyolojik açıdan değerlendirilmesi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 5 (5), 176-191.

Çalışkan, H, Çevik, E. (2018). Kadına yönelik şiddetin belirleyicileri: Türkiye örneği. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(14), 218-233.

Çetiner, G., (2006)., Aile içi şiddet yaşayan kadınlarda cinsel sorunlar ve intihar olasılığı (Yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Çiftçi, F. (2013). *Türkiye'de kadına yönelik aile içi şiddet ve kadın sığınma evleri* (Yüksek Lisans Tezi). Yök Tez Kataloğu veri tabanından erişildi.

Çöl, S. Ö. (2008). İşyerinde psikolojik şiddet: sağlık çalışanlarına yönelik bir uygulama, *Çalışma ve Toplum*, (4),107-134.

Dobash, R. Emerson ve Dobash, P. Russell (1992). *Women, violence and social change*, London and New York, Routledge.

Dökmen, Z. (2019). *Toplumsal cinsiyet sosyal psikolojik açıklamalar*. İstanbul: Remzi Kitapevi.

Dünya'da 736 milyon kadın şiddet mağduru. (2021, 9 Mart). Erişim Adresi: https://www.dw.com/tr/d%C3%BCnyada-736-milyon-kad%C4%B1n-%C5%9Fiddet-ma%C4%9Fduru/a-56819819

Ecevit, Y. (2003). Toplumsal cinsiyetle yoksulluk ilişkisi nasıl kurulabilir? Bu ilişki nasıl çalışabilir? *C. Ü Tıp Fakültesi Dergisi,* 25 (4), 83-88.

Erdoğan, B., Öztürk, E. (2018). Ruhsal travmanın aktarımında narsisizm. *Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi,* 2(3) 11-20.

Erol, D. D. (2014). *Toplumsal cinsiyet açısından Türkiye yazılı basınında şiddet haberleri ve haber fotoğrafları*. H. Kuruoğlu ve B. Aydın (Ed.), Toplumsal Cinsiyet ve Medya İçinde, Ankara: Detay.

Ersöz, A. G. (2010). Türk atasözleri ve deyimlerinde kadına yönelik toplumsal cinsiyet rolleri. *Gazi Türkiyat Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 1 (6), 167-182.

Erten, Y, Ardalı, C. (1996). Saldırganlık, şiddet ve terörün psikososyal yapıları. *Cogito,* YKY, 0(6-7),51-65.

Ertürk, Y., (2007). *Kadına karşı şiddet, nedenleri ve sonuçları*. İnsan Hakları Ortak Platformu, Erişim Adresi: http://ceidizleme.org/ekutuphaneresim/dosya/468_1.pdf

Ertürk, Y. (2015). *Sınır tanımayan şiddet*. Paradigma, Politika ve Pratikteki Yönleriyle Kadına Şiddet Olgusu, İstanbul: Metis Yayınları.

Ergil, D., (2001). Şiddetin kültürel kökenleri. *Bilim ve Teknik*, (399), 40- 41.

Ergül, E.A. (2021, 29 Mayıs), “Psikolojik şiddet nedir? Psikolojik şiddetle nasıl başa çıkılır?”, Erişim Adresi: https://www.psikologofisi.com/blog/psikolojik-siddet

Eşkinat, R. (2013). Türkiye'de kadına yönelik ekonomik şiddet (Boşanmış kadınlara yönelik araştırma). *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (37), 289-302.

Genç, Y., Altıparmak, İ. B., Ustabaşı Gündüz, D. (2019). Kadına yönelik şiddetin erkekler tarafından değerlendirilmesi: Sakarya örneği. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 21(2), 391-408.

Genç, H. N. (2018). Atasözlerinde toplumsal cinsiyet algısı olarak kadın, *Folklor/Edebiyat*, 24(94),13-34.

Giddens, A. (2000). *Sosyoloji* (H. Özel ve C. Güzel Haz.). Ankara: Ayraç Yayınevi.

Güdek, K. (2016). *Suçluluk ve suç davranışı*. Ankara: Nobel Tıp Kitabevleri.

Gücenmez, S. (2007). *Psikolojik şiddet ve psikolojik şiddetle mücadele aracı olarak çalışan ilişkileri yönetimi* (Yüksek Lisan Tezi). Yök Tez Kataloğu veri tabanından erişildi.

Güler, N., Tel, H., Özkan Tuncay, F. (2005). Kadının aile içinde yaşanan şiddete bakışı. *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 27(2), 51-56.

Gültekin M. (2014). *Bilimsel araştırmalarda kadın-erkek farklılıkları*. Bursa: Aile Akademisi Derneği Yayınları.

Gök Akgül, F. (2013). *Evli kadın ve erkeklerin toplumsal cinsiyet rolleriyle ilgili algılarının aile işlevlerine yansıması* (Yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Gönüllü, M., İçli, G. (2001). Çalışma yaşamında kadınlar: Aile ve iş ilişkileri. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (25) 1, 81-100.

Hafızoğulları, Z. Ö. (2016). *Türk ceza hukuku genel hükümler*. Ankara: Yetkin Yayınları.

Harlander, S. K. (1996). Breaking through the glassceiling: an industrial perspective. *Journal of Animal Science,* 74(11), 2849-2854.

Harcar, T., Çakır, Ö., Sürgevil, O. ve Budak, G. (2008). Kadına yönelik şiddet ve Türkiye'de kadına yönelik şiddetin durumu. *Toplum ve Demokrasi Dergisi*, 2(4), 51-70.

Her yönüyle duygusal şiddeti. (2022, 23 Ocak). Erişim Adresi: https://www.hiwellapp.com/her-yonuyle-duygusal-siddet/

Hoobler, J. M., Wayne, S. J., &Lemmon, G. (2009). Bosses perceptions of family work conflict and women's promotability: glassceilingeffects. *Academy of Management Journal*, 52(5), 939-957.

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü (HÜNEE) (2003). *Türkiye nüfus ve sağlık araştırması*. Erişim Adresi: http://www.hips.hacettepe.edu.tr/tr/analiz_ve_rapor-77

HÜNEE (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü)- ASPB (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı) (2015). *Türkiye'de kadına yönelik aile içi şiddet araştırması*. Ankara: Elma Teknik Basım.

https://sozluk.gov.tr/

https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5237.pdf

https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocitycrimes/Doc.21_declaration%20elimination%20vaw.pdf

https://sedatirgil.com/psikolojik-siddetin-isaretleri/

https://morcati.org.tr/siddet-bicimleri/

İnci, R. (2020). Çalışan kadınlarda şiddet algısı ve bu algıda ekonomik şiddetin yeri. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 3(1), 189-206.

İlkaracan, P., Gülçür, L., Arın, C. (1996*). Sıcak yuva masalı aile içi şiddet ve cinsel taciz*. İstanbul: Metis Yayınları.

Kan, Ç. (2018). *Kadına yönelik aile içi psikolojik şiddet ve toplumsal hukuki kodları*. (Ed. Mehmet Gür, Mehmet Şamil Güneş, Ömer Bilen) İç: Aile Eksenli Şiddetten Sosyal Travmalara. Samsun Valiliği Bilim Kültür Hizmeti.

Karaçay, B. (2020, 1 Eylül), Psikolojik şiddet içeren davranışları tanıyın, Erişim Adresi: https://bakikaracay.com/psikolojik-siddet-duygusal-istismar/

Krantz, G.; Garcia-Moreno, C. (2005). Violence against women. *J Epidemiol Community Health*, (59), 818-821.

Krug, Etienne, Dahlberg, Linda, Mercy, James, Zwi, Anthony, ve Lozano, Rafael (2002), World report on violence and health. *World Health Organization, Geneva.*

Kudat, A. (2007). *Bu nasıl şiddet: hem sev hem döv*. İstanbul: Al Kocayı Vur Sopayı.

Kurtulmuş, E. (2018). *Eşler arasındaki psikolojik şiddetin demografik özellikler açısından incelenmesi* (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

KSGM (2008). *Kadınlar için aile içi şiddetle mücadele el kitabı*. Erişim Adresi: https://turkiye.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/aismelkitabi.pdf

KSGM (2015). *Türkiye'de kadına yönelik aile içi şiddet araştırması.* Erişim Adresi:http://www.openaccess.hacettepe.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11655/23338/KKSATRAnaRaporKitap26Mart.pdf?sequence=1&isAllowed=y

KSGM. (2021). *Kadına yönelik şiddetle mücadele ulusal eylem planı 2021-2025*. Erişim Adresi: https://www.aile.gov.tr/media/82082/kadina-yonelik-siddetle-mucadele-iv-ulusal-eylemplani-2021-2025.pdf

Korkmaz, A., Korkut, G. (2012). Türkiye'de kadının işgücüne katılımının belirleyicileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17(2), 41-65.

Köknel, Ö. (1996). *Bireysel ve toplumsal şiddet.* İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

Köse, A., Beşer, A. (2007). Kadının değiştirilebilir yazgısı 'şiddet'. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 10(4), 114-121.

Lips, H. M. (2001). *Sex & gender: An İntroduction*. Mayfield Publishing Company.

Lundgren, E. (2012). *Şiddetin normalleştirilme süreci* (B. Ekal, Çev.). İstanbul: Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı

Markowitz, F. E. (2003). Socieconomic disadvantage and violence: recentresearch on culture and neighborhood control as explanatorymechanism. *Aggression And Violentbehavior*, 8, 145-154.

Menon-Sen, K. (1998). Moving from policy to practice: a gender mainstreaming strategy for undp ındia (politikadan uygulamaya geçiş: undp hindistan için toplumsal cinsiyeti anaakımlaştırma stratejisi), *UNDP*.

Okutan, N. (2007). *Kadına yönelik aile içi şiddet- Van'da, kadınların şiddet deneyimleri, şiddeti doğuran koşullar ve baş etme biçimleri, şiddetin kadın sağlığına etkileri* (Yüksek Lisans Tezi). Yök Tez Kataloğu veri tabanından erişildi.

Opprang, C. ve K,.Abu. (1985). *A handbook for data collection and analysis on seven roles and statuses of women*. Geneva: International Labor Office.

Orbay, İ. (2021). Görünmeyene ışık tutmak: Psikolojik şiddet. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 33(1), 267-290.

Öyekçin D. G, Yetim D., Şahin E. M. (2012). Kadına yönelik farklı eş şiddeti tiplerini etkileyen psikososyal faktörler. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 23(2), 75- 81.

Özbay, E. (2021, 26 Kasım) Görünmez şiddet duygusal istismar. Erişim Adresi: https://yazhocam.com/one-cikanlar/gorunmez-siddetduygusal-istismar/

Özel, B. (2016, 27 Ocak)," O saatte orda ne işi varmış demek yeniden tecavüz etmektir", Erişim adresi: https://www.hurriyet.com.tr/kelebek/saglik/o-saatte-orada-ne-isi-varmis-demek-yeniden-tecavuz-etmektir-40045808

Öztürk E. (2021). Disfonksiyonel aile modellerinden fonksiyonel aile modeline: "Doğal ve rehber ebeveynlik stili" (Öztürk E., editör). *Aile Psikopatolojisi*, Ankara: Türkiye Klinikleri, .1-39.

Pehlivan, P. (2017). Toplumsal cinsiyet bağlamında kurumsal yaklaşımlar: Bir literatür taraması, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (31), 497-521.

Polat, O. (2017). Şiddet. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 22(1), 15-34.

Ruigrok, A. N.V., Salimi-Khorshidi, G., Lai, M.C., Baron-Cohen, S., Lombardo, M. V., Tait, R. J., Suckling, J. (2014). A meta-analysis of sex differences in human brain structure. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews*, (39), 34-50.

Sakallı N, Ulu S. (2003). Evlilikte kadına yönelik şiddete ilişkin tutumlar: Çelişik duygulu cinsiyetçilik, yaş, eğitim ve gelir düzeyinin etkileri. *Türk Psikoloji Yazıları,* 6(11-12), 53- 65.

Sancar, S. (2011). *Erkeklik: İmkansız iktidar*. İstanbul: Metis Yayınları.

Saygılıgil, F. (2015). *Toplumsal cinsiyet tartışmaları*. Ankara: Dipnot Yayınları.

Şenol, D., Yıldız, S. (2013). *Kadına yönelik şiddet algısı- kadın ve erkek bakış açılarıyla*. Ankara: Mutlu Çocuklar Derneği Yayınları.

Taşdemir Afşar, S. (2016). Türkiye'de şiddetin "kadın yüzü", *Sosyoloji Konferansları*, 0(52).

Tarhan, O. (2021, 25 Eylül), Psikolojik şiddet nedir? Erişim adresi: https://istanbulbogazicienstitu.com/psikolojik-siddet-nedir

Tatlılıoğlu K., Küçükköse İ. (2015). Türkiye'de kadına yönelik şiddet: Nedenleri, koruma, önleme ve müdahale hizmetleri. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(13), 194-209.

T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB)-, Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü (2003). *Pekin+5 siyasi deklarasyon ve sonuç belgesi: Pekin deklarasyonu ve eylem platformu.* Ankara: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı

Tezcan, S., Tunçkanat, H. (2009). *Kadına yönelik aile içi şiddetin kadınların fiziksel ve ruhsal sağlığı açısından değerlendirilmesi*. Aydın: 6.Ulusal Sosyoloji Kongresi Bildiri Kitabı.

Tınaz, P. (2011). *İşyerinde psikolojik taciz (Mobbing).* İstanbul: Beta Basım Yayım.

TNSA- Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü (2004*). 2003 yılı Türkiye nüfus ve sağlık araştırması raporu*. Erişim Adresi: http://www.Hips.Hacettepe.Edu.Tr/Pdf/Tnsa2003-Anarapor.Pdf

Tutar, H. (2004). İşyerinde psikolojik şiddet sarmalı: nedenleri ve sonuçları. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 2 (2), 85-108.

Turan, H. (2019). *Televizyon dizilerinde kadın temsili* (Yüksek Lisans Tezi). Yök Tez Kataloğu veri tabanından erişildi.

Türk, H., & Çimen, H. (2015). Aile içi şiddet algısının bireysel özelliklere göre karşılaştırılması: Çıldır ilçesi örneği. *Ardahan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(14), 218.

TÜSİAD. (2018). *İletişimde toplumsal cinsiyet eşitliği rehberi*. Erişim Adresi: https://tusiad.org/tr/yayinlar/raporlar/item/9975-iletisimde-toplumsal-cinsiyet-esitligi-rehberi

Türk Ceza Kanunu, (2004, 26 Eylül), Erişim adresi: https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6284.pdf

Uçar, M. A., (2003). *Aile içi şiddet ve aile koruma yasası*. Ankara: Yetkin Yayınları

Uluocak Ş., Gökulu G., Bilir O., Karacık N. E., Özbay D. (2014). *Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve kadına yönelik şiddet.* Edirne: Paradigma Akademi.

Unat, N. A. (1979). *Türk toplumunda kadın.* Ankara: Türk Siyasi Bilimler Derneği Yayınları.

UNHCR, Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet nedir?, Erişim Adresi: https://help.unhcr.org/turkey/tr/tcds/toplumsal-cinsiyete-dayali-siddet-nedir/#:~:text=Toplumsal%20cinsiyete%20dayal%C4%B1%20%C5%9Fiddet%20(TCD%C5%9E,d%C4%B1%C5%9F%C4%B1nda%20hareket%20etmeye%20zorlamay%C4%B1%20kapsamaktad%C4%B1r.

Utma, S. (2019). Kadına yönelik cinsiyet ayrımcılığı ve cam tavan sendromu. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 11(1), 44-58.

Uzunçarşılı, Ü., Yoloğlu, N. (2007). Mobbıng / İş yerinde duygusal taciz: Ulusal ve uluslararası boyutu ile çatışma yüklü bir iletişim biçimi. *Öneri Dergisi*, 7 (27), 1-8.

Uzel, B. (2017,25 Temmuz). Duygusal şiddetin 30 belirtisi, Erişim adresi: https://www.rehberlikservisi.net/duygusal-siddetin-30-belirtisi/

Uyar, V. (2018,7 Mart), Erişim Adresi: https://www.dogrulukpayi.com/bulten/2018-de-kadin-istatistikleri

Ünsal, A. (1996). Genişletilmiş bir şiddet tipolojisi. *Cogito,* 6-7, 29-36.

Vatandaşlar, S, Hatipoğlu Sümer, Z. (2019). Kadınlara yönelik psikolojik şiddet ölçeğinin (Psychological maltreatment of women ınventory) Türk kültürüne uyarlanması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 9 (53), 341-371.

Vatandaş, S. (2020). Toplumsal cinsiyet rolleri ve kalıpyargıları bağlamında kadının medyada metalaştırılması. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (13), 36.

Vatandaş, D. D. C. (2011). Toplumsal cinsiyet ve cinsiyet rollerinin algılanışı. *Istanbul Journal Of Sociological Studies,* 0 (35), 29-56.

Yıldırım, A. (1998). *Sıradan Şiddet*. İstanbul: Boyut Yayıncılık.

Yetim, D. (2008). *Edirne şehir merkezinde kadınlara yönelik şiddet sıklığı ve etkileyen faktörler* (Uzmanlık tezi).Yök Tez Kataloğu veri tabanından erişildi.

Yanık, A., Hanbaba, Z., Soygür, S., Ayaltı, B., Doğan, M. (2014). Kadına yönelik şiddet davranışlarının değerlendirilmesi: Türkiye'den kanıt. *Electronic Journal Of Vocational Colleges*, (4), 104-111.

Yanıkkerem, E. (2002). *19-45 yaş evli kadınların aileye ilişkin görüşlerinin ve şiddete maruz kalma durumlarının incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Yök Tez Kataloğu veri tabanından erişildi.

Yıldırım, A. (1998). *Sıradan şiddet*. İstanbul: Boyut Yayıncılık

Yüksel, A. B. (2016). *Kadına yönelik şiddet ve töre cinayetleri* (Yüksek Lisans Tezi). Yök Tez Kataloğu veri tabanından erişildi.

Yüksel Oktay, E. (2015). Türkiye'nin ve Dünyanın ortak sorunu: Kadına şiddet. *Journal Of Academic Studies,* 16(64), 57-118.

Zara, A., İnce, M. (2008). Aile içi şiddet konusunda bir derleme. *Türk Psikoloji Yazıları*, 11(22), 81-94.

Who (Dünya Sağlık Örgütü) (2002*).” World report on violence and health, Geneva”,* Http://Www.Who.İnt/Violence_İnjury_Prevention/Violence/World_Report/Wrvh1/Tr/. (Erişim Tarihi: 18.11.2021)

Who (Dünya Sağlık Örgütü) (2013). *“Responding to intimate partner violence and sexual violence against women- who clinical and policy guidelines”,* Italy: World Health Organization.

61 Devastating sings of emotional abuse in a relationship. (2021, 1 Şubat). Erişim Adresi: https://liveboldandbloom.com/02/relationships/signs-of-emotional-abuse

20 Warning signs your relationship is emotionally abusive. Erişim Adresi: https://www.davidwolfe.com/20-signs-relationship-emotionally-abuse/

EKLER

MÜLAKAT SORULARI

Sorulan soruları değerlendirirken özellikle bir yönlendirme yapılmadıysa eşiniz, sevgiliniz, aile bireyleriniz veya toplumdaki herhangi bir kişinin size karşı eylemlerinden yola çıkarak veya tanık olduğunuz durumlara göre cevap verebilirsiniz.

1) a. Yaş b. Eğitim Düzeyi c. Meslek d. Medeni Durum e. Çocuk Sayısı f. Anne-Baba Mesleği
2) Bulunduğunuz herhangi bir ortamda davranışlarınızın, sözlerinizin, karakterinizin, fiziksel özelliklerinizin sürekli olarak eleştirildiği durumlar karşılaştınız mı? Örneğin sergilediğiniz bir eylem karşısında hep daha iyisi olabileceğini vurgulayan insanlar veya kendinizi yetersiz hissetmesine sebep olan tepkilerle karşılaştınız mı?
3) İkili ilişkilerde bir sorun ile karşılaştığınızda karşınızdaki kişi, çözüm aramak için iletişim halinde olmak yerine susarak, problemleri görmezden gelerek ya da bulunduğunuz ortamdan uzaklaşarak tepki verdiği durumlar oldu mu? Oldu ise bu durum karşısında kendinizi nasıl hissettiniz?
4) Yakın çevrenizdeki (Aile, eş, sevgili) insanlar size sevgi, sevinç, öfke, kızgınlık gibi duygularını veya bir durum karşısındaki düşüncelerini açık bir şekilde ifade eder mi? Örneğin eşiniz veya partneriniz bir durum karşısında size rahat bir şekilde duygularını yansıtır mı?

   Toplum içinde kadına ve erkeğe atfedilen toplumsal cinsiyet rollerinin bireyleri sınırlandırdığını ve duygu ve düşüncelerini ifade etmede, istediklerini yönelme de kısıtladığını düşünüyor musunuz?
5) Yakın çevrenizdeki insanların giydiğiniz kıyafete, dışarı çıktığınız saate, kimlerle görüşeceğinize, nereye gideceğinize karıştığı durumlar yaşadınız mı? Sizde yakınınızdaki insanların bu faaliyetlerine karışıyor musunuz? (Kadın ve erkeğin bu noktada aynı tepkilere maruz kaldığını düşünüyor musunuz?) Sizce bu eylemler kaynağını nereden alıyor?
6) Yakın çevrenizin toplumsal cinsiyet rollerine sıkı sıkıya bağlılık gösterdiğini düşünüyor musunuz? Bu rollerin oluşumunda ailenin ve yetiştirilme tarzının etkili olduğunu düşünüyor musunuz? Sizden bu rollere uygun davranmanız bekleniyor mu? Bu durumlara örnek verebilir misiniz?

7) “Ev içindeki işler” ve “dışarıdaki işler” cinsiyete göre ayrılır mı? Bu işlerin aksaması halinde (Ör; evde yemek hazırlanmaması, faturalarının ödenmemesi gibi) aile bireyleri tepki gösterir mi? Gösteriyor ise kadının ve erkeğin gösterdiği tepki farklılık gösterdiğini düşünüyor musunuz?
8) Toplumsal cinsiyet rollerinin psikolojik şiddeti beslediğini düşünüyor musunuz?
9) Daha önce hiç psikolojik şiddete maruz kaldığınızı düşünüyor musunuz? Çevrenizde psikolojik şiddete maruz kalan birisi olduğunu düşünüyor musunuz?
10) Psikolojik şiddetin insan hayatındaki yerini nasıl tanımlarsınız?

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

ORCID	0000-0002-6949-1501
Adı Soyadı	Feyza Nur Ayhan
Doğum Yeri	Ankara
Doğum Tarihi	19.09.1994

LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	Selçuk Üniversitesi
Fakülte	İdari ve İktisadi Bilimler Fakültesi
Bölüm	Kamu Yönetimi

YÜKSEK LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	Çankırı Karatekin Üniversitesi
Fakülte	İdari ve İktisadi Bilimler Fakültesi
Bölüm	Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

İLETİŞİM BİLGİLERİ

E-mail	Feyzaayhan94@gmail.com
Telefon	0541 955 14 53